KAZANCIZÂDE

EMİN EDÎP

HAYATI ŞİİRLERİ

Sivas
Nisan 2015

kazancızâde emin edîb
Prof. Dr. Alim Yıldız

Sivas Belediyesi Yayın Kurulu
Prof. Dr. Recep Toparlı
Prof. Dr. Hüseyin Akkaya
Prof. Dr. Alim Yıldız
İbrahim Yasak
Murat Kıral

Kapak Hattı
Cafer Kelkit

Kapak ve Dizgi
Ajans Simendifer

ISBN:

Baskı:

KAZANCIZÂDE
EMİN EDÎP
HAYATI ŞİİRLERİ

Prof. Dr. Alim YILDIZ

Alim Yıldız

1968 yılında Sivas'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas'ta, yükseköğrenimini Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı. Aynı fakültede Türk-İslam Edebiyatı alanında yüksek lisans yaptı. İstanbul, Aydın ve İzmir'de öğretmenlik görevinde bulundu. 1998 yılında Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı anabilim dalında araştırma görevlisi oldu. Doktora çalışmasını Dokuz Eylül Üniversitesi'nde tamamladı (2002). 2004'te Yardımcı Doçent, 2006'da Doçent, 2012'de Profesör oldu ve hâlen Cumhuriyet Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.
Değişik gazete ve dergilerde şiir ve yazıları yayımlandı. Muştu ve Buruciye Edebiyat dergilerinde yayın yönetmenliği, Sultanşehir Dergisi'nde sanat danışmanlığı görevini üstlendi. Şiirlerinden bir kısmı bestelendi. "Şair ve yazar M. Akif İnan Şiir Yarışması"nda birincilik ödülü aldı.
Türkiye Yazarlar Birliği üyesi olan yazarın, Af Dilekçesi adlı bir şiir kaseti ile ilmî toplantılarda sunduğu çok sayıda tebliği ve çeşitli dergilerde yayımlanan ilmî makaleleri vardır.

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KAZANCIZÂDE EMİN EDÎB DİVANÇESİ

TAKDİM

Anadolu'nun en kadim şehirlerinden birisi olan Sivas, yüzyılların birikimiyle oluşan tarihî ve kültürel zenginliğe sahiptir. Selçukludan Osmanlıya ve Cumhuriyet'e uzanan medeniyet yolculuğunda, Sivas hem ülkemizin en önemli şehirlerinden birisi hem de bu topraklarda yaşayan insanlarımızın müreffeh ve huzurlu bir hayat sürdüğü mekânı olmuştur hep.

İnanıyoruz ki; çağdaş kent yönetimlerinin fonksiyonel amaçları arasında şehirleri fiziksel çehreleri ve altyapılarıyla yaşanabilir mekânlar yapmaya uğraşmaları kadar, üzerinde yaşayan insanları, kültürel damarlarından besleyecek kanalları destekleyerek, çağın gelişen imkânlarıyla buluşturan ortam ve imkânı sağlamaya yönelik görevleri de bulunmaktadır.

Bu çerçevedeki belediyecilik anlayışımız içerisinde, tarihten gelen kültürel mirasımızı yeni kuşaklarla buluşturmak ve özellikle bugünün ve geleceğin daha yaşanılabilir bir şehrine hizmet etmek gayesindeyiz. Güzel şehrimizin tarihî dokusunu korumaya ve ön plana çıkarmaya yönelik projelerimizle birlikte, insanımızın yaşadığı coğrafya ile barışık olması için nezih ve estetik iskân mekânları ve sosyal donatılar, ulaşım imkânları ve yeşil alanlar oluşturmanın gayreti içerisindeyiz. Bunlara yönelik geniş kapsamlı projelerimizi uygulamaya koymaktayız.

Yine bu şehrin insanlarının kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını gidermek amacıyla konserler, şiir dinletileri düzenlemekte, panel ve sempozyumlar yapmaktayız. Ayrıca bu şehrin geçmişteki değerli ve

yol gösterici şahsiyetlerinin eserlerini günümüze aktarmanın çabası içerisindeyiz.

İşte bu kitapla, kültürel çalışmalarımızdan bir örneği daha sizlere sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Geçtiğimiz yüzyılın önemli şahsiyetlerinden birisi olan Kazancızâde Emin Edîb, yaşadığı dönemde yaşadığı dönemi değerlendirebilen ve yaşadığı coğrafyanın sıkıntı ve problemlerine vakıf bir şahsiyettir. Kazancızâde Emin Edîb, siyaset yapmış döneminin münevver bir insanı olmakla beraber, sarsıntılı ve sıkıntılı süreçte ve sonrasında gerek kamuoyunun gerekse aydın çevre içerisinde yeterince tanınamamıştır. Sivaslı şair ve Halidi mürşidi olan Kazancızâde Emin Edîb'in elinizdeki eserini, yeni kuşaklarla ve ilim dünyasıyla buluşturmanın sevincini yaşıyoruz.

Bu vesile ile Sivas Belediye'mizin bir kültür hizmeti olarak kitaplarının yayınlanmasına öncülük eden Yayın Kurulu'na ve "Kazancızâde Emin Edîb: Hayatı, Eserleri ve Divançesi"ni hazırlayan değerli hocamız Prof. Dr. Alim Yıldız'a teşekkür ediyorum.

Güzel şehrimiz için daha nice eserler yayımlamak dileğiyle…

Sami AYDIN

Sivas Belediye Başkanı

ÖN SÖZ

Tanzimat'la Cumhuriyet arasında geçen süreyi, Osmanlı Devleti'nin yeterince değerlendirilememiş talihsiz bir dönemi olarak görmüşümdür hep. Fikrimce bu dönem Osmanlının bir rönesansıdır âdeta.

Tanzimata kadar Batıyı görmeyen veya görmezden gelen, tamamıyla Doğu'ya dönen ve Doğu'yu bilen Osmanlı münevverleri, bundan sonra Doğu'yla birlikte Batıyı da dikkate almaya başlamışlardır. Böylece hem Doğu'yu dolayısıyla Doğu kültürünü çok iyi bilen hem de Batı ve Batı kültürüne aşina olan aydınlar yetişmeye başlamıştır.

Bahsettiğimiz dönemde hemen her konuda kendilerini mükemmelen yetiştirmiş "ansiklopedik" diye niteleyebileceğiz insanlar oldukça fazladır. Ahmet Cevdet Paşa, Celâl Nuri İleri, Hüseyin Kâzım Kadri, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır gibi onlarca münevverimiz ilk anda aklımıza gelen isimlerden birkaçıdır. Sadece bu isimlerin üretmiş olduğu eserlere baktığımızda bile birbiriyle doğrudan alakalı olamayan çok değişik konularda önemli eserler ortaya koymuş olduklarını görürüz.

Ahmet Cevdet Paşa hem tarihçi hem hukukçu hem de dil bilimci olarak karşımıza çıkarken, Hüseyin Kâzım Kadri sözlük yazarı ve din bilgini olarak görülür.

Bahsettiğimiz dönem ne yazık ki uzun sürmemiş, Cumhuriyetle birlikte Doğu'ya sırtını dönen ve tamamıyla yönünü Batıya çeviren bir anlayış hâkim olmuş, böylece Osmanlının yakalamış olduğu ve belki de devletin büyük bir sıçrayışına zemin hazırlayacak bu önemli gelişme elimizden kayıp gitmiştir.

Söz konusu yıllar, ülkenin içerisine düşmüş olduğu içte ve dıştaki büyük sıkıntılar, Balkan savaşları ve akabinde I. Cihan Savaşı ve Millî Mücadele dönemi bahsettiğimiz gelişmeleri gölgede bırakmış ve bu dönemin birikimi toz duman altında kalmıştır. Konuyla ilgili günümüze kadar da yeterince kafa yorulup inceleme yapılmamıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde her ne kadar bütünüyle Batı'ya yönelinmiş olsa ve Doğu'ya ait yeni bir şey üzerine konulmasa da bahsettiğimiz dönemde yetişenlerin mevcut birikimleri yeni kurulan devletin eğitim kurumlarında bir süre etkili olmuştur.

Yukarıda bahsettiğimiz dönemde yetişen Sivaslı şair ve mutasavvıflardan birisi de Kazancızâde Emin Edîb'dir. Döneme şahit olmuş, ülkenin geçirmekte olduğu sıkıntı ve problemleri yaşamış, siyaset deneyimi olmuş bir münevver olan Emin Edîb de bahsettiğimiz toz duman arasında kaybolmuş şairlerden biridir.

Bir Nakşî Hâlidî mürşidi olan Kazancızâde Emin Edîb'in birkaç kitaptaki sınırlı sayıda şiir örnekleri dışında hayatı ve eserleriyle ilgili şimdiye kadar bir çalışma yapılmamıştır.

Kütüphanelerde iki küçük risalesi dışında eserlerine rastlanmayan şairin Divançesinin Mustafa Okurkan Bey tarafından çalışmamız için tarafımıza verilmesi sonucunda elinizdeki bu kitap ortaya konulmuştur.

Üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın birinci kısmında şairin hayatı, eserleri ve Divançesi ele alınmıştır. İkinci bölümde teferruata girilmeden Divançede işlenen dinî ve tasavvufi bazı konular üzerinde durulmuştur. Üçüncü ve son kısımda ise şairin Divançesinde yer alan şiirleri ile Divançede yer almadığı hâlde çeşitli eserlerde tespit ettiğimiz şiirlerine yer verilmiştir.

Bu eserin ortaya çıkmasında, elindeki bilgi ve belgeleri tarafımıza veren Mustafa Okurkan'ın büyük bir katkısı olmuştur, kendisine şükranlarımı sunuyorum. Şairin torunlarından değerli akademis-

yen Necip Günaydın'a şairle ilgili paylaştığı bilgi ve belgelerden dolayı teşekkür ediyorum. Kitabın basılmasını sağlayan Sivas Belediye başkanı Sami Aydın ile Belediye Başkan Yardımcısı Ahmet Özaydın'a hasseten müteşekkirim.

Yaptığımız bu çalışmanın, edebiyat ve kültür tarihimize ufacık da olsa bir katkı sağlaması tek mutluluğumuz olacaktır.

Nisan 2015-Sivas

Alim Yıldız

BİRİNCİ BÖLÜM

KAZANCIZÂDE EMİN EDÎB: HAYATI, ESERLERİ ve DİVANÇESİ

KAZANCIZÂDE EMİN EDÎB:
HAYATI, ESERLERİ VE DİVANÇESİ

Kazancızade Emin Edîb ile ilgili kaynakların verdiği bilgiler oldukça sınırlıdır. Şairin hayatına dair bilgi veren eserlerden ilki İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in *Son Asır Türk Şairleri*'dir[1]. Vehbi Cem Aşkun *Sivas Şairleri*'nde[2] şairle ilgili bilgilere ve çok sayıda şiirine yer verilmiştir. Mehmet Nail Tuman'ın *Tuhfe-i Nâilî'*sinde de *Son Asır Türk Şairleri*'nden alınan bilgiler yer almaktadır[3]. Şairle ilgili önemli bir diğer kaynak da İbrahim Olcaytu'nun *Folklor Defterleri-II (1907-1945)* isimli eseridir[4]. İbrahim Arslanoğlu'nun *Sivas Meşhurları* isimli kitabında[5] ise daha çok Vehbi Cem Aşkun'dan alınan bilgilere yer verilmiştir. İki önemli makaleden ilki Ortayayla Dergisi'nde O. G. kısaltmasını kullanan bir yazarın "Sivas Şairlerinden Emin Edip Kazancıoğlu" başlıklı makalesi,[6] diğeri ise şairin torunlarından Ahmet Necip Günaydın tarafından kaleme alınan ve *Hayat Ağacı* dergisinde yayımlanan "Şair, Müderris, Mebus Kazancızade Emin Edîb Efendi (1857-1919)" isimli makaledir[7].

---

1 bk. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1988, IV/2131-2132.

2 bk. Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Şairleri*, Sivas 1948, s. 192-221.

3 bk. Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî,* (haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Ankara2001, I/ 69.

4 bk. İbrahim Olcaytu, *Folklor Defterleri-II (1907-1945)*, (çevirimyazı: Sadık Perinçek), Ankara 2001, s. 122-136.

5 bk. İbrahim Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları*, Sivas 2006, I/284-285.

6 O. G., "Sivas Şairlerinden Emin Edip Kazancıoğlu", *Ortayayla Halk Evi Dergisi*, Sivas 1938, Yıl: 3, No: 15.

7 bk. Ahmet Necip Günaydın, "Şair, Müderris, Mebus Kazancızade Emin Edib Efendi (1857-1919)", *Hayat Ağacı*, Sivas 2012, Sayı: 18, s. 80-88.

A. HAYATI

1. Doğumu, Adı ve Mahlası

Asıl adı Mehmed Emin olan şair, Sivas merkez Alibaba Mahallesi'nin Kazancılar Sokağı'nda doğmuştur. Şairin doğum tarihine dair kendisiyle ilgili bilgi bulunan eserlerde farklı tarihlere yer verilmiştir. İbnülemin Mahmut Kemal İnal 1847'de doğduğunu söylerken, Mehmet Nail Tuman 1846, Vehbi Cem Aşkun 1858, İbrahim Olcaytu ile İbrahim Arslanoğlu 1857 tarihini göstermektedirler. Ahmet Necip Günaydın da doğum tarihini 1857 olarak vermektedir. Babası Osman Efendi'nin Kur'an-ı Kerim'e düştüğü notta "Bin iki yüz yetmiş dört senesi Rebiülahirinin 27. gecesi yevm-i Pazar ba'de'l-fecr mahdumumuz Mehmed Emin Efendi dünyaya gelmiştir" ifadesi yer almaktadır. Bu not bize Mehmed Emin Efendi'nin tam olarak 15 Aralık 1857'de sabah namazı vaktinde doğduğunu göstermektedir.

Şair, şiirlerinde Edîb mahlasını kullanmaktadır.

2. Ailesi

Şairin doğduğu sokağa da adını veren, Kazancılar (Kazgancılar) diye bilinen ailenin kökleri Buhara'ya dayanmaktadır. Aile buradan göç ederek; Sivas, Maraş ve Malatya'nın Hekimhan ilçesine yerleşmiştir[8].

Ailenin Sivas'a ne zaman geldiği bilinmemektedir. Emin Edîb'in, tarikat silsilesinin sonundaki "Ene'l-fakîr türâbü niâli'l-evliyâ Mehmed Emînü'l-Edîb el-müznib el-muhtî bin Osman bin İbrahim es-Sivasî müvelliden ve muvattınan" ifadesinden anlaşılacağı üzere dedesinin ismi İbrahim, babasının ismi Osman'dır. Çeşitli kütüphanelerde "İbrahim b. Fazlullah es-Sivasî" ismine kayıtlı iki esere rastlanmaktadır[9]. Kesin olmamakla birlikte bu kişi eğer Emin Edîb'in de-

---

8 Ahmet Necip Günaydın, *agm*. s. 80-81.

9 bk. İbrahim b. Fazlullah es-Sivasî, *Haşiyetün ala şerh-i adab-i Taşköprüzade*, Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, no: 2419/15, yk. 216-220; İbrahim b. Fazlullah es-

desi ise büyük dedesinin isminin Fazlullah olduğu ortaya çıkmaktadır.

Emin Edîb'in dedesi İbrahim Efendi'nin hanımı Medine Hanım (ö. 15 Cemaziyelahir 1260/2 Temmuz 1844)'dır. Çocuklarından iki tanesinin ismi bilinmektedir. Bunlardan biri Mehmed Emin (ö. Rebiülahir 1266/Mart 1850), diğeri ise şairimizin babası Osman Efendi'dir.

Hafız Osman Efendi'nin, 1850'de vefat eden kardeşinin/ağabeyinin ismini bu vefattan yedi yıl sonra doğan oğluna verdiği anlaşılmaktadır.

İbrahim Arslanoğlu Osman Efendi'yle ilgili şu bilgilere yer vermektedir:

Hakkında fazla bir bilgimiz yok. "İlm-i Feraiz"i nazmen dilimize çeviren bu bilgin ve şair için Vehbi Cem Aşkun; "Hayat ve şahsiyetine ait bilgi edinemediğim gibi, daha başka eserlerini de bulamadığım için bu zattan ayrıca bahsetmiyorum. Hafız Osman Efendi adıyla anılan şairin elimde basılmamış ve düzgün bir yazı ile yazılmış eserinin başından birkaç mısra alıyorum" diyor[10].

Vehbi Cem Aşkun ve İbrahim Arslanoğlu'nun verdiği bu sınırlı bilgilerinin dışında Osman Efendi'yle ilgili şunları söyleyebiliriz.

Emin Edîb'in babası hafız ve hattat Osman Efendi'dir. Aynı zamanda bir şair olan Osman Efendi'nin 1279 (m. 1864)'da tamamladığı ilm-i ferâizle ilgili *Nûr-ı Fâiz Nazm-ı Ferâiz* isimli bir mesnevisi[11] ile torunlarından Necip Günaydın'da kendisinin yazmış olduğu bir Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. İslam hukukunun anlaşılması olduk-

---

Sivasî, *Haşiye ala Şerhi Risaleti fi İlmi Adabil-Bahs*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi no: 1235/6, yk. 93b-99a; İbrahim b. Fazlullah es-Sivasî, *Haşiye ala Şerhi Risale fi İlmi Adabil-Bahs*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi no: 2115/12, yk. 128a-132a.

10 İbrahim Aslanoğlu, *age*, II/ 228-229.

11 Prof. Dr. M. Fatih Köksal'ın şahsi kütüphanesinde bulunan bu eserin dijital bir kaydı elimizdedir.

ça zor konularından biri olan verasetle ilgili böyle bir eseri, özellikle manzum olarak kaleme alması Osman Efendi'nin İslam hukukunda yetkin bir âlim olduğunu göstermektedir.

Hat sanatındaki ustalığın son merhalesi bir Kur'an-ı Kerim yazmaktır. Bu Kur'an-ı Kerim, Osman Efendi'nin hat sanatında da üstat bir hattat olduğuna delildir. Kur'an-ı Kerim'in ön yaprağında aileden doğan ve ölen bazı kişilere ilişkin, Osman Efendi'nin tuttuğu notlar bulunmaktadır ki bunlar aileyle ilgili önemli bilgilerdir. Osman Efendi'nin bunlardan başka bir eser yazıp yazmadığına dair bilgimiz yoktur.

Hafız Osman Efendi'nin Fatma (ö. 21 Ramazan 1283/27 Ocak 1867) ve Rabia isimli iki eşi vardır. Fatma Hanım, 1279 (m. 1862)'da vefat eden Danabaşzâde Mehmet Efendi'nin kızıdır. Çocukların doğum tarihleri göz önüne alındığında Fatma Hanım'ın vefatından sonra ikinci eşi olan Rabia Hanım'la evlendiğini söyleyebiliriz.

Bu iki eşinden dördü erkek, dördü kız olmak üzere sekiz çocuğu olmuştur. Çocuklarından İbrahim (d. 3 Zilhicce 1262/22 Kasım 1846), Halil Ağa (d. 27 Rebiülahir 1264/2 Nisan 1848), Mehmed Emin (d. 15 Aralık 1857) ve Mediha, Fatma Hanım'dan; Mevlüde, Nafia, Salime ve Hüseyin Rüştü (d. 8 Mart 1299/20 Mart 1883-ö. 1969) isimli çocukları ise Rabia Hanım'dandır.

Bu bilgilere göre Emin Edîb, on yaşında iken annesi Fatma Hanım vefat etmiştir. Babası Osman Efendi'nin ne zaman vefat ettiğine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bununla birlikte oğlu Hüseyin Rüştü'nün 1883'te doğduğu bilgisinden hareketle bu tarihten sonra vefat ettiği sonucu çıkarılabilir. Dolayısıyla Emin Edîb 27 yaşında iken babası Osman Efendi hayattadır.

3. Öğrenimi ve Görevleri

Çocukluğuna dair detaylı bir bilgimiz olmayan Emin Edîb'in düzenli bir eğitim almadığı ve kendi kendini yetiştirdiği ifade edil-

mektedir[12]. Farsçayı Kâdirî şeyhi Mûr Ali Baba'nın oğlu şair ve mutasavvıf Abdülkadir Gulâmî (1854-1886)'den[13] öğrenmiştir[14]. Arapça ve Farsçayı bu dillerde şiir yazacak kadar çok iyi derecede bilmektedir. Müspet ilimlere de derin bir vukufiyeti bulunan Emin Edîb'in resmi bir okul diploması olmadığı kaydedilmektedir. Bu durum kendisini çok rahatsız etmiş, bir icazetname almak için müracaat ettiği hocaların çoğundan müspet bir cevap alamamıştır. Şeyh Hacı Şakir Efendi, mensuplarından Kayserili Ahmed Hilmi'den şâire bu konuda yardımcı olmasını istemiş ve böylece Emin Edîb bir icazetname sahibi olmuştur. Bu durumu Vehbi Cem Aşkun'dan naklen İbrahim Arslanoğlu şöyle anlatmaktadır:

"Hele bir diploma sahibi olmayışının acısını çok çekti. İcazetname almak için başvurduğu hocaların çoğu ondan bu hizmeti esirgediler. Yalnız Şeyh Hacı Şakir Efendi onlara uymadı. Mensuplarından Kayserili Ahmet Hilmi Efendi'ye icazetnâme vermesi için yardımcı olmasını söyledi. Bunun üzerine Şeyhle müridi arasında şöyle bir konuşma geçti:

Abdullah Hilmi Efendi:

-Şeyhim, ben ona icazet veremem ki?

-Neden?

-Çünkü böyle bir iş yapmak için benim bilgimin ondan daha fazla olması gerekir. Hâlbuki durum tamamen tersine. Ben ona değil o bana hocalık yapacak kudrettedir.

Şeyh Hacı Şakir Efendi gülümsedi.

-Aslını ararsan, ona hocalık edecek kudret bende de yok. Daha doğrusu Emin Edip Efendi bütün Sivas hocalarının hepsini cebinden

12 İbrahim Olcaytu diğer kaynaklardan farklı olarak şairin tahsilini kısmen Sivas, kısmen İstanbul'da yaptığını söylemektedir. bk. İbrahim Olcaytu, *age*, s. 122.

13 Hayatı ve şiirleri için bk. Mehmet Arslan, *Sivaslı Gulâmî Dîvânı*, Sivas 2009.

14 İbrahim Aslanoğlu, *age*, I/ 380.

çıkartır. Sen o tarafını kurcalama. Derslerine usulen devam etsin. Zamanı gelince bir icazetnâme yazıver.

Emin Edip Efendi böylece bir icazetnâme (diploma) aldı"[15].

Bu durumdan çok mutlu olan Emin Edîb, Abdullah Hilmi'nin mezar taşına şu mısraları yazmıştır.

Kılmadan cânın fedâ ermez kişi cânânına
Ben anın'çün cânımı kıldım fedâ cânânıma

Tâ ezelden rûhum ol peymânenin atşânıdır
Sun ki sâkî ber-sebâtım ahdime peymânıma

Şükr buldum devlet-i fazl-ı nigâr-ı merhabâ
Kabrime ihlâs u zikr ile gelen yârânıma

Hâce-i Rüşdiyye Abdullâh Hilmi'ydi adım
Bak Edîb şimdi bekâ dârındaki cevlânıma (1305/1888)[16]

Vehbi Cem Aşkun'un, şairin eğitimiyle ilgili verdiği bilgiler ihtiyatla karşılanmalıdır. Babası Osman Efendi'nin İslami ilimlerde âlim bir zat oluşu ve dedesi İbrahim Efendi'nin eserlerinin bulunması Emin Edîb'in ilimle haşır neşir bir aile ortamında yetiştiği sonucunu çıkarmaktadır. Dolayısıyla ilk tahsilinde babasının büyük bir rolü olmuştur. İbrahim Olcaytu'nun da şairin tahsilini kısmen Sivas, kısmen İstanbul'da yaptığını ifade etmesi dikkate alınmalıdır.

Bunların dışında tasavvufi ilimleri de şeyhi ve üstadı Şeyh Hacı Şakir Efendi (ö. 1896)'den almış olması gerekir.

---

15 İbrahim Aslanoğlu, *age*, I/ 284-285.
16 Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 197; İbrahim Olcaytu, *age*, s. 126.

İbnülemin Mahmut Kemal, şairin Askeri Rüştiye'de Türkçe ve Farsça öğretmenliği görevinde bulunduğu bilgisini vermesine rağmen[17], Sivas Salnamelerindeki kayıtlarda Sivas Askeri Rüştiyesi'nde 1888'den başlayarak 1907 yılına kadar Farsça öğretmenliği yaptığı[18] anlaşılmaktadır. Salnamelerde Türkçe dersleri verdiğine dair bir bilgi yoktur.

1903 yılında Hukuk dairesinde[19], 1907'de ise Hukuk ve Ceza dairesinde[20] aza olarak görev yapmıştır. Son salnamenin 1907'de çıkmasından dolayı hem öğretmenlik hem de azalık görevini hangi yıla kadar devam ettirdiği bilinmemekle birlikte, 1912'de milletvekili seçilmesine kadar öğretmenlik görevine devam ettiği düşünülebilir.

1900-1908 yılları arasında inşa edilen Hicaz demir yoluna katkılarından dolayı kendisine bir madalya verilmiştir[21]. Bu madalyanın ön yüzünde Sultan Abdulhamit'in tuğrası ile bir lokomotif resmi ve 1318 tarihi, arka yüzünde ise "Hamîdiyye Hicâz Demiryoluna hizmet eden hamiyyetmendâna mahsûs madalyadır." ibaresi bulunmaktadır.

4. Milletvekilliği

İttihat ve Terakki döneminde Osmanlı Mebusan Meclisi'nde 18 Nisan 1912-5 Ağustos 1912 tarihleri ile 1914-1918 yılları arasında[22] iki dönem Sivas mebusluğu görevinde bulunmuştur. İkinci dönem mebusluğu için düzenlenen mazbatada şu ifadeler yer almaktadır:

---

17 bk. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *age*, s. 2131.

18 Ebubekir S. Yücel, *Salname-i Vilayet-i Sivas*, Sivas 2008, III/257, 296, 338.

19 Ebubekir S. Yücel, *age*, C. III, s.340.

20 Ebubekir S. Yücel, *Salname-i Vilayet-i Sivas*, Sivas 2007, s.70.

21 Ahmet Necip Günaydın, *agm*, s. 86. (Bu madalya ile cübbesi ve Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından düzenlenen kimlik belgesi sergilenmek üzere aile tarafında Sivas Kültür Müdürlüğüne verilmiştir.)

22 Ahmet Necip Günaydın, *agm*, s. 82-83.

"Sivas Sancağı mebusluğu için icrâ kılınan intihâbda Emin Edîb Efendinin yüz doksan beş rey ile ihrâz-ı ekseriyet eylediği hey'et-i teftişiyeden tanzim ve tevdi' olunan 5 Mart 1330 (18 Mart 1914) tarihli mazbata mefâdından anlaşılmış olmağla intihâb-ı mebusan kanununun elli beşinci maddesi mucibince keyfiyeti mutazammın işbu mazbata Dâhiliye Nezareti celîlesine takdim kılındı. 6 Mart 1330 (19 Mart 1914)"[23].

Buna göre yapılan seçimlerden yüz doksan beş oy alarak milletvekili seçilmiş ve İstanbul'a gitmiştir. Mebusluk görevi nedeniyle İstanbul'da bulunduğu yıllarda güzel ve etkili konuşması sebebiyle birçok çevre tarafından tanınmış, çok sevilmiş ve büyük bir saygınlık kazanmıştır[24].

Mebusluğu döneminde İstanbul'da devam ettiği bir kütüphanenin emektar görevlisi, talep ettiği bir kitapla ilgili olarak: "Şimdiye kadar bu kitabı ilk defa siz istiyorsunuz. Bu kitabın kıymetini ben biliyordum. Bilen birisi daha varmış memlekette" demiş[25].

Vehbi Cem Aşkun, şairin bir aralık Konya'ya gittiğini ifade etmektedir. Divançesindeki bir şiirinden 18 Ağustos 1328 [31 Ağustos 1912]'de Konya'da bulunduğu ve Mevlâna'nın türbesini ziyaret ettiği anlaşılmaktadır. Söz konusu bu tarih, ilk dönem milletvekilliğinin sonuna rastladığından, İstanbul'dan Sivas'a dönerken bu ziyareti gerçekleştirmiş olabileceğini akla getirmektedir.

1915 yılının Ocak ayında Sarıkamış Harekâtı sonrası Enver Paşa'nın Sivas'a gelişi sırasında Paşa'yı karşılayanlar arasında Arap Şeyh'le birlikte Emin Edîb de bulunmaktadır[26]. Bu da Emin Edîb

---

23 Metnini verdiğimiz bu mazbatanın fotokopisi A. Necip Günaydın'dan alınmıştır (Âlim YILDIZ).

24 Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 197.

25 Ahmet Necip Günaydın, *agm*, s. 82.

26 Fotoğraf için bk. Ahmet Necip Günaydın, *agm*, s. 82.

Efendi'nin İttihat ve Terakki Fırkası milletvekili olduğunu göstermektedir[27].

Aynı yılın Kasım ayında Sivas müftülüğü için yapılan seçimde aday gösterilmiş, seçim sonucu Müftü Abdurrahim??? Efendi ile eşit oy alması üzerine Abdurrauf Efendi lehine çekilmiştir[28].

5. Vefatı

İkinci dönem milletvekilliğinden bir yıl sonra, 1919 yılında vefat eden Emin Edîb, büyük bir kalabalığın katıldığı cenaze namazının ardından[29] Ali Baba Camii haziresine defnedilmiştir[30]. Mezar taşında "Hüve'l-Bâkî Sâdât-ı Nakşbendiyye ve Urefâ-yı billâhdan Kazgancızâde Mehmed Emîn Edîb-i Sîvâsî kuddise sırruh rûhı'çün el-Fâtiha 1335" ibaresi yer almaktadır.

1919'da vefat eden Emin Edîb'in ölüm tarihini ay ve gün itibarıyla tespit edebileceğimiz bir kayda ulaşamadık. Erkek evladı olmayan Emin Edîb'in; Şefika (Taylan), Fevziye (Yazıcı), Mediha (İmer) ve Azize isimlerinde dört kızı vardır[31].

6. Tarikatı

Kazancızâde Emin Edîb Nakşibendî tarikatının Halidiye koluna bağlıdır. Divançede yer alan 26 numaralı şiirde tarikat silsilesi yer almaktadır. 13 Mart 1908 tarihini taşıyan ve mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan 52 beyitten oluşan bu şiirde yer alan silsile şöyledir:

---

27 Bu bilgi, sevenleri tarafından Emin Edîb'in İttihat ve Terakki Fırkasından seçilmediği, Sivas bağımsız milletvekili olduğu söylencesini boşa çıkarmaktadır.

28 Ahmet Necip Günaydın, *agm*, s. 83.

29 Ahmet Necip Günaydın, *agm*, s. 86.

30 Tuhfe-i Nâilî bir yanlışlık eseri olarak vefat tarihini 1916, İbnülemin ise 1917 olarak göstermektedir. bk. Mehmet Nail Tuman, *age*, I/69; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *age*, s. 2131.

31 Ahmet Necip Günaydın, *agm*, s. 81.

Hz. Muhammed (s.a.v.) (ö. 632)

Hz. Ebu Bekir (r.a.) (ö. 634)

Selmân-ı Fârisî (r.a.) (ö. 654)

Hz. Ali (r.a.) (ö. 661)

Hz. Hüseyin (r.a.) (ö. 680)

Hz. Zeynel Abidin (ö. 713)

Kâsım bin Muhammed (ö. 733)

Câfer-i Sâdık (ö. 765)

Bayezid-i Bestâmî (ö. 875)

Ebül Hasen Harkanî (ö. 1034)

Ebû Ali Faremedî (ö. 1084)

Yûsuf-ı Hemedânî (ö. 1141)

Abdülhâlık Gücdevânî (ö. 1199)

Ârif Rivegerî (ö. 1262)

Mahmud Fağnevî (ö. 1317)

Ali Ramiteni (ö. 1321)

Muhammed Baba Simasî (ö. 1354)

Seyyid Emir Külâl (ö. 1370)

Muhammed Bahauddîn Nakşibend (ö. 1389)

Alâuddîn Attâr (ö. 1399)

Yâkûb Çerhî (ö. 1447)

Ubeydullâh Ahrâr (ö. 1490)

Muhammed Zâhid (ö. 1529)

Derviş Muhammed (ö. 1562)

Hâcegî Emkenegî (ö. 1599)

Hâce Muhammed Bâkî (ö. 1605)

İmâm-ı Rabbânî Ahmed Fâruk Serhindî (ö. 1625)

Muhammed Mâsûm Serhindî (ö. 1668)

Muhammed Seyfüddîn Serhindî (ö. 1684)

Nur Muhammed Bedâyûnî (ö. 1722)

Habîbullâh Mazhar-ı Cân-ı Cânân Şemsüddîn (ö. 1781)

Abdullâh Dehlevî (ö. 1824)

Mevlânâ Hâlid Bağdâdî (ö. 1826)

Şeyh Abdullah Mekkî (Erzincânî)

Mehmed Vehbi Hayyat (Terzi Baba ö. 1848)

Hafız Rüşdü (Hacı Hafız Erzincânî ö. 1869)

Şeyh Şakir Efendi (ö. 1896)

Kazancızade Emin Edîb (ö. 1919)

Bu şiirdeki silsile Hafız Rüşdü'yle son bulmaktadır. Hafız Rüşdü vefat ettiğinde Emin Edîb on iki yaşındadır. Sonradan bulduğumuz ve şairin kendi el yazısı olan mensur bir silsilede Hafız Rüşdü'den sonra Şakir Efendi yer almaktadır. Buna göre Şeyh Şakir Efendi'den sonra postnişîn olmuştur. 1896 yılından başlayarak vefat ettiği 1919 yılına kadar irşat makamında kalan Emin Edîb'in yirmi üç yıl bu görevi devam ettirdiği anlaşılmaktadır.

Kendisinden sonra bu görevi kimin devam ettirdiği ve halifeleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Vefatından altı yıl sonra 30 Kasım 1925 tarihinde kabul edilen Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasıyla ilgili kanundan dolayı cezaya çarptırılma korkusuyla bu tür konuların yazıya geçirilememiş olabileceği düşünülebilir.

Vehbi Cem Aşkun'un şairin hayatını anlatırken ifade ettiği "Maalesef bu şairi derlemekte de pek büyük müşküle uğradım. Kimi yoktur diye gizledi, kimi vahdete aittir, gazete sütunlarına geçemez dedi. Nihayet bir öğrencimin yardımıyla mevcut parçalarını, bana vallaha bende bir tek parçası bile yok diyen bir zatın defterinden derledim"[32] ifadeleri de konuyla ilgili bu düşüncemizi desteklemektedir.

32 Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 192.

7. Tasavvufi ve Edebî Şahsiyeti

Kazancızâde Emin Edîb, bir eğitimci, bir hatip, bir kanaat önderi, bir şair ve özelikle de bir mürşid-i kâmildir. Hakkında bilgi veren kaynaklardan ve şiirlerinden hareketle şairin şahsiyetine dair şunları ifade edebiliriz.

Esmer renkli, uzun boylu ve şişmanca bir beden yapısı ile âlim ve sanatkâr bir kişiliğe sahip olan Emin Edîb, Arapça ve Farsçayı o dillerde şiir yazacak derecede iyi bilmektedir. Parlak bir zekâya ve üstün bir anlayışa sahiptir. Öğrencilerinin ifadesine göre konuşması çok düzgün, iyi bir hatip, düzgün ve akıcı bir ifadeye sahip, derslerinde ilgi çeken konulara temas eden ve bu nedenle öğrencilerinin üzerinde etki bırakan bir öğretmendir. Bununla birlikte derslerinde ciddiyetsizliğe müsaade etmediği de ifade edilmektedir[33].

Sınırsız ve hoşgörülü bir dünya görüşüne sahip ve her hâliyle emsallerinden üstün olduğu için, bazı arkadaşlarının hasedine maruz kalan Emin Edîb, Sivas'ta döneminin üstatlarından biri kabul edilmektedir.

Bir Nakşî şeyhi olan Emin Edîb, Şâh-ı Nakşibend'in dışında tarikat kurucusu pîrlerden Abdulkadir Geylâni, Mevlâna Celaleddin-i Rûmî ve Hasan Hüsameddin Uşşâkî'ye de büyük bir muhabbet duymaktadır. Divançesinde Abdülkadir Geylanî için üç ayrı şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin ilk beyit/kıtaları şöyledir.

Kâbetü'l-uşşâktır dergâhı Abdülkâdir'in
Tâifi ol var o hânkâh-ı Abdülkâdir'in (45/1)

Ey cân mülkünün şâhı Abdülkâdir Geylânî
Sâliklerin penâhı Abdülkâdir Geylânî (46/1)

33 bk. Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 196.

Bülbül-i bâğ-ı hüda dervîşi Abdülkâdir'in
Kumru-yı şîrîn-edâ dervîşi Abdülkâdir'in
Tâir-i evc-i ulâ dervîşi Abdülkâdir'in
Fatih-i kenz-i semâ dervîşi Abdülkâdir'in
Ârifi sırr-ı Huda dervîşi Abdülkâdir'in (47/1)

Mevlâna için yazdığı şiirden bir dörtlük şu şekildedir.
Cihân-ı mârifete oldu bâb-ı Mevlânâ
Serâser oldu hakâyık kitâb-ı Mevlânâ
Habîb-i Ahmed-i mürsel cenâb-ı Mevlânâ
Nedîm-i Haydar-ı kerrâr es-selâm aleyk (16/5)

Hasan Hüsameddin Uşşâkî için kaleme aldığı kıta şöyledir.
Hüsâm-ı himmetinle ejder-i nefsi perîşân et
Meded ey pîr-i cân-perver *Hüsâmeddîn-i Uşşâkî*
Kerem kıl câna bahş et bir kadeh hamr-ı ledünnîden
Hakâyıktan açılsın tâze güller dilde ey sâkî (75)

Edebî yönden oldukça güçlü bir şair olan Emin Edîb için Vehbi Cem Aşkun "Sivas'ın son yıllarda yetiştirdiği büyük değerlerden biri ve en önemlisi de şüphesiz ki Kazancızâde Emin Edip Efendi'dir. Derin bilgisiyle, üstün sanat kabiliyetini birleştiren bu şairimiz, halkın ve aydınların saygısını kazanmış biricik sanatçı düşünürümüzdür" ifadeleri kullanırken[34], İbrahim Olcayto da "Emin Edip en yüksek Arap, en derin Acem şairlerini geride bırakmasa bile onlarla boy ölçüşebilecek kudrette yaratılmıştır. Çok süslü üsluplarla kasideler yazmış, en sert kalplileri bile yumuşatacak münacatlar kaleme almış, en taş yüreklileri bile öz bir saygıyla boyun kestirecek gazeller,

34 Vehbi Cem Aşkun, *age*, 192.

naatler sıralamış, her şeyi kara ve bulanık görmeye ve göstermeye alışan kara sofuları fıkır fıkır fıkırdatacak şarkılar tertiplemiş, her sınıfın ruhuna hitap etmiş, her meslekteki bilginleri saygıya mecbur etmiş bir bilgindir" demektedir[35].

Bir başka yazarın "Yazılarındaki üslup tatlılığı ve çekiciliği okuyanları gaşyediyor. Servet-i Fünûn Edebiyatı ile Yeni Türk Edebiyatı arasında kurulmuş betonarme bir köprü durumunda edebiyat gezginlerini kolaylıkla bir yandan öbür yana geçirebiliyor" şeklindeki değerlendirmeleri de[36] Kazancızâde Emin Edîb'in şairliğiyle ilgili önemli bir tespittir.

Kazancızâde'nin yaşadığı yıllar şiirimizin yeni bir devreye girdiği dönemdir. Klasik şiirimiz sona ermiş, Tanzimat'la birlikte batının etkisinde gelişen yeni bir edebiyatın ürünleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Tanzimat, Servet-i Fünûn ve Millî Edebiyat cereyanlarına şahit olan şair, aruz vezniyle şiirler yazmaya devam ederken az da olsa hece veznini de kullanmıştır. Şekil açısından şiirinde Yeni Türk Edebiyatının tüm özellikleri görülmese de bu edebiyattan etkilenmemiş olması düşünülemez.

Tasavvufi bir muhit içerisinde yetişmesi ve kendisinin de bir mutasavvıf olması sebebiyle şiirlerinde tasavvufi içerik oldukça yoğundur. Asırların bir birikimi olan tasavvufi şiir geleneğine hâkim olan şair, İran şiirinin sultanları olan Hafız-ı Şîrâzî, Molla Cami gibi şairleri orijinallerinden okuyup onlara tahmis yapacak kudrettedir. Her ne kadar elimizde olmasa da İbn-i Fârız gibi Arap şairlerinden manzum tercümeler yapması Arapçaya olan hâkimiyetini de göstermektedir. Dolayısıyla Arap, İran ve Türk şiirinin özellikle tasavvufi birikimine sahip bir şair olarak yeni ve orijinal şiirler yazmıştır.

---

35 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 122.
36 O. G., *agm*,

Takipçisi olduğu şairler gibi Kazancızâde de şiirlerinde sembolik bir dil kullanmıştır. Bu dile aşina olmayan birisi Kazancızâde'nin şiirlerindeki asıl anlama ulaşamayacaktır. Öylesine aldığımız birkaç beyit bu fikrimizi teyit etmeye yeterli gelecektir.

Ben marîz-i aşk-ı yârim bir devâdır eksiğim
Cevr ile hâlim tamâm oldu safâdır eksiğim (6/1)

Tesbîh-i hezâr-dâneyi devretme mi elde
İrşâd eğer bu ise irşâd değildir (9/4)

Aşkın hele bir künhünü idrâke çalış dur
Âşıklık Edîbâ yalınız ad değildir (9/5)

Meysiz yaşanır mı a şâhım söyle bu yerde
Mey ver ki mey-i lütfuna âmâdeleriz biz (19/5))

Seni sevmede ettimse günâh ey güzelim
Sen benim hâlimi sormakla sevâb etmelisin (24/2)

Yâr gördü yumdu göz görmez gibi geçti Edîb
Ne dedi bilmem rakîb ben kul için sultânıma (29/7)

Emin Edîb tasavvufi anlamda bir mürşid-i kâmil, bir toplum önderi ve bir milletvekili olarak toplumun geçirmekte olduğu menfi değişime duyarsız kalamayacak bir düşünceye sahiptir. Divançesindeki şu şiir sosyolojik anlamda üzerinde durulması gereken menfi değişime bir itiraz ve toplumsal bir eleştiri mahiyetindedir.

Vatan âmâli şîrîn duhter-i nevzâda benzerler
O âmâlin hakîkî âşıkı Ferhâd'a benzerler

Musâb u mübtelâ bu mazlûm şakird mektebidir
Musîbetler belâlar zulmler üstâda benzerler

Bu mektepte muallimden alanlar intibâh dersin
Vatan uğrunda bir savlet-fiken ecnâda benzeler

Meânîde bu gün tehzîb-i ahlâk etmeyen etfâl
Sefîh-i bî-hired bir nâ-halef evlâda benzerler

Muallimler ki etfâle eder te'dîb için renciş
Cihânda hâdim-i sıhhat olan fessâda benzerler

Desâyisle bugün tahrîb-i mülke sa'y iden efrâd
Öpe öz mâderin itlâf eden cellâda benzerler

Bugün sâde-dilânı sayd için devvâr olan eşhâs
Fezâda sayda karşı sa'y eden sayyâda benzerler

Şehirlerde alanlar halkın emvâlin desâyisle
Tarîk-i şıkvede nehhâb olan efrâda benzerler

Adâlet hüsn-i niyyet merhamet her işte ciddiyyet
Binâ-yı mülkü tahkîm etmede evtâda benzerler

Bütün gün âh u vâveylâları sûret-perestânı
Bükâ-i meyyit-i dîgerdeki feryâda benzerler

Olanlar mâder-i dehrin güzîde-i hâs evlâdı
Derûnundan yanarlar zâhiren dilşâda benzerler

Olan kavvâl ü fa'âl olmayan şatranc-ı dünyâda
Düşeş fikriyle bezl-i mâl eden nerrâda benzerler (72)

Burada Emin Edîb'in etkilendiği şairlerden de biraz bahsedelim. Kazancızâde, İranlı şairlerden Hafız-ı Şirazî ve Molla Camî ile Sivaslı şairlerden Abdülahad Nûrî ile Sivas valisi Reşid Akif Paşa'ya nazireler yazmıştır. Bu şairler dışında Fuzûlî, Niyazi Mısrî, Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Osman Nevres etkisini de şiirlerinde görebiliriz.

Emin Edîb bir şiirinde Hâfız-ı Şîrâzî'nin ismine yer vermektedir.

Etmedi ettiğini Vâmık'a Azrâ Hâfız
Etmedi ettiğini Kaysî'ye Leylâ Hâfız (36/1)

Molla Câmî'nin bir gazelini tahmîsinin ilk kıtası şu şekildedir.

Zerre-i nîst ki ez-pertev-i zâtest berî
Ki be-şekl-i digerî der-heme câ cilve-gerî
Meh ü encüm zi-tü pür-nûr u ne şems ü kamerî
Ne beşer hânemet ey dost ne hûr ü ne perî
În heme ber-tü hicâbest ü tü çîzî dîgerî (65/1)

XVII. asır mutasavvıf şairlerinden Sivaslı Abdulahad Nuri (ö. 1650)'nin[37] bir gazeline tahmisi şöyledir.

Safha-ı ruhsâr-ı yâre yazdı hat hâkânımız
Biz kuluz vardır o şâhın küfrüne îmânımız
Başkadır sanma hevâ-yı aşktır cevlânımız
Ehl-i aşkız var bizim âyînimiz erkânımız
Cevher-i adâb u irfân doludur hem yanımız (39/1)[38]

---

37 Şiirleri için bk. Hüseyin Akkaya, *Abdülahad Nûri ve Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

38 Bu gazeli Abdülahad Nurî Divanı'nda bulamadık. (Âlim YILDIZ)

Şairin, 1902'den 1908'e kadar Sivas Valisi olarak görev yapan, kendisi de bir şair olan ve Sivas'ta konağını şairlere açmasıyla hatırlanan Reşid Akif Paşa'nın (1863-1920) iki şiirine tahmisi bulunmaktadır[39]. Bu tahmislerin ilk kıtaları şu şekildedir.

Levh-i mahvı âlem-i lâhûta ta'lîk eyledim
Farka geldim milket-i nasûtu tensîk eyledim
Zevk-i dille enfüs-i âfâkı tatbîk eyledim
Bikr-i fikrimle sütûr-ı aşkı tenmîk eyledim
Nûr-ı re'yimle bütün esrârı tahkîk eyledim (63/5)

Şuûn-ı âlemi ahvâl-i hâba benzedirim
Sipihr-i gerdişi âsiyâba benzedirim
Hakîkat ehlini bir âb-ı nâba benzedirim
Furû'-ı mihr ü mehi hep serâba benzedirim
Bütün güzârişi ahd-i şebâba benzedirim (64/1)

Kazancızâde Emin Edîb'in Divançede yer alan 35 numaralı gazelindeki şu beyitler,

Kim ki cânın pek sever cânâneden
Âşıkım deyi ona dâvâ neden
…
Kim ki kendinden haberdârdır gönül
Zümre-i uşşâkta o şeydâ neden
…
Bendelikte var ise sende nişân
Teslîm ol ger yoksa bu kavgâ neden

39 Reşid Âkif Paşa ile ilgili bk. Vehbi Cem Aşkun, "Reşid Akif Paşa, Hayatı ve Eserleri", *Kızılırmak Gazetesi*, Sivas 21 Aralık 1945, Sayı: 499, s. 2; Müjgan Üçer, "Sivas'ın Ünlü Valilerinden Reşit Akif Paşa", *Sivas Dergisi*, Sivas, 1989, Sayı: 4, s. 16.

…
Vâh ki kaldın perde-i pindârda
Ey Edîb bu yok yere sevdâ neden (35/1-10)

beyitlerinden oluşan gazeli, XVI. yüzyılın olduğu kadar Divan Edebiyatının da en büyük şairlerinden olan Fuzûlî (ö. 1556)'nin

Cânı kim cânân içün sevse cânânın sever
Cânı'çün kim ki cânânın sever cânın sever

beyti ile

Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Ben kimem sâkî olan kim mey ü sehbâ nedir

Gerçi cânândan dil-i şeydâm için kâm isterem
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir.

Vasldan çün âşıkı müstağni eyler bir visâl
Âşıka ma'şûktan her dem bu istiğnâ nedir

Hikmet-i dünyâ vü mâ fîhâ bilen ârif değil
Ârif oldur ki bilmeye dünyâ vü mâ fîhâ nedir

Âh u feryâdın Fuzûlî incidüpdür âlemi
Ger belâ-yı aşk ile hoşnûd isen gavgâ nedir

gazelini anımsatmaktadır. Yine şairin

Aşk ile buldu vücûd eşyâ serâser ârifâ
Cezbe-i aşk iledir ser-geşte hem arz u semâ
Bil Edîbâ yoktur aşka ibtidâ vü intihâ (39/6)

mısraları da XVII. asrın meşhur sûfîlerinden Niyazî Mısrî (1618-1693)'nin[40]

Cümle mevcûdât u ma'lûmâta aşk akdem durur
Zîra aşkın evveline bulmadılar ibtidâ

Hem dahi cümle fenâ buldukta aşk bâkî kalır
Bu sebebden didiler kim aşka yoktur intihâ

beyitlerini akla getirmektedir.

Aşağıdaki beyit de Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1780)'nın[41] meşhur "Lütfun da hoş kahrında hoş" mısraını çağrıştırır.

Râzıyım lütf u kahr her ne kılarsan şâhım
Tarddır tâ-be-ebed kim çıka fermânından (61/5)

Şairin, Osman Nevres'ten etkilendiği Şâh-ı Nakşibend için kaleme aldığı şiirinin

Yanmada âteş-i hecr ile kebed
Gelmede çeşm-i ehl-i aşka ramed
Eyledi mâr-ı hevâ râhımı sed
Olmadım sâlik-i râh-ı sermed
Olmadım vâkıf-ı esrâr-ı ahad
Olmadım mazhar-ı envâr-ı samed
Ettiğim cürm değil kâbil-i ad
Nice bir vesvese-i akl-ı hıred

Kaldım âvâre derd-mend meded
Meded ey *Şâh-ı Nakşibend* meded (7/1)

---

40 Şiirleri için bk. Kenan Erdoğan, *Niyazî-i Mısrî Divânı*, Ankara 2008.
41 Şiirleri için bk. Mustafa Güneş, *Erzurumlu İbrahim Hakkı Divanı*, İstanbul 2008.

bendinde yer alan birkaç mısrasının Osman Nevres'te de bulunmasından anlaşılmaktadır. Osman Nevres'in söz konusu şiirinin ilk bendi şöyledir:

Yanmada âteş-i hecr ile kebed
Gelmede gerd-i gamla çeşme ramed
Bir yana güft-gûy-ı ehl-i hased
Bir yana imtihân-ı tâli'-i bed
Gussaya yok şümâr vü derde aded
Mihnete intihâ vü zahmete had
Kaldı muhtel kederle fikr ü hıred
Çekti her yanıma nevâib sed
Kaldım âvâre derd-mend meded
Meded ey Şâh-ı Nakşibend meded[42]

Şiirinden etkilenip etkilenmediğini tespit edemesek de Emin Edîb'in, Muzaffer Sarısözen'in babası aynı zamanda bir şair olan Sarıhatipzâde Hüseyin Hüsnü Efendi (1843-1917)'ye de büyük bir hürmetinin olduğu bilinmektedir[43].

Hangi şairlerin Emin Edîb'in şiirlerinden etkilendiğine dair söyleyebileceğimiz pek bir şey yoktur. Şiirlerinin bir kitap olarak basılmaması, dört yıl kadar kalmış olduğu İstanbul'da yayın hayatına devam eden her hangi bir dergi veya gazetede şiir örneklerine rastlanmaması ve şairle ilgili bilgi veren kaynak eserlerde şairin bir divanı veya divançesinin olduğuna dair herhangi bir ifadeye yer verilmemesi gibi sebepler, bu etkiyi tespit açısından birer engeldirler. Bununla birlikte şunları ifade etmemiz gerekir.

---

42 bk. Bayram Ali Kaya, *Osman Nevres ve Dîvânı*, Ankara 2010, s. 524.
43 İbrahim Aslanoğlu, Sivas Meşhurları, I/ 494.

Sivaslı münevverlerin çokları Emin Edîb'in bilgi meyveleriyle beslenmiş ve yetişmiştir. Yaşadıkları dönemde şehirde etkili ve yetkili olmuş Sivas müftüsü Zekeriyya Efendi (ö. 1943), tarihçi yazar ve şair Turhan Tan (ö. 1940), müftülük görevinde bulunan Hayri Efendi, belediye başkanlarından Sığırcızâde Hayri (ö. 1931), Ekmekçizâde İzzet, Sağırzâde Recep vb. kişilerden birçoğu onun ders ve sohbet halkalarına katılmışlar ve vefatından sonra onu saygıyla anmışlardır[44]. Sivaslı bir mevlid şairi olan Ahmed Fehmi'yi de kendisinden tarikat dersi almış olması sebebiyle[45] şairden etkilenenlerden biri olduğunu söyleyebiliriz.

Herhangi bir eser kaleme alan Sivaslı yazar ve şairler, yazmış oldukları eserleri önce Emin Edîb'e gösterirler ve kendisinden bir takriz yazmalarını isterlerdi.

Örneğin dönemin şairlerinden Mütevellizâde Ömer İhyâ (ö. 1909)'nın Bâkûra isimli eserinin başında şairin bir takrizi yer almaktadır[46]. Bu bağlamda Mütevellizâde Ömer İhyâ'nın "usandım" redifli gazelinin, Kazancızade Emin Edip Efendi'ye nazire olduğu ifade edilmektedir[47].

Nakşî tarikatının Halidiye kolunun önemli şeyhlerinden biri olan Kazancızâde Emin Edîb'in Divançesinden seçtiğimiz şu beyitler şairliği hakkında bir fikre sahip olabilmemize yetecek güzelliktedir.

Cânânımız uşşâkına cevr etmeyecekmiş
Güftâr-ı vefâ ol leb-i mey-hâre düşer mi (3/5)

Acımaz şu bîçâre hâlime dildâr
Ne bilsin beyim hâl-i bîmârı sağlar (5/4)

---

44 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 126.

45 bk. Adem Ceyhan, "Sivaslı Şair Ahmed Fehmi ve Mevlidi", *Cumhuriyet Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri*, Sivas 2009, I/584.

46 İbrahim Aslanoğlu, *age*, I/517.

47 Nâzım H. Polat, "Sivaslı Mütevellizade Ömer İhya ve "Bâkûre"si", *TÜBİAR*-X-/2001, s. 38.

Gönül feryâda çün başlar gözümden saçılır yaşlar
Edin bir çâre kardaşlar gönül eğlenmez eğlenmez (11/4)

Ten mezbelesinde çü gedâ serseri gezdin
Sen kendini bilsen ki ne hâkânsın ey dil (14/4)

Bil izzetini gerçi ki sûrette hakîrsin
Mânâda velî zübde-i ekvânsın ey dil (14/5)

Bî-behre olan aşktan insân sayılmaz
Bir şem'asız evdir ben o bed-hûları gördüm (19/15)

Sînemde takarrür edeli hikmet-i hüsnün
Ben hikmet-i Bû-Nasr ile Sînâ'dan usandım (20/4)

Herkes ne bilir cevher-i ferdi fem-i yâri
Yok mahrem-i esrâr velî râz-ı nihân var (21/5)

Hezâr hâne-i harâbı gamın eder ma'mûr
Yıkık gönüllere mi'mâr es-selâm aleyk (22/8)

Bülbülâ sen yürü var dâhil-i bezm-i hâs ol
Sana ey bûm ev gerekmez sana vîrâne gerek (25/5)

Ey Edîb cevr ü cefâsına nigârın sabret
Sakla cânını bir gün ola cânâna gerek (25/10)

İnanma sen benimsin dediğin uşşâka mâşûkun
Nazar bir hükme olmaz kim olur ondan muhâl peydâ (28/4)

Erilmez gence cildlerle kitâbı neylesin ârif
Ki ola her sutûru içre bin ceng ü cidâl peydâ (28/6)

Ser-i kûyuna yârin çok duâlar üfredim ammâ
Dönüp te'sîr kıldı kendime efsûn-ı teshîrim (31/2)

Yokladı nabzımı derd-i dil-i bîmârı bilip
Kaldı rindân-ı tahayyürde o dem dest-i tabîb (33/6)

Ezelden âşinâlık var bizim ol yâr ile ammâ
Irağ kılan bizi ondan ki bed sîret rakîbidir (37/2)

Bir merhem eden gönlüne bîçâre Edîb'in
Bin merhem eder gönlüne vallâhi o Allâh (38/7)

Akla aldanma sakın bu yolda pây-ı akl leng
Fikre dayanma hisâr-ı fikr gâyet nâ-metîn (42/5)

Mescid ü meygede birdir nazar-ı aşkta Edîb
Bunu âkil ne bilir âşık-ı harâb söyler (43/10)

Kasr-ı fikrinde metânet sıhhat-i fi'linledir
Sağ taş korlar onun'çindir ki dîvâr altına (44/6)

Kalb-i sengînine te'sîr edemez âhım oku
Taşa te'sîr edemez öyle ki mismârın ucu (49/3)

Olur cân-bahş her harfi kitab-ı nazmımın ammâ
Garîb düşmüş o Mushaf gibi kim dîvâra bağlanmış (52/4)

Zemîn ü âsumâna göz açıp atf-ı nigâh ettim
Edîbâ görmedim bir zerre sun'u'llâhdan hâlî (54/8)

Bilirim şöhret-i halk âfet imiş
Kendimi peyrev-i âfet edemem (55/4)

Ediptir dilberin meyli vefâ derlerse ben hergiz
İnanmam kim bu iş yâni vefâ dilberde nâdirdir (58/6)

Bilemez kimse efsûn-ı sühanla yâri teshîrim
Bütün derler Edîb şâir değildir belki sâhirdir (58/8)

Râzıyım lütf u kahr her ne kılarsan şâhım
Tarddır tâ-be-ebed kim çıka fermânından (61/5)

Yâ Rab bu Edîb kemterindir
Kim hâk-i reh-i peyemberindir (68/92)

Cümle bu cihân ol sanemin vechidir el-hak
Ger mescid ü ya deyr ya puthâneye baksam (93)

Kıl tevbe seyyiâtına gözler kapanmadan
Vaktiyle gör hesâbını defter kapanmadan (94)

B. ESERLERİ

Hayatı ile ilgili bilgi veren kaynaklarda Emin Edîb'in; *Tuhfetü'l-Edîb*, *Nesrü'l-Leâlî*, *Usûl-i Hadis*, *Nuhbetü'l-Fikir* isimli dört eserinin basıldığı, bunlardan başka *Gülşen-i Râz*, *Kasîde-i Tâiyye* ve *Kasîde-i Harmeniyye* isimli çevirileri olduğu bilgisine yer verilmektedir[48].

48 bk. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *age,* s. 2131; İbrahim Olcaytu, *age,* s. 122; İbrahim Arslanoğlu, *age*, I/284-285.

Yaptığımız kütüphane taramalarında basılı bir eserine rastlanılamamıştır. Şairin bugün elimizde yazma hâlinde üç eseri bulunmaktadır. Bunlar; *Divançe, Tuhfetü'l-Edîb li-men Erâde'l-Habîb* ve *Tuhfetü'r-Râşid fî Vahdeti'l-Ehadi'l-Vâhid*'tir.

1. Divançe

Türkçe öğretmeni Mustafa Okurkan kitaplığında bulunan bu eser üzerinde sonraki kısımda ayrıntılı olarak durulacaktır.

2. Tuhfetü'l-Edîb li-men Erâde'l-Habîb

Eserin iki nüshası bulunmaktadır. Bunlardan biri Mustafa Okurkan'da diğeri ise Millî Kütüphane'dedir. Mustafa Okurkan nüshasında sayfa numarası verilmiştir ve toplam 20 sayfadır. Nüshanın sonunda 19 Cemâziyelevvel 1326 (19 Haziran 1908) tarihi bulunmaktadır.

Ankara Millî Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 06 Hk 2891/2 numarasıyla kayıtlı ve müellif hattı olan bu nüsha toplam 10 varaktan (23b-33b) ibarettir ve bu nüshanın sonunda da yine 19 Cemâziyelevvel 1326 (19 Haziran 1908) tarihi yer almaktadır.

3. Tuhfetü'r-Râşid fî Vahdeti'l-Ehadi'l-Vâhid

Bu eserin de iki ayrı nüshası bulunmaktadır. Nüshalardan biri Mustafa Okurkan'dadır. 30 sayfadan oluşan nüshada istinsah tarihi ve müstensih ismi bulunmamaktadır.

Ankara Millî Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 06 Hk 2891/3 numarasıyla kayıtlı olan ikinci nüsha 1312 (m. 1896-97)'de kaleme alınmıştır. Toplam 18 varaktan (35b-53a) oluşmaktadır.

Şair tarafından Sivas Adliye Mahkemesi Ceza Reisi Mehmed Râşid Efendi'ye hediye edildiği için risaleye "Tuhfetü'r-Râşid" ismi

verildiği eserin sonunda belirtmiştir. Sivaslı Sirâczâde Hafız Hüseyin Efendi'nin nüshasından istinsah edilen bu nüshanın müstensihi Müftüzâde'dir.

C. DİVANÇESİ

Hayatıyla ilgili bilgi veren kaynaklarda bahsedilmeyen Divançenin el yazma tek nüshası Sivas'ta Almanca öğretmeni olarak çalışan Mustafa Okurkan Bey'in kitaplığında bulunmaktadır. Yaptığımız kütüphane taramalarında bu Divançeyle ilgili her hangi bir kayıt bulunmamaktadır. Şu an için mevcut tek nüsha bahsettiğimiz nüshadır.

Divançenin herhangi bir sayfasında istinsah tarihi ve müstensih ismine rastlanılmamaktadır. Şiirlerin başında şiir numarası bulunmasına rağmen sayfa veya varak numarası verilmemiştir. Özensiz bir yazı şekline sahip olan Divançede oldukça çok yazım hatası bulunmaktadır. Yirmi iki tane şiirin sonunda şiirlerin yazıldığı tarihler yer almaktadır. Bu tarihler 1881'den 1914'e kadarki tarihleri kapsamaktadır. Bazı şiirlerinde şiir başlığına yer verilmiştir.

Şairin Divançesinde toplam 77 şiir bulunmaktadır. Bunların dışında Kazancızâde'nin *Tuhfetü'r-Râşid* ve *Tuhfetü'l-Edîb* isimli eserlerinde ve bazı yazma mecmualar ile şairle ilgili bilgi bulunan kaynaklarda Divançede yer almayan 18 adet şiir tespit edilmiş ve böylece şiir sayısı 95'e ulaşmıştır. Tespit edilen bu şiirlerden bazılarının Divançede beyit ve bent sayısı itibarıyla eksik olarak bulunduğu görülmüştür. Tam metnine ulaştığımız bu şiirler de hazırlamış olduğumuz Divançe metninin sonuna ilave edilmiştir. Bu durum, şairin tüm şiirlerinin henüz tam olarak tespit edilemediği anlamına gelmektedir.

1. Tertip Şekli

Kazancızâde Emin Edîb Divanı, düzensiz (gayr-i mürettep) bir divançedir. Toplam 77 şiir bulunan Divançede kaside nazım şekliyle yazılmış herhangi bir şiir mevcut değildir. Divançenin başında gazel

nazım şekliyle kaleme alınan ilk iki şiir tevhid nazım türündedir. Genelde gazellerden oluşan Divançede gazellerin sıralamasında harf tertibine dikkat edilmemiştir.

2. Nazım Şekilleri ve Türleri

Kazancızâde Emin Edîb, kaside dışında diğer birçok nazım şekliyle şiirler kaleme almış ve başta tevhid olmak üzere naat, tarih, silsilenâme ve sakînâme türünde şiirler yazmıştır.

a. Nazım Şekilleri

Şairin gazel başta olmak üzere murabbâ, muhammes, muaşşer, mesnevi, tahmîs, terkîb-i bend, tercî-i bend, kıta-ı kebîre, koşma, kıta ve müfred nazım şekilleriyle yazılan şiirleri mevcuttur. Gazellerden 11 numaralı şiir musammat gazeldir. Nazım şekillerine göre şiirlerin dağılımı şu şekildedir:

Gazel: 61

Mesnevi: 7 (26, 57, 66, 67, 68, 69, 85)

Murabba: 7 (12, 16, 18, 23, 56, 80, 93)

Kıta: 5 (74, 75, 76, 88, 92)

Tahmis: 4 (39, 63, 64, 65)

Muhammes: 3 (47, 60, 70)

Koşma: 2 (50, 84)

Müfred: 2 (89, 90)

Tercî-i bend: 1 (7)

Terkîb-i bend: 1 (78)

Kıta-ı kebîre: 1 (42)

Rubâî: 1 (94)

b. Nazım Türleri

Divançede dinî ve edebî nazım türlerinden tevhid, münâcât, naat, silsilenâme örnekleri bulunmaktadır. Bunların dışında sakînâme, tarih gibi edebî türlerde yazılan şiirler de vardır.

Tevhid:

Allah'ın varlığı, birliği, yüceliği, zâtî ve subûtî sıfatlarından bahseden tevhid türüne örnek verebileceğimiz iki şiir vardır. Bu şiirler şunlardır:

Tâlibânın hâce-i irfânıdır ism-i Celâl
Sâlikânın şeyh-i âlî-şânıdır ism-i Celâl

Feyz-bahş-ı cism ü cândır kim kitâb-ı fıtratın
Zîver-i ser-sûre-i Rahmân'ıdır ism-i Celâl

Vâsıl-ı iklîm-i gayb eyler ki gayb eflâkinin
Nûr-ı efşân kevkeb-i tâbânıdır ism-i Celâl

İsm-i âzamdır hakâyık kenzinin miftâhıdır
Gevher-i esmâ-yı zâtın kânıdır ism-i Celâl

Fevt-i enfâs eyleme her ân Edîb Allâh de
Zâkire Hakk'ın büyük ihsânıdır ism-i Celâl (şiir no:1)

*

Yâd iken hem-sohbet-i ebrâr olur Allâh diyen
Zulmet iken mazhar-ı envâr olur Allâh diyen

Mârifet erbâbının anlar rumûzun kâlsiz
Şübhesiz bir ârif-i esrâr olur Allâh diyen

Aks eder çeşm-i dile feyz-i tecellî pertevi
Külhan-ı gaflet iken gülzâr olur Allâh diyen

Al ele miftâh-ı zikri kenz-i mahfî sendedir
Ey devâ-cû nâil-i dîdâr olur Allâh diyen

Vuslat-ı dildâr ise maksad Edîb Allâh de
Mahrem-i halvet-sarây-ı yâr olur Allâh diyen (Şiir no: 2)

Münacat:

Allah'a yakarış şiiri olan münacat türüne örnek olarak Divançede biri Farsça olmak üzere iki şiir bulunmaktadır.

Yâ Rab be-dest-i ân ki kamer z'û dü-nîm şod
Tesbîh goft der-kef-i meymûn-i û hasâ

Üftâdegân-ı şehvet-i nefsîm dest-gîr
İrfak li-men tecâvüzi v'ağfir li-men asâ

Yâ Rab be-sıdk-ı sîne-i merdân-ı râst-gû
Yâ Rab be-âb-ı dîde-i merdân-âşinâ

Yâ Rab be-nesl-i tâhir-i evlâd-ı Fâtıma
Yâ Rab be-hûn-ı pâk-i şehîdân-ı Kerbelâ

Dil-hâ-yı haste-râ be-kerem merhemí firest
Ey ism-i a'zamet der-i gencîne-i şifâ (Şiir no: 27)

*

Ey nizâm-bahş-ı kâinât u dühûr
Ey devâ-sâz-ı pür-dil-i rencûr

Ey muhît-i zemîn ü heft eflâk
Ey emel-zâ-yı ehl-i âlem-i hâk

Kâmilü'l-vasf vâhid-i bi'z-zât
Kabza-ı kudretinde mevcûdât

Her sıfât-ı kemâle elyaksın
Kayd-ı itlâktan da mutlaksın

Kudretin bahr-i bî-hadd ü pâyân
Onu idrâk eder mi her insân

Âfitâbı bilir mi bir zerre
Ya bilir mi bihârı bir katre

Mazhar-ı zât-ı pâkîdir esmâ
İsmine mazhar oldu her eşyâ

Bâzısın lütfuna eder mazhar
Diğerin ka'rına eder masdar

Lütfuna mazhar etse insânı
Yok ziyân âlem olsa düşmânı

Kahrına masdar etse bir kavmi
Geçer elbette gamla her yevmi

Kulzüm-i kudretinde kevn-i habâb
Ona nisbet bu hâdisât serâb

Bilir elbette her dil-i âgâh
Birliğine şu kâinâtı güvâh

Gel hoş-bûy eyle hâki gülşen
Eyleyen cevher-i âbı rûşen

Vaz'-ı tâc eyleyen ser-i şâha
Nûr verir gökte mihr ile mâha

Murg-ı nakma sarây-ı vahdet eden
Gülşeni müşk-say-ı kurbet eden

Yok idi varı varı yok iden o
Başka bir yok dirilten öldüren o

Bizdeki havl ü kuvvet ondandır
Bizdeki sa'y u gayret ondandır

Hâkimü'l-kül ü hep ona mahkûm
Zâtı mevcûd-ı mâsivâ mevhûm

Ey hayât-ı kulûb-ı zinde dilân
Ey penâh-ı gürûh-ı muhtâcân

Ey veren âleme nizâm-ı cedîd
Bâb-ı işkâle ism-i pâki kilîd

Leşker-i ehl-i dîni kıl mansûr
Dest-i a'dâda eyleme makhûr

Hâr-ı hızlânda eyleme pâ-bend
Dağ-ı ye's ü fütûr ile derd-mend

Cism-i a'dâyı gark-ı hûn eyle
Hâke yeksân u sernigûn eyle

İttihâd ver kulûb-ı İslâma
Ver bu idrâki hâs ile âma

İhtilâf oldu bâis-i hüsrân
Tefrika oldu âteş-i sûzân

Cennet-i ittifâka idhâl et
Ni'met-i ittihâdla hoş hâl et

İnneme'l-mü'minûne ihveh bizi
Etti sevk ittihâda cümlemizi

Mazhar et işbu âyete yâ Rab
Bertarâf olsun ihtilâflar hep

Ehl-i İslâmı derbeder etme
Ehl-i îmânı pür-keder etme

Dü cenâh eyle milleti Mevlâ
Edelim cem‘ sûret ü mânâ

Yâ İlâhî bi-hakk-ı zât u sıfât
Bi-zuhûr-i zahîr-i mevcûdât

Bi-livâ-yı Rasûl-i şâfi‘-i kül
Bi-saff-ı enbiyâ vü hayl-i rusül

Bi-revân-ı çehâr yâr-i güzîn
Bi-selâm u salât-ı ehl-i yakîn

Bi-şehîdân-ı arsagâh-ı cihâd
Bi-guzât u bi-kutb u çâr evtâd

Dil-i nâlânı âhı eytâmın
Kûdegân-ı sefîl u bîgânın

Ârzû-yı vatanla giryânın
Cân veren uğruna şehîdânın

Sûz-ı şûrîdegân hürmetine
Eşk-i hûnîn-i dilân hürmetine

Şâh-ı İslâm'a feth-i teysîr et
Ni‘met-i âfiyetle dil-sîr et

Yâ Rab estir bize nesîm-i zafer
Vird-i a‘dâyı eyle *eynel mefer* (Şiir no: 69)

Naat:

Hz. Peygamber'e övgü mahiyetindeki naat türüne örnek olarak dört şiir örneği vardır.

Şeh-i tahtgâh-ı kemâl ü cemâl
Habîb-i Hudâ nûr-ı bezm-i visâl

Mütarrız cemâliyle kevn ü mekân
Müzeyyen celâliyle devr-i zamân

Tabîbü'l-ümem şâh-ı efham odur
Lisânda dînen ism-i âzam odur

Onun ile hâsıl olur her merâm
O olmazsa her iş kalır nâ-tamâm

Ne istersen onunla iste hemân
Odur hâdi-i râh-ı genc-i nihân

Duâlar onunla felekten geçer
Ki bâlâ-yı arş içre mesken eder

Zihî hüsrevlik ü fazl u atâ
Ki saf-beste olmuş zemîn ü semâ

Şefîü'l-ümem nâzenîn-i dühûr
Vücûd-ı şerîfi bütün mahz-ı nûr

Mu'înü'l-halâik delîlü'l-verâ
Mühîtü'l-halâyık imâmü'l-hüdâ (Şiir no: 13)

*

Eyâ şehinşeh-i ebrâr es-selâm aleyk
Melâz u melce-i ahrâr es-selâm aleyk

Hidîv-i taht-nişîn-i memâlik-i irfân
Şeh-i kalem-rev-i esrâr es-selâm aleyk

Şefî'-i rûz-ı cezâ vü seyyidü'l-kevneyn
Şefîk-i her dil-i nâçâr es-selâm aleyk

Mu'în-i ins ü melek destgîr-i mevcûdât
Medâr-ı gerdiş-i devvâr es-selâm aleyk

Nedîm-i bezm-i şuhûd sarây-ı hâssü'l-hâs
Harîm-i halvet-i dîdâr es-selâm aleyk

Sipihr-i rahmet-i Hak'sın mürüvvet ü şefkat
Sehâb-ı cûduna emtâr es-selâm aleyk

Zahîr-i âlem ü âdem şefî'-i rûz-ı nedem
Eyâ usâtına gam-hâr es-selâm aleyk

Hezâr hâne-i harâbı gamın eder ma'mûr
Yıkık gönüllere mi'mâr es-selâm aleyk

Tabîb-i hasta-dilânsın alîl-i ma'siyyetim
Koma bu âcizi bîmâr es-selâm aleyk

Revân-ı pâkine olsun salevât tâ-mahşer
Hemîşe her dem ü her bâr es-selâm aleyk (Şiir no: 22)

*

Eyâ hulâsa-ı ekvân es-selâm aleyk
Şeh-i memâlik-i irfân es-selâm aleyk
Harîm-i izzete mihmân es-selâm aleyk
Habîb-i hazret-i Rahmân es-selâm aleyk

Gubâr-ı rehgüzerin kühl-ı dîde-i uşşâk
Melek beşer ü yer ü kevn zât-ı pâkine müştâk
Hayât-ı tâze bulur senden enfüs ü âfâk
Umûm halka nigehbân es-selâm aleyk

Zamîr-dân-ı ümem çare-sâz-ı her ekdâr
Alîm-i zâhir u nihân habîr-i her esrâr
Celîs-i pister-i lâhût Ahmed-i muhtâr
Nihâl-i ravza-i Rıdvân es-selâm aleyk

Cenâb-ı izzete yok bir cedîd a'mâlim
Huzûra arza ne hâcet bilirsin ahvâlim
Esîr-i mihnet ü rencim garîb ü pâ-mâlim
Garîbin eyleme nâlân es-selâm aleyk

Hakîkatinle muhît-i cemi'-i eşyâsın
Ki mazhar-ı sıfât u zât-ı pâk-i Mevlâ'sın
Tecellîyât-ı ruh-ı kibriyâya mücellâsın
Enîs-i âşık-ı sûzân es-selâm aleyk

Namâz-ı vuslata mihrâb olmuş ol ebrû
Namâz ehliyim olmam niyâzdan ayrı
Hayâl-i nokta-ı hâlinle öldüm ey mehrû
Kazâ-yı vahdete pûyân es-selâm aleyk

Eyâ şehinşeh-i evreng-i nâz u üns ü rızâ
Edîb-i kemteri bâbından etme dûr u cüdâ
Nigâh-ı çeşmine ey nûr-ı kâinat-ı Hudâ
Bütün cihân u cihâniyân es-selâm aleyk (Şiir no: 23)

*

Şâd etti yine âşıkını nâm-ı Muhammed
Dil oldu yine mazhar-ı in'âm-ı Muhammed
Bir kûşe-nişîn-i gam iken cân-ı Edîb'i
Bir ayş u tarâb eyledi peygâm-ı Muhammed
Dil bâde-i tahkîk ile mest-i ebed oldu
Mey sundu dil ü cânıma çün câm-ı Muhammed
Ervâh-ı kirâm-ı rusül ü cem'-i melâik
Olmuştu tufeyl-i kerem-i 'âm-ı Muhammed
Yoğ-idi nişân levh-i kalem sidre vü arştan
Biçilmiş idi hil'at-i ikrâm-ı Muhammed
Olmuştu zebân fushâ-yı heme âlem
Elfâz-ı güher-bârda ilzâm-ı Muhammed
Îş-i ebede mazhar olur yevm-i haşirde
Bir gönlü ki yaktı bugün âlâm-ı Muhammed (78/VI)

Silsilename:

Divançenin 26 nolu şiiri Kazancızâde'nin tarikat silsilesine dairdir. Şair bu şiirinde, Hz. Peygamber'den başlayarak, 1869'da vefat

eden kendi şeyhi Hafız Rüşdü Erzincânî'ye kadar Nakşî-Halidî silsilesine yer vermektedir.

3. Vezin

Divançede, yanlışlıkla iki kez yazılmış iki şiirle birlikte toplam 77 şiir bulunmaktadır. Divançede olmadığı hâlde tespit ettiğimiz on yedi şiirle birlikte 94 şiir vardır. 84. şiir ise Divançede iki kıta olduğu hâlde bir şiir mecmuasında aslının 9 kıta olduğunu tespit ettiğimiz şiiridir. Birkaç şiir dışında şiirlerin tamamına yakını aruz vezniyle kaleme alınmıştır. Emin Edîb şiirlerinde aruzun Türk edebiyatında çok yaygın olan kalıplarını kullanılmıştır.

Aruzu kullanmakta başarılı gözükmesine rağmen hemen her divanda bulunabilecek aruz kusurlarına da rastlanmaktadır. Aruz vezninde tespit ettiğimiz bazı kusurların Divançenin tek nüsha olmasından dolayı müstensihten kaynaklanmış olabileceğini düşünüyoruz. Çünkü birçok şiirde atıf vavlarının kullanılmadığı, bazı şiirlerde hareke kullanıldığı görükmektedir. Bu da müstensihin dikkatsizliği sonucunu çıkarmaktadır.

4. Dil ve İfade Özellikleri

Emin Edîb, her şeyden önce mutasavvıftır. Dolayısıyla şiir onun için bir amaç olmaktan uzaktır. Temsil etmiş olduğu irfânî öğretiyi şiirlerinde oldukça yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Xıx. yüzyılın sonu ve Xx. yüzyılın başlarında yaşayan mutasavvıf bir şair olması nedeniyle, şiirlerinde kullandığı dil sadedir.

Uzun yıllar Farsça öğretmenliği yapması ve bu dile hâkimiyeti şiirlerine de yansımıştır. Divançede müstakil dört Farsça şiiri (4, 27, 57, 65) bulunmaktadır.

Her ne kadar Divançede Arapça müstakil bir şiiri yoksa da çeşitli şiirlerinde kullanmış olduğu Arapça kelimeler Farsça gibi Arapçayı da çok iyi derecede bildiğini göstermektedir.

Divançenin 17 numaralı şiirinden aldığımız şu beyitler Arapça kullanımına örnek olarak verilebilir:

Uşşâka Kâbe olmuş dildârımın cemâli
Tufnâ harîm-i kudse fi's-subhı ve'l-leyâli (17/1)

Bir âşıkım ki olmam bir an senden ayrı
Lâ fi'ş-şehâdeti lâ fi hazreti'l-hayâli (17/3)

Hüsnün kitâbı içre gördüm nukât-ı hâlin
Reyhânetün mübeddet fî ravzati'l-visali (17/6)

İKİNCİ BÖLÜM

KAZANCIZÂDE EMİN EDÎB DİVANÇESİNDE İŞLENEN BAZI KONULAR

Bu bölümde din ve tasavvuf olmak üzere iki alt başlık altında Kazancızâde Emin Edîb Divançesi'nde yer alan bazı kavramlar üzerinde durulacaktır.

A. DİN

1. Allah

Emin Edîb, diğer mutasavvıf şairlerde de olduğu gibi şiiri tasavvufi öğretiyi anlatma aracı olarak görmektedir. Çeşitli şiirlerinde başta Allah olmak üzere, Rahmân, Rahîm, Rab, Hak, Zâhir, Bâtın vb. Cenab-ı Hakk'ın birçok isim ve sıfatına yer vermiştir. Bu isim ve sıfatların yer aldığı bazı beyit ve dörtlükler şöyledir:

Fevt-i enfâs eyleme her ân Edîb *Allâh* de
Zâkire Hakk'ın büyük ihsânıdır ism-i Celâl (1/5)

Yâd iken hem-sohbet-i ebrâr olur *Allâh* diyen
Zulmet iken mazhar-ı envâr olur *Allâh* diyen (2/1)

Feyz-bahş-ı cism ü cândır kim kitâb-ı fıtratın
Zîver-i ser-sûre-i *Rahmân*'ıdır ism-i Celâl (1/2)
Acı mazlûmlara bu bendeni fer-dâde eder
Geh *Hudâvend-i hakîm* meclis-i dâvâ teşkîl (10/4)

Meded eyâ dürr-i yektâ-yı nokta-ı vahdet
Nedîm-i gülşen-i nâz u makâm-ı ferdiyyet
Seninledir yine elbet *Hudâ*'ya kurbiyyet
Şefîk-ı her dil-i nâçâr es-selâm aleyk (16/3)

Yâ Rab be-dest-i ân ki kamer z'û dü-nîm şod
Tesbîh goft der-kef-i meymûn-i û hasâ (27/1)

Sezelden sırr-ı *Sübhân*'ı Edîb her şeyde peydâdır
Müsâvî oldu fark etmem yanımda Kâbe vü deyrim (31/7)

De ey *Hakem* ü *Hakîm* ü *Hannân*
Rahmân u *Rahîm* ü *Adl* ü *Mennân* (68/76)

Ey *Zâhir* u *Bâtın Evvel Âhir*
Ey *Kâdir* ü *Muktedir Müdebbir* (68/77)

Hallâk u *Bedî'* ü lâ-yezâlim
Mâlûm sana cemî'-i hâlim (68/79)

Dü cenâh eyle milleti *Mevlâ*
Edelim cem' sûret ü mânâ (69/30)

2. Melekler

Divançede dört büyük melekten Cebrail ile İsrafil'den söz edilmektedir. Cebrail'den Rûhü'l-kudüs olarak söz eden şair, İsrafil'e de sura üflemesi yönüyle temas etmektedir.

Olsa *Rûhu'l-kudüs'*ün tab'ıma imdâdı eder
Sözümün her biri rengîn muammâ teşkîl (10/9)

Edîbâ şeyh-i tâmi' sûr-ı *İsrafîl*'i gûş etse
Komaz def'-i livâ-yı cerri elden dünbeleklerle (62/5)

3. Kitaplar

Emin Edîb bir beytinde yükseğe asılarak az okunması yönüyle benzetme yoluyla Kur'an-ı Kerim'den "Mushaf" şeklinde bahsetmektedir.

Olur cân-bahş her harfi kitab-ı nazmımın ammâ
Garîb düşmüş o *Mushaf* gibi kim dîvâra bağlanmış (52/4)

4. Ayet ve hadisler

Kazancızâde Divançesinde çok olmasa da çeşitli şiirlerde bazı ayet ve hadislere yer verilmiştir.

a. Ayetler:

Emin Edîb'in Divançede lafzî iktibas şeklinde yer verdiği ayetler şunlardır:

Alleme'l-esmâ:

"Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti..." (Bakara 2/31)

Ey Edîb bende ol var o cânlara
Fakrını arz eyle var o hanlara
Âdem-i hakîki denmiş onlara
Vâkıf-ı *alleme'l-esmâ* ederler (50/5)

Ev ednâ:

"Onunla arasındaki mesafe, iki yay kadar yahut daha az kaldı." (Necm, 27/9)

Lî maallâh cemâlinden olup perde-küşâ
Vâkıf-ı sırr-ı serâ perde-i *ev ednâ*sın (86/2)

Eynel mefer:

"İşte o gün insan, "kaçacak yer neresi?" der". (Kıyâmet 75/10)

Yâ Rab estir bize nesîm-i zafer
Vird-i a‘dâyı eyle *eynel mefer* (69/39)

İnneme’l-mü’minûne ihveh:

“Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki rahmete eresiniz”. (Hucurat 49/10)

İnneme’l-mü’minûne ihveh bizi
Etti sevk ittihâda cümlemizi (69/27)

Mâ evhâ:

“Allah o anda kuluna vahyedeceğini etti”. (Necm, 27/10)

Bülbül-i gonca-küşâ-yı hurrem-esrâsın
Râz-dâr-ı çemenistân u *mâ evhâ*sın (86/1)

Mâ rameyte iz rameyt:

“Sonra onları siz öldürmediniz, lakin Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, lakin Allah attı. Bu da müminlere güzel bir imtihan geçirtmek içindi. Allah işitendir, bilendir”**.** (Enfal 8/17)

Sakın bu kelâma deme keyt ü zeyt
Oku âyet-i *mâ rameyte iz rameyt* (66/9)

Mânâ-yı innî ebîtü ne imiş
Hem âyet-i *mâ rameyte* ne imiş (68/31)

Rabbi erinî:

“Musa tayin ettiğimiz özel vakitte gelip Rabbi ona kelâmiyle iltifatta bulununca: “Ey Rabbim, göster bana kendini, Sana bakayım.” dedi. O da buyurdu ki: “Beni katiyyen göremezsin, ancak dağa bak, eğer yerinde durursa demek beni görebileceksin!” derken Rabbi dağa

tecellî buyurunca onu un ufak (toz duman) ediverdi. Musa da baygın düştü. Ayılınca: "Münezzehsin, Sana tevbe ile döndüm ve ben mü'minlerin ilkiyim." dedi". (A'râf, 7/143).

Mî-reft ber-zebânem çün Mûsî *Rabb erinî*

Âmed zi-hâtif-i 'ışk âvâz-ı *len terânî* (4/6)

Sübhâneke lâ ilme lenâ:

"Dediler ki: "Yücesin sen (ya Rab!). Bizim, senin bize öğrettiğinden başka bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz sen bilensin, hakîmsin". (Bakara 2/32)

Sordu sırr-ı dehenin rûz-ı ezelde Allâh

Ki melekler dedi *Sübhâneke lâ ilme lenâ* (77/7)

Mâ zâga'l-basar:

"Göz ne şaştı, ne (de sınırı) aştı." (Necm, 53/17)

Ol gözleri *mâ zâga* saçı sûre-i leyle

Gösterdi Hudâ âyet-i kübrâ gecelerde (81/3)

b. Hadisler:

Divanda lafzi iktibas şeklinde kullanılan hadisler şunlardır:

Erihnâ yâ Bilâl:

"Hz. Ali: "Namazımı kılar istirahat ederim" demişti. Kendisini ayıpladılar. O da şu cevabı verdi: "Ben Resulullah (sav)`ı işittim. Şöyle demişti: "Ey Bilal kalk, bizi namazla rahatlat."[49]

Erihnâ yâ Bilâl esrârı söyle

Ere dil lâ-halâ vü lâ-melâya(40/6)

---

49 İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb -i Sitte*, IX/48-49, hadis no: 3105.

İnnî ebîtü:

"Ben sizden hiç biriniz gibi değilim. Rabbimin beni yedirip, içirdiği hâlde gecelerim".[50]

Mânâ-yı *innî ebîtü* ne imiş

Hem âyet-i mâ rameyte ne imiş (68/31)

Küntü kenzen:

"Ben bir gizli hazine idim. Bilinmek istedim ve halkı (varlık âlemlerini ve insanı) yarattım".[51]

Çalış *küntü kenzen*'den âgâh ol

Hakâyık semâvâtına mâh ol (67/13)

Levlâke levlâk... :

"Sen olmasan, sen olmasan; felekleri yaratmazdım" [52]

Onun şânında nâzil oldu *levlâk*

Onun nûruyla memlû hıtta-ı hâk (85/7)

Lî maallâh... :

"Allah ile benim aramda öyle bir vaktim vardır ki, oraya ne nebiyy-i mürsel sığar, ne de melek-i mukarreb." [53]

Lî maallâh cemâlinden olup perde-küşâ

Vâkıf-ı sırr-ı serâ perde-i ev ednâsın (86/2)

---

50 Zeynüddin Ahmed b. Abmed b. Abdü'llatîfi ez-Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi*, (Terc. Ahmed Naim), Ankara 1982, VII/290.

51 İsmail b. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs 'ammâ İşterehû mine'l-Ehâdîs-i 'ale's-Sünneti'n-Nâs*, Beyrut 1351, II/132, Hadis no: 2016.

52 El-Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsi'z-Zaîfe ve'l-Mevzûa*, Dımeşk 1384/1965, I, 7.

53 Aclûnî, *age*, II, 173, Hadis no: 2159.

Ve iz kad tehayyerte:

"Bir konu hakkında ne karar vereceğini bilemediğinde / kafan karıştığında bir velînin kabrinden yardım iste".[54]

Ve iz kad tehayyerte fi'l-emri min

Kubûri'l-velî festegis ve'ste'in (66/12)

5. Dinî Bazı Kavramlar

Divançede birçok dinî kavram kullanılmıştır. Burada bunlardan sadece bir kaçına örnek vereceğiz.

Âhiret, Kıyamet, Mahşer:

Kazancızâde'nin Sivas Valisi Reşid Akif Paşa'nın şiirini tahmisinde zamaneden şikâyet olarak kıyamet ibaresine yer vermektedir.

Edîb oldu zamân başka bir zamân-ı cedîd

Küçükte sû-i taviyyet büyükte hırs-ı medîd

Sanır bu hâli görenler *kıyâmet* oldu bedîd

Bakınca mahşer-i hel min mezîd asra Reşîd

Hayât-ı milleti yevmü'l hisâba benzedirim (64/9)

Şair, Sîvasî şairlerden Abdülahad Nurî'nin gazeline yaptığı tahmiste "ukbâ" ve iki ayrı beyitte de "mahşer" ibaresine yer vermektedir.

Biz müsemmâ ehliyiz esmâyı verdik ehline

Biz rızâ-cûyuz gönül *ukbâyı* verdik ehline

Yâr-ı aşkız haşmet-i Dârâ'yı verdik ehline

Biz metâ' u mansıb-ı dünyâyı verdik ehline

Hamdü-lillâh şûr-ı şerden pâktır dâmanımız (39/2)

54 Aclûnî, *age*, I/88, Hadis no: 213.

Vakt iken bak hisâbâtına *rûz-ı mahşer*
Zâlimin hâli eder sû-i temâşâ teşkîl (10/5)

Revân-ı pâkine olsun salevât tâ-*mahşer*
Hemîşe her dem ü her bâr es-selâm aleyk (22/10)

İslam, Müslüman:

Şair üç ayrı beyitte "kulûb-i İslâm, ehl-i İslâm ve Müselmân" ifadelerine yer vermekte ve ilk iki beyitte Müslümanlar'a dua etmektedir.

İttihâd ver kulûb-ı *İslâma*
Ver bu idrâki hâs ile âma (69/24)

Ehl-i İslâmı derbeder etme
Ehl-i îmânı pür-keder etme (69/29)

Rakîb-i dîv-sîret nâmını uşşâka suâl ettim
Dediler ne *Mecûsî* ne *Müselmân* ü ne kâfirdir (58/2)

Kâbe:

Aşağıya aldığımız örneklerin ikisinde sevgili için kullanılan "Kâbe" ifadesi, son iki beyitte vahdet-i vücûd öğretisine uygun olarak kullanılmaktadır.

Ârzû var *Kâbe*-i vaslın tavâfın kılmağa
Bu beyâbân-ı talebde rehnümâdır eksiğim(6/4)

Uşşâka *Kâbe* olmuş dildârımın cemâli
Tufnâ harîm-i kudse fi's-subhı ve'l-leyâli(17/1)

Sezelden sırr-ı Sübhân'ı Edîb her şeyde peydâdır
Müsâvî oldu fark etmem yanımda *Kâbe* vü deyrim (31/7)

Mezhebini meşreb-i pîr eyle var
Eyleme fark *Kâbe*'yi puthâneden (35/9)

Namaz:

Şair biri Farsça olan iki ayrı şiirinde üç kez namaz ibaresine yer vermiştir.

Namâz-ı vuslata mihrâb olmuş ol ebrû
Namâz ehliyim olmam niyâzdan ayrı
Hayâl-i nokta-ı hâlinle öldüm ey mehrû
Kazâ-yı vahdete pûyân es-selâm aleyk (23/6)

Bi-namâz u niyâz u leyl ü nehâr
Be-dürûd-ı sahâbehâ-yı kibâr (57/2)

B. TASAVVUF

Kazancızâde Emin Edîb Divançesi tasavvufi bir eserdir. Bundan dolayı şiirlerden hemen tamamında birçok tasavvufi kavrama yer verilmiştir. Biz burada harf sırasına göre bu kavramlardan belli başlılarına yer vereceğiz.

1. Arif

İrfan sahibi anlamına gelen arif, Allah'ı gerçek yönüyle bilen, ilmin bir üst derecesi olan irfana, ilham ve hâl ile ulaşan kişi demektir. Emin Edîb de arife bu anlamıyla şiirlerinde yer verir.

Mârifet erbâbının anlar rumûzun kâlsiz
Şübhesiz bir *ârif*-i esrâr olur Allâh diyen (2/2)

Erilmez gence cildlerle kitâbı neylesin *ârif*
Ki ola her sutûru içre bin ceng ü cidâl peydâ (28/6)

Nûr-ı Ahmed *ârif*in gönlünde olmuş rû-nümâ
Lîk bilmez bunu her nâ-pâk ü her bir hûşe-çîn (42/10)

Ârifler eşiğin bekle ey gönül
Gün olur miskini kîmyâ ederler
Onların gönlünde Hakk'ı ara bul
Katreni vâsıl-ı deryâ ederler (50/1)

2. Aşk

Divançede "aşk" redifli bir şiire rastlanmamakla birlikte, hakikat yolunun yolcusunun kılavuzunun aşk olduğu inancından hareketle, "hasta-yı aşk (aşk hastası)", "mey-i aşk (aşk şarâbı", "mekteb-i aşk (aşk okulu)", "dâvâ-yı aşk (aşk dâvâsı)", "râh-ı aşk (aşk yolu)", "bezm-i aşk (aşk meclisi)" gibi terkiplere yer verilmiştir.

*Hasta-yı aşk*ın olup sîneme yaktım dağlar
Kande hâlin bile bîmârın a şâhım sağlar
Fikr-i lâlinle Edîb subh u mesâ kan ağlar
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin (18/2)

Sâkî *mey-i aşk*ı getir âzâdeleriz biz
Sâkiyâ mey-i hâlise üftâdeleriz biz (19/1)

Ders-i nâdânîyi var *mekteb-i aşk* içre oku
Bu gibi ders dahi o dilistâna gerek (25/2)

Laf ile *dâvâ-yı aşk* eyleme kim âşık olan
Geceler şem'-i ruh-ı dilbere pervâne gerek (25/6)

*Râh-ı aşk*ın içre hep çektim ne ki gördün revâ
Cânımı âhir verem ger teşne isen kanıma (29/6)

Kim ki fikr-i cân eder *aşk* içre ol
*Bezm-i aşkt*a sayılır bîgâneden (35/2)

3. Bezm

Meclis anlamına gelen bezm, ezel-i İlâhî'de ruhların Allah'la birlikte oldukları bezm-i elest olarak sıkça kullanılan ibarelerden biridir. Kazancızâde Emin Edîb de bu anlamıyla bezm ifadesine yer verir.

Kim ki fikr-i cân eder aşk içre ol
Bezm-i aşkta sayılır bîgâneden (35/2)

*Ezel*den âşinâlık var bizim ol yâr ile ammâ
Irağ kılan bizi ondan ki bed sîret rakîbidir (37/2)

Sordu sırr-ı dehenin *rûz-ı ezel*de Allâh
Ki melekler dedi *Sübhâneke lâ ilme lenâ* (77/7)

4. Fena-Beka

Allah'ta yok olma ve Allah'la var olma anlamlarına gelen ve fenafillah ve bekabillah olarak ifade edilen bu kavramlar, tasavvufi makamların son aşamalarıdır. Bir beyitte iki kavram şu şekilde yer alır.

Fenâ bulur deminden işbu varlık
Gönül erer fenâ ondan *bekâ*ya (40/7)

5. Masiva

Gayr ve ağyar olarak da kullanılan ve Allah'ın dışındaki her şey/ her sevgi anlamına gelen bu kavram bazı beyitlerde şöyle geçer.

Gerek zâhir gerek bâtında görmez *mâsivâ* âşık
Bu remz-i mânevî erbâb-ı aşk indinde zâhirdir (58/4)

Nişân-ı *mâsivâya* maksadın hergiz isâbetse
Cihâna et tîr-i meyli bâl-i ankâdan yeleklerle (62/3)

Levh-i dilden *mâsivâ* nakşın şehâ yad eyledim
Kasr-ı şevkin gönlüm içre tâze bünyâd eyldim (79/1)

6. Pir

İhtiyar, yaşlı anlamına gelen pir, tarikat şeyhleri için de kullanılan bir kelimedir. Pîr-i mugân terkibiyle kullanıldığında da mecazen aynı anlama gelmektedir. Emin Edîb de aynı anlamda kullanmaktadır.

Geç vesveseden müntesib ol *pîr-i mugâna*
Çoktandır Edîb ben kuru dâvâdan usandım (21/5)

Tutalım sıdk ile meyhânede bir *pîr* eteğin
Özümüz sagy ile mümtâz-ı devâb eyleyelim (30/6)

İntisâb etmelisin *pîr-i muğân* eşiğine
Gülşen dehrinde meyille mey-i tâb etmelisin (24/5)

7. Sufi

Tasavvuf yoluna giren ve yolu tamamlayarak hakikate ulaşan kişiler için kullanılan bu kelime edebiyatımızda daha çok dinin zahirinde kalmış kişiler için olumsuz anlamda yer alır. Emin Edîb de kelimeyi olumsuz anlamıyla kullanmaktadır.

Bezm-i rindânı kudûmünle *sûfî* telh etme
Yâre yârâna bîgâne vü bîgâne gerek (25/4)

8. Vahdet

"Birlik" anlamına gelen vahdet, birçok şiirde Allah'ın birliği ve vahdet-i vücûd düşüncesindeki varlıkların aslında bir olduğu anlamıyla kullanılmaktadır.

Sâkî mey-i *vahdet* ile kıl cânımı ihyâ
Kim kalmaya dilde ikilikten eser aslâ (19/17)

Namâz-ı vuslata mihrâb olmuş ol ebrû
Namâz ehliyim olmam niyâzdan ayrı
Hayâl-i nokta-ı hâlinle öldüm ey mehrû
Kazâ-yı *vahdet*e pûyân es-selâm aleyk (23/6)

Benûn-ı garkayım esrâr-ı *vahdet* gayrisin bilmem
Ki verdi bu nesak bu tarz üzre nushunu pîrim (31/6)

Kim ki *vahdet* kûşesin kıldı makâm
Eylemez fark-ı gedâ şâhâneden (35/3)

Geç mecâzî varlığından kendin et sürûr-ı aşk
Bul hakîkati bir vücûd-ı cismin ola ma'mûr-ı aşk
İç şarâb-ı *vahdeti* olsun gönül mahmûr-ı aşk
Gezme vâdi-i tahayyürde eyâ rencûr-ı aşk
Derd-mendâne devâ dervîşi Abdülkâdir'in (47/3)

Her kimin kim böyle Gavs-ı âzam olsa rehberi
Bulur elbette iki âlemde Fahr-i Server'i
Zâhid-i hod-bîn tut pendim ol abd-i kemteri
Kesret içre *vahdet*i bulmak dilersen gel beri
Merd-i Hak vahdet-şinâ dervîşi Abdülkâdir'in (47/4)

9. Zühd, Zahid

Zühd; Arapça'da rağbetsiz olmak yüz çevirmek demektir. Zahid ise takdir ve tahmin eden, rağbet etmeyen anlamları olan bir kelimedir. Dünyaya ve dünyalığa rağbet etmeyen anlamına gelse de edebiyatımızda sufi gibi dinin özüne ulaşamayan kabukta kalmış kişiler için kullanılır. Aşağıdaki beyitlerde de olumsuz anlamda kullanılmaktadır.

Hakîkat ilmini rindân-ı bî-nâm u nişândan sor
Ne bilsin *zâhid*-i hod-bîn ki teng ü âra bağlanmış (52/5)

Nice bir medrese-i vesvese ondan geçelim
Zühd ü seccâdeyi hem rehn-i şarâb eyleyelim (30/3)

C. ŞAHISLAR KADROSU

1. Peygamberler

Hz. Âdem:

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem, iki ayrı beyitte insan anlamında kullanılmıştır.

Ey Edîb bende ol var o cânlara
Fakrını arz eyle var o hanlara
Âdem-i hakîki denmiş onlara
Vâkıf-ı alleme'l-esmâ ederler(50/5)

Hayvân tabîatından eyle pâk
Âdem ayağında kıl beni hâk (68/91)

Hz. Yakub:

Bir beyitte "kulbe-i ahzân (hüzünler evi)" ifadesiyle birlikte Hz. Yakub'dan bahsedilmektedir.

Yâkûb-ı hazîn külbe-i ahzâna çekilmiş
Dil oldu harâb söyle bu dildâra düşer mi (3/3)

Hz. Yusuf:

Edebiyatımızda eşsiz güzelliğiyle anılan Yusuf peygamberden; özlenen, beklenen güzellik abidesi ile kuyuya atılması yönüyle çeşitli beyitlerde söz edilmektedir.

Âmâdeyim îsâra bu nakdîne-i cânı
O *Yûsuf*-ı vuslat ser-i bâzâra düşer mi (3/4)

Bir *Yûsuf*'un arzû-keşiyim bu dil mahzûn
Zâhirde eğer şâd velî şâd değildir (9/2)

Dil düşer miydi belâ çâhına ey *Yûsuf*-ı hüsn
Düşmese gabgabına zülf-i siyehkârın ucu (49/4)

Halâs eyle cân-ı *Yûsuf*'un çâhdan
Seni bilmeyi iste Allâh'dan (67/14)

Yûsuf'um çâh-ı zenehdânına düştüm şâd et
El-amân rişte-i zülfünle bana imdâd et
Çeşm-i mûr içre giren zerreye döndü cismim
Maksadın şefkat ise başka kulun âzâd et (91)

Hz. Musa:

Musa peygamber, biri ayette geçen "Rabbi erinî.." ifadesiyle, diğeri sihirbaz Samirî vesilesiyle iki beyitte yer almaktadır.

Mî-reft ber-zebânem çün *Mûsî* "Rabb erinî"
Âmed zi-hâtif-i 'ışk âvâz-ı "len terânî"(4/6)

Sakın Sâmiri sihrin ey râh-zen
Çekil arz etme o *Mûsâ*'ya sen (66/16)

Hz. İsa:

İsa peygamberden, çeşitli beyitlerde ölüyü diriltme mucizesi ve göğe çekilmesi yönleriyle bahsedilmektedir.

Nefh-i rûh eyleyecek *Îsâ*-yı dem yok
Âh kim bir tarîk-i eslem yok (7/3.bend)

Tecerrüd eyledi her nâ-becâdan
Onun'çün çıktı bak *Îsâ* semâya (40/9)

Lebinin eylediğin *Îsâ-yı Meryem* fi'lin
Gazelinde birinin eylemiş îmâ Hâfız (36/7)

Gönlümüz mürde iken eyledin el-hak ihyâ
Var dudağında senin resm-i *Mesîhâ* Hâfız (36/8)

Olaldan dîde-i cânım meh-i rûyunla çün enver
Leb-i *Îsâ*-demin feyziyle mir'ât-ı mücellâdır (59/6)

Hz. Muhammed:

Divançede Hz. Peygamber'den çokça bahsedilmektedir ve Muhammed, Habîb-i Hudâ, Ahmed-i mürsel, Ahmed-i muhtâr, Rasûl-i şâh, Fahrü'l-âlemin, Fahr-i dü-kevn, Rasûlü's-sakaleyn gibi isim ve sıfatları kullanılmıştır.

Şeh-i tahtgâh-ı kemâl ü cemâl
Habîb-i Hudâ nûr-ı bezm-i visâl (13/1)

Dahîlek ey güher-bahr-ı aşk u cân perver
Celîs-i pister-i lâhut u âtifet küster
Edîb-i kemtere bir rûy-ı iltifât göster
Bi-hakk-ı *Ahmed-i Muhtâr* es-selâm aleyk (16/7)

Eyâ hulâsa-ı ekvân es-selâm aleyk
Şeh-i memâlik-i irfân es-selâm aleyk
Harîm-i izzete mihmân es-selâm aleyk
Habîb-i hazret-i Rahmân es-selâm aleyk(23/1)

Zamîr-dân-ı ümem çare-sâz-ı her ekdâr
Alîm-i zâhir u nihân habîr-i her esrâr
Celîs-i pister-i lâhût *Ahmed-i muhtâr*
Nihâl-i ravza-i Rıdvân es-selâm aleyk (23/3)

Nûr-ı *Ahmed* ârifin gönlünde olmuş rû-nümâ
Lîk bilmez bunu her nâ-pâk ü her bir hûşe-çîn (42/10)

Bî-cihet ü bî-keyif dâim yârândan cilve-ger
Kim budur kavli *Rasûl-i şâh u fahrü'l-âlemîn* (42/12)

Ayırma tarîk-ı *Ahmedî'*den
Nâcî oldur ol tarîka giden (68/90)

Ayırma beni *Muhammed'*inden
O şanlı şerefli *Ahmed'*inden (68/92)

Bağışla beni hürmetine *Fahr-i dü kevn*in
Ol *Ahmed-i muhtâr-ı resûlü's-sekaleyn*in (78/V)

Hızır ve Lokman:

Velîlerden olduğu düşünülen Hızır ve Lokman'dan iki ayrı beyitte bahsedilmektedir. Hızır ölümsüzlük suyuyla anılırken, Lokman'dan hekimlik vasfıyla söz edilmektedir.

Çeşme-i âb-ı hayât dehen-i lâl ü lebin
Rûzi-i *Hızr* devirir gayra yok imkân-ı nasîb (33/3)

Nice bir derd ile yanam deyi *Lokmân'*a arz etme
A dil bu derd-i bî-dermân senin derdin tabîbidir (37/4)

2. Dört Halife

Emin Edîb üç şiirinde dört halifenin isimlerini vermektedir. Bu halifelerden Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali'den ise müstakil olarak söz edilmektedir.

Yâ *Bü Bekr* [u] *Ömer* [u] *Zi'n-nûreyn*
Yâ *Alî* vü ya Fâtıma Hasaneyn (57/3)

Bû Bekr-i şeref-fezâ velîden
Osmân u *Ömer* ile *Alî'*den (68/93)

Afv et beni ol nûr-ı celî hürmeti yâ Rab
Ebû Bekr Ömer Osmân u *Alî* hürmeti yâ Rab (78/V)

Bi-sûz-ı sîne-i *Sıddîk-ı ekber*
Ki odur yâr-ı gâr-ı mihr-i enver (26/3)

Cihân-ı mârifete oldu bâb-ı Mevlânâ
Serâser oldu hakâyık kitâb-ı Mevlânâ

Habîb-i Ahmed-i mürsel cenâb-ı Mevlânâ
Nedîm-i *Haydar-ı kerrâr* es-selâm aleyk (16/5)

Bi-şâh-ı safder-i kerrâr-ı *Haydar*
Cenâb-ı *Mürtezâ* hurşîd-i ezher (26/6)

Yâreden rûz neler açtı bana lebleri mül
Etti enfâs surâhi-i teninden gulgul
Azm-i râh etmek için oldu *süvâr-i Düldül*
Ey şeh-i hüsn-i melâhat gibi mül ruhları mül
Acı hâl-i dilime etme hazîndir bu gönül (60/1)

3. Ehl-i Beyt

Ehl-i beyt mensupları farklı şiirlerde şu şekilde geçmektedir.
Yâ Bü Bekr [u] Ömer [u] Zi'n-nûreyn
Yâ *Alî* vü ya *Fâtıma Hasaneyn* (57/3)

Yâ Rab bi-cenâb-ı Ahmed-i nûr
Evlâd-ı Alî' den eyleme dûr (68/94)

Yâ Rab be-nesl-i tâhir-i *evlâd-ı Fâtıma*
Yâ Rab be-hûn-ı pâk-i *şehîdân-ı Kerbelâ* (27/4)

Bi-hakk-ı serfirâz-ı pâk dînân
Hüseyn ol sadr-ı efvâc-ı şehîdân (26/9)

4. Mutasavvıflar

Abdülkâdir Geylânî:

Divançede, Kâdirî tarikatının kurucusu Abdülkâdir Geylânî (ö. 1166)'ye övgü için kaleme alınmış iki ayrı şiir bulunmaktadır. Söz konusu şiirlerin ilk beyitleri şöyledir.

Kâbetü'l-uşşâktır dergâhı *Abdülkâdir*'in
Tâifi ol var o hânkâh-ı *Abdülkâdir*'in (45/1)

Ey cân mülkünün şâhı *Abdülkâdir Geylânî*
Sâliklerin penâhı *Abdülkâdir Geylânî* (46/1)

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî:

Kazancızâde, Mevlevi tarikatının piri Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (ö. 1273) için müstakil bir şiir kaleme almıştır. "Der-ziyâret-i Hazret-i Mevlânâ kaddesellâhu sırrah 18 Ağustos 1328 [31 Ağustos 1912]" başlığını taşıyan ve Mevlânâ'ya mehdiye içerikli olan şiirin dört ve beşinci dörtlüğü şöyledir.

Kitab-ı *Mesnevi*'n etmiş garîk-i lâhûtî
Cihân-ı aşkta bütün tâlib-i füyûzâtı
Tufeyl-hânın olan neyler işbu nâsûtı
Semâ' u vecd ile devvâr es-selâm aleyk

Cihân-ı mârifete oldu bâb-ı *Mevlânâ*
Serâser oldu hakâyık kitâb-ı *Mevlânâ*
Habîb-i Ahmed-i mürsel cenâb-ı *Mevlânâ*
Nedîm-i Haydar-ı kerrâr es-selâm aleyk (16/4-5)

Bahaüddin Nakşibend:

Divan'daki 7 numaralı şiir Nakşibendî tarikatının kurucusu Bahaüddin Nakşibend (ö. 1389)'e övgü mahiyetindedir. Dört benden oluşan şiirin ilk bendi şöyledir.

Yanmada âteş-i hecr ile kebed
Gelmede çeşm-i ehl-i aşka ramed
Eyledi mâr-ı hevâ râhımı sed
Olmadım sâlik-i râh-ı sermed
Olmadım vâkıf-ı esrâr-ı ahad
Olmadım mazhar-ı envâr-ı samed
Ettiğim cürm değil kâbil-i ad
Nice bir vesvese-i akl-ı hıred

Kaldım âvâre derd-mend meded
Meded ey *Şâh-ı Nakşibend* meded (7/1)

Abdülkerim Cîlî:

XV. yüzyılın önemli mutasavvıf ve şairlerden Abdülkerim Cîlî (ö. 1428) bir şiirde şu şekilde geçmektedir.

Ko reh-i zerk ü riyâyı gir tarîk-ı esleme
Aşk u şevk-i *Hazret-i Cîlî* ile kıl zemzeme
Hâhiş ü kasdınsa kurbet Rasûl-i ekreme
Gel Edîbâ bende ol bugün o şâh-ı âzama
Muhterem-i rûz-ı cezâ dervîşi Abdülkâdir'in (47/5)

Hüsâmeddîn Uşşâkî:

Uşşâkî tarikatının kurucusu Hasan Hüsameddin Uşşâkî (ö. 1594)'den bir şiirde şöyle bahsedilmektedir.

Hüsâm-ı himmetinle ejder-i nefsi perîşân et
Meded ey pîr-i cân-perver *Hüsâmeddîn-i Uşşâkî*
Kerem kıl câna bahş et bir kadeh hamr-ı ledünnîden
Hakâyıktan açılsın tâze güller dilde ey sâkî (75/1)

Terzi Baba:

Nakşibendî tarikatının Mekkî koluna mensup olan bir pirdir. Asıl adı Mehmed Vehbî'dir ve terzilik yapmasından dolayı Hayyât Vehbî diye meşhûrdur. Hayatı ile ilgili bilgi veren kaynaklarda 1776'da Erzurum doğduğu ifade edilmektedir[55]. Bir kolera salgınında 1848'de Erzincan'da vefat etmiştir. Erzincan'da Terzi Baba Mezarlığı diye bilinen ve dergâhının olduğu yerde müstakil türbesinde yatmaktadır. Kazancızâde'nin de büyük şeyhi olan Terzi Baba iki ayrı şiirde şöyle geçmektedir.

Bi-hakk-ı Vehbi Hayyât zeyn-i gülşen
Onun feyziyle âlem oldu rûşen (26/38)

İçti vahdet bâdesin *Hayyât-ı Erzincânî'* den
Hicret etti şehr-i Sîvâs'a o pîr-i nâzenîn (41/2)

Şeyh Şakir Efendi:

Hayatı hakkında detaylı bir bilgimiz yoktur. İmranlı'nın Duruciye Köyü'nde doğduğu, ilk tahsilini burada yaptıktan sonra Erzincan'a gittiği, Terzi Baba'nın müritlerinden olduğu ifade edilmektedir. Daha sonra Zara'ya gelerek bir dergâh açtığı ve bundan sonra da Sivas'a gelerek manifaturacılık yaptığı söylenmektedir. 1896'da vefat eden Şakir Efendi'nin naaşı Garipler Mezarlığı'nda iken

---

55 Hayatı hakkında bk. Vehbi Cem Aşkun, Terzi Baba ve Erzincan Şairleri, Balıkesir, 1956.

bu mezarlığın kaldırılması üzerine kabri Halfelik Mezarlığı'na nakledilmiştir[56].

Divançenin 41 numaralı şiiri Şeyh Şakir Efendi'nin vefatına tarih düşürmek amacıyla yazılmıştır. Toplam on beyitten müteşekkil olan bu şiir şöyledir.

Kemâhî el-Hâc Şeyh Şâkir Efendi'nin Seng-i Mezârına Yazılan Târîh

Ârif-i esrâr-ı Hak şeyh-i büzürg-vâr-ı dîn
Şeyh el-Hâc Şâkir cân-bahş-ı rûh-ı sâlikîn

İçti vahdet bâdesin Hayyât-ı Erzincânî'den
Hicret etti şehr-i Sîvâs'a o pîr-i nâzenîn

Mâh-ı iklîmi hakîkatken cemâl-i bâtına
Lâ-ubâlîlikle çekmişti sehâb-ı âteşîn

Âfitâb-ı feyzi tenvîr eylemişti âlemi
Mâtemiyle kanlı yaş akıttı çerh-i çâr-mîn

Nîk haslet pâk sîret rind meşreb merd-i Hak
Yok hiç buğz u hased kibr ü fesâd u ucb kîn

Ehl-i zikr ü asl u fikr ü ehl-i cem ü ehl-i fark
Muhtalit herkesle lâkin vahdete olmuş karîn

Kim müşâhid idi her yerde Cemâl-i Mutlak'a
Cilve-i dildâr-ı zâhirdi bilâ-keyf ü enîn

56 İbrahim Yasak, *Sivas Yatırları ve Abdülvehhab Gazi Hazretleri*, Sivas 2004, s. 111; Doğan Kaya, *Sivas'ta Yatırlar ve Ziyaret Yerleri*, Sivas 2012, s. 147-148.

Kalb-i pâki hayr-cûyâ-yı gürûh-ı münkirîn
Rûh-ı sâfîsi meded-bahş-ı sunûf-ı sâdikîn

Rind meşreblikle hüsn-i sîretin kılmış nihân
Lâzım idrâk-ı kemâlâtında merd-i hurde-bîn

Çok mu târîhin Edîbâ verse *Şeyh-i ârifân*
Mârifetten var idi başında bir tâc-ı zerîn
1312

Buradan anlaşıldığına göre Şeyh Şakir Efendi aslen Kemahlıdır. Erzincanlı Terzi Baba'dan hilafet alarak Sivas'a gelmiş ve insanları irşad görevini yerine getirmiştir. Hafız Rüştü Efendi (ö. 1869)'nin vefatından sonra Postnişin olmuş ve vefat tarihi olan 1896'ya kadar da bu görevini sürdürmüştür. Şiirden Şeyh Şakir Efendi'nin Hac ibadetini yapmış olduğu da anlaşılmaktadır. Halfelik Mezarlığı'nda bulunan kabrinin mezar taşında bu bu şiirin şu beş beyti yazılıdır.

Ârif-i esrâr-ı Hak şeyh-i büzürg-vâr-ı dîn
Şeyh el-Hâc Şâkir cân-bahş-ı rûh-ı sâlikîn

İçti vahdet bâdesin Hayyât-ı Erzincânî'den
Hicret etti şehr-i Sîvâs'a o pîr-i nâzenîn

Mâh-ı iklîmi hakîkatken cemâl-i bâtına
Lâ-ubâlîlikle çekmişti sehâb-ı âteşîn

Çok mu târîhin Edîbâ verse *Şeyh-i ârifân*
Mârifetten var idi başında bir tâc-ı zerîn

Âfitâb-ı feyzi tenvîr eylemişti âlemi
Mâtemiyle kanlı yaş akıttı çerh-i çâr-mîn
Sene 1312

Şiirde geçen "Şeyh-i ârifân" ifadesi Şeyh Şakir Efendi'nin vefat tarihini göstermektedir. Şeyh Şakir Efendi aynı zamanda Deliktaşlı Ruhsatî'nin de şeyhidir[57].

5. Tarihî Şahsiyetler

Cem:

İran edebiyatı kahramanlarındandır. İran'ın Pişdadiyan sülalesinin dördüncü hükümdarı olan Cem'in, Hz. Nuh zamanında yaşadığı rivayet edilmektedir. Şarabı bulan kişi olarak bilinmesi yönüyle edebiyatımızda şarap ve ilgili unsurlarla birlikte anılır[58].

Bana rahm eyleyecek âdem yok
Sâki yok elde de câm-ı *Cem* yok (7/3. bend)

Dârâ:

İran'ın Keyâniyan sülalesinin dokuzuncu hükümdarıdır. Şehname'nin başlıca kahramanlarından biri olan Dârâ'nın İskender'le yapmış olduğu bir savaşta öldüğü rivayet edilmektedir[59].

Bâbında gedâ olalı ey şâh-ı melâhat
Âyîn-i Cem ü haşmet-i *Dârâ*'dan usandım (20/2)

Biz müsemmâ ehliyiz esmâyı verdik ehline
Biz rızâ-cûyuz gönül ukbâyı verdik ehline

---

57 bk. Doğan Kaya, *age*, s. 147-148.
58 Hasan Aktaş, *Çağdaş Türk Şiirinde Tarihi Şahsiyetler ve Eserler*, Konya 2002, s. 170.
59 Hasan Aktaş, *age*, s. 174.

Yâr-ı aşkız haşmet-i *Dârâ*'yı verdik ehline
Biz metâ' u mansıb-ı dünyâyı verdik ehline
Hamdü-lillâh şûr-ı şerden pâktır dâmanımız (39/2)

Karîbi olmasın etvârının İskender-i devrân
Ona *Dârâ*-yı dehrin iltifâtı bir müdârâdır (59/4)

İbn-i Sînâ:

Asıl adı Ebû Alî el-Hüseyn b. Abdillâh b. Alî b. Sînâ'dır (980-1037). İslam Meşşâî okulunun en büyük sistemci filozofu ve Orta Çağ tıbbının önde gelen temsilcisidir. Batı'da Avicenna olarak bilinmekte ve "filozofların prensi" diye nitelenmektedir. İbn Sînâ olağanüstü bir zekâya sahip olduğu için küçük yaşta dikkatleri üzerinde topladı. Önce Kur'an'ı ezberledi; dil, edebiyat, akaid ve fıkıh öğrenimi gördü[60].

Sînemde takarrür ideli hikmet-i hüsnün
Ben hikmet-i *Bû-Nasr* ile *Sînâ*'dan usandım(20/4)

Kütüb içre ne *Aristo* vü ne *Sînâ* yazmış
Hikmet-i lâl-i lebin o dilistâna gerek (25/9)

Aristo:

Antik Yunan filozoflarındandır. Fizik, gök bilimi, ilk felsefe, zooloji, mantık, siyaset ve biyoloji gibi konularda pek çok eser vermiştir.

Kütüb içre ne *Aristo* vü ne Sînâ yazmış
Hikmet-i lâl-i lebin o dilistâna gerek (25/9)

---

60 Ömer Mahir Alper, "İbn Sînâ", *DİA*, İstanbul 1999, XX/319-322, ayrıca bk. Hasan Aktaş, *age*, s. 212.

İskender:

Edebiyatımızda iki İskender'den söz edilir. Biri, Kur'ân-ı Kerim'de Zülkarneyn olarak zikredilen İskender'dir. Diğeri ise Büyük İskender diye de bilinir. Yunan filozoflarından Aristo'dan dersler aldığı rivayet edilmektedir[61].

Karîbi olmasın etvârının *İskender*-i devrân

Ona Dârâ-yı dehrin iltifâtı bir müdârâdır (59/4)

Ehrimen:

Zerdüştlük'te kötülük ve karanlıkları temsil eder. Zerdüştçülüğün ifade ettiği mutlak ikicilikte, iyilik ilkesi ya da tanrısı olan Ahura Mazda ile sürekli bir mücadele ya da savaş hâli içinde bulunan kötülük ilkesi ya da tanrısıdır[62].

Habîs tînete bir *Ehrimen* diyen şahsın

O mahzen-i hevese tabl-ı zen diyen şahsın

Hemîşe ehl-i kemâle mümtehin diyen şahsın

Vefâyı görmedim âlemde ben diyen şahsın

Hata da olsa zehâbı sevâba benzedirim (64/2)

Sâmirî:

Hz. Musa döneminde yaşayan sihirbazdır. Bir beyitte Hz. Musâ ile birlikte sihir yönüyle anılmaktadır.

Sakın *Sâmiri* sihrin ey râh-zen

Çekil arz etme o Mûsâ'ya sen (66/16)

---

61 Hasan Aktaş, *age*, s. 143.
62 Hasan Aktaş, *age*, s. 175.

6. Meşhur Aşk Kahramanları

Leylâ ile Mecnûn: Arap Yarımadası'nda yaşandığına inanılan meşhur aşk hikâyesinin kadın ve erkek kahramanlarıdır. Asıl adı Kays olan Mecnun'un Leylâ'ya âşık olmasından dolayı çöllere düşmesi, burada vahşi hayvanlarla ünsiyet kurması gibi hadiseler şairlerimiz tarafından sıkça kullanılır. Mecnun, özellikle kendisini gerçek âşık olarak gören şairin bir vasfı olarak karşımıza çıkar.

Kirpiklerini süzme bana nâz ile bakma
Nâz ile bakıp cânımı âteşlere yakma
Mecnûn edip âhir beni dağlara bırakma
Ey bakışı âhû beni dûr etme gözünden (12/4)

Nidem *Mecnûn*'u kıldıysa beni aşk-ı dilârânın
Hudâyâ zülfünün gayriden etme bâri zincîrim (31/3)

Saçı *Leylâ*n beni dil-hûn u perîşân etti
N'ola olsam ben eğer mâil-i sahrâ Hâfız (36/3)

Beni hayrân kıldı *Kays*-veş saldı başım dağa
Aceb ol çeşm-i câdû kim sihr ilminde mâhirdir (58/5)

Peyâm-ı vasl-ı dil-ârâm ile dil bâd-peymâdır
Kazâ-yı hecrde seyrânı *Kays*'ın aşk-ı *Leylâ*'dır (59/1)

Kays'a isnâd-ı cünun etsek de yok bir zevk kim
Ey efendi bir değil dehrin nice mecnûnu var (84/6)

Ferhâd ile Şîrîn:

Sonu Ferhad'ın ölümüyle biten meşhur aşk hikâyesinin iki kahramanıdır. Ferhad'ın Şirin'in aşkından dolayı dağı delmesi hadisesi edebiyatımızda birçok şair tarafından çeşitli vesilelerle kullanılmaktadır.

Elifken aşkınla dal oldu a şâhım bedenim
N'etti *Ferhâd*-ı dile âhir o şîrîn dehenim (34/1)

Etmedi bendesine kuluna *Ferhâd*'ına ol
Leb-i şîrînin onu etti bana yâ Hâfız (36/2)

Neye vâkıf olunmaz ey Edîb esrâr-ı *Ferhâd*'a
Eğerçi sûzen-i eşkiyle dağları delersen de (48/5)

Ben senin'çin edeyim nâle vü feryâd geceler
Nâmını tâ-be-sabâh eyleyim evrâd geceler
Olayım ol leb-i *Şîrînine Ferhâd* geceler
Sen revâ mı olasın zevk ile dilşâd geceler
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin (70/2)

Vatan âmâli *Şîrîn* duhter-i nevzâda benzerler
O âmâlin hakîkî âşıkı *Ferhâd*'a benzerler (72/1)

Vâmık ile Azrâ:

Sonu evlilikle biten meşhur aşk hikâyesinin kahramanlarıdır. Çin hükümdarının oğlu Vamık ile Gazne hükümdarının kızı Azra arasındaki aşk hikâyesi konu edilmektedir.

Etmedi ettiğini *Vâmık'a Azrâ* Hâfız
Etmedi ettiğini Kaysî'ye Leylâ Hâfız (36/1)

Hecrden çektiğimi çekmedi *Vâmık* aslâ
Cevrden ettiğimi etmedi hergiz *Azrâ* (77/4)

Züleyhâ:

Kur'an kaynaklı aşk hikâyesinin kadın kahramanıdır. Kazancızâde bir şiirinde Hz. Yusuf'un gömleğinin yırtılmasına telmihte bulunarak Züleyhâ'dan bahsetmektedir.

Pîrâhen-i nâmûsların yırtmış ayırmış
Bî-dîn *Züleyhâ*-yı şehr gamze-i bed-hâh (38/4)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAZANCIZÂDE EMİN EDÎB DİVANÇESİ

A. METİN

1

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Tâlibânın hâce-i irfânıdır ism-i Celâl
Sâlikânın şeyh-i âlî-şânıdır ism-i Celâl

Feyz-bahş-ı cism ü cândır kim kitâb-ı fıtratın
Zîver-i ser-sûre-i Rahmân'ıdır ism-i Celâl

Vâsıl-ı iklîm-i gayb eyler ki gayb eflâkinin
Nûr-ı efşân kevkeb-i tâbânıdır ism-i Celâl

İsm-i âzamdır hakâyık kenzinin miftâhıdır
Gevher-i esmâ-yı zâtın kânıdır ism-i Celâl

Fevt-i enfâs eyleme her ân Edîb Allâh de
Zâkire Hakk'ın büyük ihsânıdır ism-i Celâl[63]

2

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Yâd iken hem-sohbet-i ebrâr olur Allâh diyen
Zulmet iken mazhar-ı envâr olur Allâh diyen

---

63 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 128; Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 201; İbrahim Aslanoğlu, *age*, s. 291.

Mârifet erbâbının anlar rumûzun kâlsiz
Şübhesiz bir ârif-i esrâr olur Allâh diyen

Aks eder çeşm-i dile feyz-i tecellî pertevi
Külhan-ı gaflet iken gülzâr olur Allâh diyen

Al ele miftâh-ı zikri kenz-i mahfî sendedir
Ey devâ-cû nâil-i dîdâr olur Allâh diyen

Vuslat-ı dildâr ise maksad Edîb Allâh de
Mahrem-i halvet-sarây-ı yâr olur Allâh diyen[64]

3

Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Mestâne-rûşen yâr-ı vefâdâra düşer mi
Böyle hareket serv-i çemenzâre düşer mi

Geçti elem-i hecr ile her ân u zamânım
Nev anlı güzel şanlı vefâkâra düşer mi

Yâkûb-ı hazîn külbe-i ahzâna çekilmiş
Dil oldu harâb söyle bu dildâra düşer mi

Âmâdeyim îsâra bu nakdîne-i cânı
O Yûsuf-ı vuslat ser-i bâzâra düşer mi

---

64 İbrahim Aslanoğlu, *age*, s. 292-293; Fatih Ramazan Süer, *Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki 6457 Numaralı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin),* CÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2012, s. 299, Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 205.

Cânânımız uşşâkına cevr etmeyecekmiş
Güftâr-ı vefâ ol leb-i mey-hâre düşer mi

Ârzû-yı cinân zâhid-i nâdâna düşerse
Bu köhne heves âşık-ı dîdâre düşer mi

Bıktık şu şuûnât-ı dil-âzârdan ey dil
Âyâ yolumuz hâne-i humâra düşer mi

Geçmişti ele eylemedin kadrini takdîr
O pîr-i mugan bezm-i zikr-i yâre düşer mi

Kalmış gam-ı nâsûtta nâçâr Edîbâ
Bu bâzı-ı lâhûtîye bir çâre düşer mi[65]

4
Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün
Dî yâr merhabâ goft înest kâmrânî
Ey dîde eşk-i mey rîz ez-behr-i şâdmânî[66]

Ez-nokta-i dehâneş porsîdem ez-nigâneş
Goftâ rumûz-ı gaybü'l-gaybest nükte-dânî[67]

---

65 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 128; Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 206-207; İbrahim Aslanoğlu, *age*, s.290-291.

66 Dün yâr merhabâ dedi, budur mutluluk
Ey göz! seviçten kırmızı mey renginde gözyaşı akıt

67 Gözlerinden ağzının noktasını sordum
Dedi nükte bilmek gaybü'l-gaybın rumuzudur.

Bî-ışk nîst mümkin ezhâr-ı vasl çîden
Hidmet be-bend zâhid bâ-ışk-ı dil-sitânî[68]

Her k'û zi-gîsuvân dîd ebrûyet leyletü'l-îd
Goft el-hilâl vallâhi ey mihr-i âsumânî[69]

Geştem zi-fikr-i vaslet şeydâ-yı deşt-i hicrân
Men ez-tü înçonînem hâlâ zi-men nihânî[70]

Mî-reft ber-zebânem çün Mûsi "Rabb erinî"
Âmed zi-hâtif-i 'ışk âvâz-ı "len terânî"[71]

Her sû devem zi-şevket ez-tü nişân nebînem
V'în turfe-ter ki cânâ der-her kocâ 'ıyânî[72]

Germî reved ez-în sû ân hatt u hâl ü ebrû
Çün kûdek ez-kafâyeş ber-âverem figânî[73]

Tersem müyesseret nîst vasl-ı ruheş Edîbâ
K'ender fezâ-yı şevkeş meşgûl-i în ü ânî[74]

---

68 Aşksız mümkün değildir vuslat çiçeklerini dermek
Ey zahid! Gönül alan bir aşkla hizmet et.

69 Bayram gecesi kâkülünün altında ebrunu gören kişi
Dedi ki: Vallahi işte hilal, ey gökyüzü güneşi!

70 Sana kavuşma düşüncesiyle hicran çöllerinde şaşkına döndüm
Ben sana kavuşmayı düşünerek öyleyim, sen benden gizlisin hâlâ

71 Dilimden Musa gibi "Rabbi Erinî" cümlesi dökülüyor
Aşk habercisinden "len terânî" sözü geliyor

72 Senin aşkından her nereye koşturduysam sana ait bir iz bulamadım
Ey cân her nerede isen, orası daha görülmemiştir

73 Hat, hâl ve ebrudan dolayı ısınıyor
Çocuk gibi kafasından efganlar çıkarıyorum

5

Feûlün Feûlün Feûlün Feûlün

Ruhun âteşi sîneme yaktı dağlar
Akar eşk-i çeşmim sular gibi çağlar

Bırakmaz cemâlin temâşâ kılam ben
Eder tîr-i müjgânla çeşmim yasaklar

Ne gam bana ger hem-dem olsa o gül ruh
Olur dostlar tâgîler bana bağlar

Acımaz şu bîçâre hâlime dildâr
Ne bilsin beyim hâl-i bîmârı sağlar

Şehâ vakt olur fevt olur mîr-i hüsnün
İzârın siyah hatttan kara bağlar

O mâsûm güle erdi dest-i hazân âh
Gel ey bülbül ötme ki geçti o çağlar

Gönül hasta-ı derd-i hecrindir ey şûh
Edîb fikr-i lâlinle her dem kan ağlar[75]

---

74 Ey Edîb! Korkarım onun yanaklarına kavuşmak sana müyesser olmaz
Onun aşkının fezasında şununla bununla meşgul olduğun için

75 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 126-127; Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 200-201.

6

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Ben marîz-i aşk-ı yârim bir devâdır eksiğim
Cevr ile hâlim tamâm oldu safâdır eksiğim

Eyledi pejmürde gîsûlar perîşân-dil beni
İşbu zulmetten halâsa bir ziyâdır eksiğim

Var her şey çeng ü ney hey hey müheyyâ câm-ı mey
Şem'a-ı bezm olmağa bir mehlikâdır eksiğim

Ârzû var Kâbe-i vaslın tavâfın kılmağa
Bu beyâbân-ı talebde rehnümâdır eksiğim

Sen güle karşı derûnum derdin izhâr eylemem
Andelîb-i hüsnünüm ancak nevâdır eksiğim

Başkalaşmışsın karışmışsın semen-bûlarla sen
Bû-yı müşkînin getirmek'çin sabâdır eksiğim

Va'd kıldın tatlı dillerle Edîb-i hastaya
Sâye-i lâl-i lebinde bir devâdır eksiğim[76]

76 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 130; Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 208; İbrahim Aslanoğlu, *age*, s. 292.

7

Feilâtün Feilâtün Feilün

Yanmada âteş-i hecr ile kebed
Gelmede çeşm-i ehl-i aşka ramed
Eyledi mâr-ı hevâ râhımı sed
Olmadım sâlik-i râh-ı sermed
Olmadım vâkıf-ı esrâr-ı ahad
Olmadım mazhar-ı envâr-ı samed
Ettiğim cürm değil kâbil-i ad
Nice bir vesvese-i akl-ı hıred

Kaldım âvâre derd-mend meded
Meded ey Şâh-ı Nakşibend meded

Dergehin âşıka nı'me'l-me'vâ
Ey büt-i aşka sûreti zîbâ
Meded ey âşıka râh-nümâ
Bülbül-i câna bir gül-i rânâ
Meded ey mefhar-i zemîn ü semâ
Meded ey mazhar-ı envâr-ı Hudâ
Meded ey vâkıf-ı alleme'l-esmâ
Meded ey şahbâz-ı evc-i a'lâ

Kaldım âvâre derd-mend meded
Meded ey Şâh-ı Nakşibend meded

Menem ol nâtüvân hem-dem yok
Dil-i mecrûhuma bir merhem yok
Sormaya hâlimi bir gül-fem yok

Bana rahm eyleyecek âdem yok
Sâki yok elde de câm-ı Cem yok
Nefh-i rûh eyleyecek Îsâ-yı dem yok[77]
Âh kim bir tarîk-i eslem yok[78]
Cân esrârına bir mahrem yok

Kaldım âvâre derd-mend meded
Meded ey Şâh-ı Nakşibend meded

Bendeni bende-i dergâh eyle
Beni bu bendelikle şâd eyle
Nazarın başıma külâh eyle
İltifâtın bana her gâh eyle
Aşk ile gönlüm mihr u mâh eyle
Kâbil-i pertev-i İlâh eyle
Edîb-i hastaya nigâh eyle[79]
Cânını vâsıl-ı Allâh eyle

Kaldım âvâre derd-mend meded
Meded ey Şâh-ı Nakşibend meded[80]

8

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Etti nûr-ı nazarı bir gül-i hamrâ teşkîl
Nokta-ı hâli dü-çeşmimde süveydâ teşkîl

77 Vezin problemi var.
78 Vezin problemi var.
79 Vezin problemi var.
80 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 131; Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 215-216; İbrahim Aslanoğlu, *age*, s. 296-297.

Ağzı ol rütbe hayât-bahşta mûcizdir kim
Etmede mürdeye enfâs-ı Mesîhâ teşkîl

Bende-i lütfuyum ol mihr-i kemâlin hecri
Çeşmime etmişti bir şeb-i yeldâ teşkîl

Ben o hâkim ki eder fark merâmım üzre
Hayme-i âtıfeti künbed-i mînâ teşkîl

Gülse o gonca Edîbâ çemenistân içre
Dîde-i câna eder bir gül-i hamrâ teşkîl

9

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Bir gamzedeyim kalb-i hazîn şâd değildir
Vîrâne gönül bir vakt âbâd değildir

Bir Yûsuf'un arzû-keşiyim bu dil mahzûn
Zâhirde eğer şâd velî şâd değildir[81]

Hûn-rîz gözünden umulur mu ki vefâ hiç[82]
Rûyun şafakı şefkate mu'tâd değildir

Tesbîh-i hezâr-dâneyi devretme mi elde
İrşâd eğer bu ise irşâd değildir

81 Vezin problemi var.
82 Vezin problemi var.

Aşkın hele bir künhünü idrâke çalış dur
Âşıklık Edîbâ yalınız ad değildir[83]

10

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Etti nûr-ı nazarı bir gül-i hamrâ teşkîl
Nokta-ı hâli dü-çeşmimde süveydâ teşkîl

Ağzı ol rütbe hayât-bahşta mûcizdir kim
Etmede mürdeye enfâs-ı Mesîhâ teşkîl

Oldu her nesne bu âlemde bir isme mazhar
Zât-ı esmâyı hem esmâ dahi eşyâ teşkîl

Acı mazlûmlara bu bendeni fer-dâde eder
Geh Hudâvend-i hakîm meclis-i dâvâ teşkîl

Vakt iken bak hisâbâtına rûz-ı mahşer
Zâlimin hâli eder sû-i temâşâ teşkîl

Bende-i latîfim ol mihr-i kemâlin hecri
Çeşmime etmişti bir şeb-i yeldâ teşkîl[84]

Doğdu encüm-i şems-i firkata vuslat mâhı
Şu kadar etti gözüm yaşı Süreyyâ teşkîl

---

83 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 206.
84 Vezin problemi var.

Ben o hâkim ki eder fark murâdım üzre
Hayme-i âtıfeti günbed-i mînâ teşkîl

Olsa Rûhu'l-kudüs'ün tab'ıma imdâdı eder
Sözümün her biri rengîn muammâ teşkîl

Açılıp şebnem-i lütf ile gönülde ezhâr
Eyledi ebr-i nisan bâğ-ı dil-ârâ teşkîl

Gülse o gonca Edîbâ çemenistân içre
Dîde-i câna eder bir gül-i hamrâ teşkîl[85]

11

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Acebdir sensiz ey cânım gönül eğlenmez eğlenmez
Ki sensin derde dermânım gönül eğlenmez eğlenmez

Senin aşkın beni aldı gönül bahr-i gama daldı
İşim artık sana kaldı gönül eğlenmez eğlenmez

Firâkın bana kâr etti işimi âh u zâr etti
Ümîdim târ u mâr etti gönül eğlenmez eğlenmez

Gönül feryâda çün başlar gözümden saçılır yaşlar
Edin bir çâre kardaşlar gönül eğlenmez eğlenmez

85 1, 2, 6, 8 ve 11. beyitler 8 numaralı şiiri de oluşturan beyitlerdir.

Benim ey sevgili yârim gönül tahtında hünkârım
Habîbim şûh dildârım gönül eğlenmez eğlenmez

Benim bir dil-sitânımsın gülümsün gül-sitânımsın
Bu cismim içre cânımsın gönül eğlenmez eğlenmez

Sıddîk gam-güsârımsın vefâdârım nigârımsın
Enîs ü cümle varımsın gönül eğlenmez eğlenmez

Seherde içilir meyler çalınır aşk ile neyler
Aceb âşıkların neyler gönül eğlenmez eğlenmez

Nedir münkir bu bed sözler gözüm cânânını gözler
Gönül dildârını özler gönül eğlenmez eğlenmez

Bu gün bir feth-i bâb oldu nigârımdan hitâb oldu
Gönül mest ü harâb oldu gönül eğlenmez eğlenmez

Edîb'in dîn ü îmânı sarây-ı dilde mihmânı
Sözüm bu ey kerem-kânı gönül eğlenmez eğlenmez[86]

12

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Meftûn-ı nigâhım beni dûr etme özünden
Bir teşne-lebim âb alırım tatlı sözünden
Baktıkça münevver olurum nûrlu yüzünden
Ey bakışı âhû beni dûr etme gözünden

86 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 132-134.

Bir âşık-ı dil-dâdeyim ol ruhları âle
Öldürme beni gamzen ile girme vebâle
Yay kaşlarının düşkünüyüm bak da şu hâle
Ey bakışı âhû beni dûr etme gözünden

Yok merhametin âşık-ı üftâdene bir ân
Lâyık mı yaka cânımı bu âteş-i hicrân
Ömrüm geçe sabrım tükene dil ola sûzân
Ey bakışı âhû beni dûr etme gözünden

Kirpiklerini süzme bana nâz ile bakma
Nâz ile bakıp cânımı âteşlere yakma
Mecnûn edip âhir beni dağlara bırakma
Ey bakışı âhû beni dûr etme gözünden

Mahmûr-ı leb-i lâlinem ihsâna şitâb et
Ey gonca dehen meclise gel meyl-i şarâb et
Tek nergis-i mestinle dili mest ü harâb et
Ey bakışı âhû beni dûr etme gözünden

Çıkmaz o güzel sohbetinin lezzeti hâlâ
Andıkça olur gönlüme bin zevk-i hüveydâ
Her türlü cefâ nâzına ben râzıyım ammâ
Ey bakışı âhû beni dûr etme gözünden

Bîçâre Edîb'in dil-i pür-hûnuna rahm et
Şevkinle akan dîde-i Ceyhûnuna rahm et

Lütf eyle şu ahvâl-i diger-gûnuna rahm et
Ey bakışı âhû beni dûr etme gözünden[87]

13

Feûlün Feûlün Feûlün Feûl

Şeh-i tahtgâh-ı kemâl ü cemâl
Habîb-i Hudâ nûr-ı bezm-i visâl

Mütarrız cemâliyle kevn ü mekân
Müzeyyen celâliyle devr-i zamân

Tabîbü'l-ümem şâh-ı efham odur
Lisânda dînen ism-i âzam odur

Onun ile hâsıl olur her merâm
O olmazsa her iş kalır nâ-tamâm

Ne istersen onunla iste hemân
Odur hâdi-i râh-ı genc-i nihân

Duâlar onunla felekten geçer
Ki bâlâ-yı arş içre mesken eder

Zihî hüsrev-i mülk-i fazl u atâ
Ki saf-beste olmuş zemîn ü semâ

87 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 123-124; Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 213-215; İbrahim Aslanoğlu, *age*, s. 295-296.

Şefîü'l-ümem nâzenîn-i dühûr
Vücûd-ı şerîfi bütün mahz-ı nûr

Mu'înü'l-halâik delîlü'l-verâ
Mühîtü'l-halâyık imâmü'l-hüdâ[88]

14

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Sen hayme-zen-i vâdi-i isyânsın ey dil
Gaflet ovasında nice pûyânsın ey dil

Yarın sokacak mâr olup ahlâk-ı zemîmen
Tut bir iki gün dehrde handânsın ey dil

Hod-bînliği terk eyle bırak ilm-i rüsûmu
Âkil dahi olsan yine nâdânsın ey dil

Şevk-i leb-i cânân ile bir zevk-i derûn yok
Bir suhte-i âteş-i hırâmânsın ey dil

Ten mezbelesinde çü gedâ serseri gezdin
Sen kendini bilsen ki ne hâkânsın ey dil

Bil izzetini gerçi ki sûrette hakîrsin
Mânâda velî zübde-i ekvânsın ey dil

88 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'l-Edîb limen Erâde'l-Habîb*, yk. 35a-35b.

Hilkatte müsâvî sana eflâk u mevâlîd
Hazrette velî fâikü'l-akrânsın ey dil

15

Feûlün Feûlün Feûlün Feûlün

Ruhun âteşi sîneme yaktı dağlar
Akar eşk-i çeşmim sular gibi çağlar

Bırakmaz cemâlin temâşâ kılam ben
Eder tîr-i müjganla çeşmim yasaklar

Ne gam bana ger hem-dem olsa o gül ruh
Olur dostlar tâgîler bana bağlar

Acımaz şu bîçâre hâlime dildâr
Ne bilsin beyim hâl-i bîmârı sağlar

Şehâ vakt olur fevt olur mîr-i hüsnün
İzârın siyah hatttan kara bağlar

O ma'sûm güle erdi dest-i hazân âh
Gel ey bülbül ötme ki geçti o çağlar

Gönül hasta-ı derd-i hecrindir ey şûh
Edîb fikr-i lâlinle herdem kan ağlar[89]

89 5 numaralı şiirle aynı

16

Der-ziyâret-i Hazret-i Mevlânâ kaddesellâhu sırrah 18 Ağustos 1328 [31 Ağustos 1912]

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

Eyâ muallim-i esrâr es-selâm aleyk
Eyâ debîr-i güher-bâr es-selâm aleyk
Nihâl-i ravza-ı envâr es-selâm aleyk
Meded-res-i dil-i ahyâr es-selâm aleyk

Meded eyâ şeh-i bâlâ-nişîn-i ilm-i ledün
Habîr ü kâşif-i her müşkilât kand-i sühan
Nesîm-i feyzin ile oldu hep bilâd u müdün
Berer-i hadîka-ı ebrâr es-selâm aleyk

Meded eyâ dür-i yektâ-yı nokta-ı vahdet
Nedîm-i gülşen-i nâz u makâm-ı ferdiyyet
Seninledir yine elbet Hudâya kurbiyyet
Şefîk-ı her dil-i nâçâr es-selâm aleyk

Kitab-ı *Mesnevi*'n etmiş garîk-i lâhûtî
Cihân-ı aşkta bütün tâlib-i füyûzâtı
Tufeyl-hânın olan neyler işbu nâsûtı
Semâ' u vecd ile devvâr es-selâm aleyk

Cihân-ı mârifete oldu bâb-ı Mevlânâ
Serâser oldu hakâyık kitâb-ı Mevlânâ
Habîb-i Ahmed-i mürsel cenâb-ı Mevlânâ
Nedîm-i Haydar-ı kerrâr es-selâm aleyk

Vücûdu mecmaʻ-ı bahreyn sûret ü mânâ
Zevâtı mazhar-ı zât u sıfât-ı pâk-i Hudâ
Alîm ü ârif-i esrâr ü nükte-i Tâ-Hâ
Eyâ mürîdîne gam-hâr es-selâm aleyk

Dahîlek ey güher-bahr-ı aşk u cân perver
Celîs-i pister-i lâhut u âtifet küster
Edîb-i kemtere bir rûy-ı iltifât göster
Bi-hakk-ı Ahmed-i Muhtâr es-selâm aleyk

17

Mefûlü Fâilâtün Mefûlü Fâilâtün

Uşşâka Kâbe olmuş dildârımın cemâli
Tufnâ harîm-i kudse fi'-s-subhı ve'l-leyâli

Îd-ı visâle ersem çok mu o nev-civân kim
Sû-yı semâ-yı dilde gösterdi nev hilâli

Bir âşıkım ki olmam bir an senden ayrı
Lâ fi'ş-şehâdeti lâ fi hazreti'l-hayâli

Gönlüm seninle zinde sensiz vücûd mürde
Ey âfitâb-ı mânâ kıl dâimâ teâlî

Miftâh-ı kenz-i esmâ uşşâka kûyun olmuş
Mir'ât-ı ârızında âyât-ı zü'l-Celâli

Hüsnün kitâbı içre gördüm nukât-ı hâlin
Reyhânetün mübeddet fî ravzati'l-visali

Kavgaya düşmüş âlem pejmürde saçlarından
Mülk-i vücûda vermiş zülfün bu kîl ü kâli

Sendendir ihtiyârât ey aşk her şuûnât
Cühhâlin ibticâli uşşâkın ibtizâli

Vahdet-şinâs olmak maksûd ise Edîbâ
Gûş et harîm-i dilden gel nağme-i Bilâl'i[90]

18

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Kara zülfün gibi bahtım ne kılam çâre amân
Yağdı bir türlü belâ bâşıma misl-i bârân
Beni gördü acıdı hâlime cümle yârân
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin

Hasta-yı aşkın olup sîneme yaktım dağlar
Kande hâlin bile bîmârın a şâhım sağlar
Fikr-i lâlinle Edîb subh u mesâ kan ağlar
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin[91]

---

90 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 209-210 (Son iki beyit Divan'da bulunmamakyadır.)

91 Divan'da 2 kıta olan bu şiirin tamamı 9 kıtadır. Divan'da yer almayan şiirler kısmında tamamı verilmiştir.

19

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

I

Sâkî mey-i aşkı getir âzâdeleriz biz
Sâkiyâ mey-i hâlise üftâdeleriz biz
Biz şimdi garîb-i vatanız merhamet eyle
Yâd-ı ruh-ı dildâr ile dildâdeleriz biz
Bu gülşen-i nâsûtta sayd etmeye çıktık
Bâz-ı melekûtuz ki ezel-zâdeleriz biz
Hayfâ ki tutulduk bu fenâgâhda dâma
Mey ver nice bu kaydda üstâdeleriz biz
Meysiz yaşanır mı a şâhım söyle bu yerde
Mey ver ki mey-i lütfuna âmâdeleriz biz
Meyhâne-nişîn sâlikiyiz cadde-i aşkın
Yok buğz u riyâ bizde ki dil-sâdeleriz biz
İhlâs ile tuttuk eteğin pîr-i muğânın
Bir teşne-i dil suhte-i bâdeleriz biz

Mey ver ki mey-i aşktır ancak bizlere dermân
Biz tâbi-i aşkız o bize mürşîd-i cânân

II

Sâkî mey ver kim gül-i hoşbûları gördüm
Kaddim çü kemân oldu dü-ebrûları gördüm
Dağlandı gönül lâle gibi şimdi hazîndir
Şeb başıma dar oldu o şebbûları gördüm
Keşf olsa aceb mi bana ger mağz-ı hakîkat
Gamz etti bana gamze-i câdûları gördüm
Yek-sû eğer olsa nazarımda iki âlem

Çok mu ki şühûdumda o gîsûları gördüm
Bir şâha kulum secde-gehim hazret-i aşktır
Mağrûr-ı hevâ olmam o âhûları gördüm
Sa'y eyle gönül zerreni hurşîde ulaştır
Deryâya erişmek'çün akarsuları gördüm
Bî-behre olan aşktan insân sayılmaz
Bir şem'asız oddur ben o bed-hûları gördüm

Mey ver ki mey-i aşktır ancak bize dermân
Biz tâbi-i aşkız o bize mürşîd-i cânân

III

Sâkî mey-i vahdet ile kıl cânımı ihyâ
Kim kalmaya dilde ikilikten eser aslâ
Her yerde görüne gözüme cilve-i dildâr
Her dârda deyyârı kılam seyr ü temâşâ
Eşyâyı müzâhir görem esmâ-yı İlâha
Zâtına müzâhir bilem esmâ-yı serâpâ
Bir şem' yana kim ola gönlüm içi pür-nûr
Bir var görüne gözüme kalmaya dâvâ
Çek dîde-i hod-bînime bir kühl-i hakîkat
Görünmeye gözüme ne dünyâ vü ne ukbâ[92]
Oldu bu alâik bana pâ-bend-i terakkî
Kurtar başın'çün bu alâikten beni zîrâ
Hicrân elemi cânıma kâr eyledi sâkî
Kıl bâde-i vasl ile bu teşne dili irvâ

92 Bu beyitten sonrası Divançede yer almamaktadır, şiirin devamı *Tuhfe-i Râşid* nüshalarından tamamlanmıştır. (Âlim YILDIZ)

Mey ver ki mey-i aşktır ancak bize dermân
Biz tâbi-i aşkız o bize mürşîd-i cânân

IV

Sâkî nice bir derd ü gam u âteş-i hicrân
Vasl-ı leb-i cânân ile kıl cânımı şâdân
Ben dûr olam ağyâr ola makbûl bu mu insâf
Zâgân güle hem-dem ola bülbül ola nâlân
Sun o kadehi kim ona atşân idi cânım
Mevcûd değil idi henüz Zühre vü Keyvân
Ol bâdeyi verme kim odur puhte-i engûr
Ol bâdeyi ver kim dedi bir kâmil-i irfân
Ol bâde değildir ki akl dûr ola ondan
Ol bâdedir ondan gelir akla fer ü iz'ân
Ol bâde değildir ki kıla şer' onu tahrîm
Ol bâdedir ondan bulunur dîn ile îmân
Sâkî kadehi sun beni kurtar bu hicâbdan
Meysiz çü rehâ-yâb ola mümkün mü bir insân

Mey ver ki mey-i aşktır ancak bize dermân
Biz tâbi-i aşkız o bize mürşîd-i cânân[93]

V

Sâkî kadehi sun nice bu kesret ü ağyâr
Görünmeye gayri gözüme görüne dildâr
Bir nûr görüne gözüme olmaya âfil
Çeşmimde hayâlât ola âlemde ne kim var

93 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'r-Râşid fi Vahdeti'l-Ahadi'l-Vâhid*, yk. 50b-51b.

Nice bu hicâb-ı beşeriyet nice zulmet
Kurtar bu kuyûddan beni kıl mazhar-ı envâr
Mâni‘ zi-Hudâ-bînî zi-hod-bînî mâ-şod
Verne mütecellîst nigâr ez-der ü dîvâr
Olmazmış o müyesser bu gönül râzına mahrem
Lütf eyle o taltîf ile kıl vâkıf-ı esrâr
Hod-bîn ne bilir dergehini pîr-i mugânın
Vîrâne yakışır kimine kimine gülzâr
Ey sâkî ayağın öpeyim kurtar Edîb'i
Nice bu temâşâ-yı şuûnât-ı dil-âzâr

Mey ver ki mey-i aşktır ancak bize dermân
Biz tâbi-i aşkız o bize mürşîd-i cânân[94]

20

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün
Rûyun göreli ben gül-i rânâdan usandım
Kaddin göreli serv-i dilârâdan usandım

Bâbında gedâ olalı ey şâh-ı melâhat
Âyîn-i Cem ü haşmet-i Dârâ'dan usandım

Arz etme bana bûy-ı gülü sünbül-i dehri
Gîsûn göreli anber-i sârâdan usandım

94 Bu son kısım sadece *Tuhfetü'r-Râşid*'in Mustafa Okurkan nüshasında yer almaktadır. yk. 29.

Sînemde takarrür edeli hikmet-i hüsnün
Ben hikmet-i Bû-Nasr ile Sînâ'dan usandım

Geç vesveseden müntesib ol pîr-i mugâna
Çoktandır Edîb ben kuru dâvâdan usandım[95]

21

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün
Bende gam-ı yâr ile bugün şevket ü şân var
Kim sîne-i pür-dağda bir âlî-nişân var

Bu vâdi-i nâsût değil fitneden âsûde
Her kûşede bin dâm kuran câna kıyan var

Em'âne nazarıyla dolaşan bâğ-ı izârı
Kim sîneye te'sir edecek tîr ü kemân var

Bir câ-yı selâmet deme gel sâye-i gîsû
Hûn-rîz-i sitemger nice jeng-i peykân var

Herkes ne bilir cevher-i ferdi fem-i yâri
Yok mahrem-i esrâr velî râz-ı nihân var

Elbet geçecektir gam ile ân u zamânım
Ey şâh-ı hüsn sende ki bu hüsn bu ân var

95 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 125-126; Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 199-200; İbrahim Aslanoğlu, *age*, s. 291-292.

Yok rahmı Edîbâ bu dil-i mahzûnuma ammâ
Nâz u sitemi cevr ü gamı var mı hemân var[96]

22

Türbe-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hazretlerinde söylenmiştir.

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

Eyâ şehinşeh-i ebrâr es-selâm aleyk
Melâz u melce-i ahrâr es-selâm aleyk

Hidîv-i taht-nişîn-i memâlik-i irfân
Şeh-i kalem-rev-i esrâr es-selâm aleyk

Şefî'-i rûz-ı cezâ vü seyyidü'l-kevneyn
Şefîk-i her dil-i nâçâr es-selâm aleyk

Mu'în-i ins ü melek destgîr-i mevcûdât
Medâr-ı gerdiş-i devvâr es-selâm aleyk

Nedîm-i bezm-i şuhûd sarây-ı hâssü'l-hâs
Harîm-i halvet-i dîdâr es-selâm aleyk

Sipihr-i rahmet-i Hak'sın mürüvvet ü şefkat
Sehâb-ı cûduna emtâr es-selâm aleyk

Zahîr-i âlem ü âdem şefî'-i rûz-ı nedem
Eyâ usâtına gam-hâr es-selâm aleyk

96 İbrahim Aslanoğlu, *age*, s. 293.

Hezâr hâne-i harâbı gamın eder ma'mûr
Yıkık gönüllere mi'mâr es-selâm aleyk

Tabîb-i hasta-dilânsın alîl-i ma'siyyetim
Koma bu âcizi bîmâr es-selâm aleyk

Revân-ı pâkine olsun salevât tâ-mahşer
Hemîşe her dem ü her bâr es-selâm aleyk

23

Eyâ hulâsa-ı ekvân es-selâm aleyk
Şeh-i memâlik-i irfân es-selâm aleyk
Harîm-i izzete mihmân es-selâm aleyk
Habîb-i hazret-i Rahmân es-selâm aleyk

Gubâr-ı rehgüzerin kühl-ı dîde-i uşşâk
Melek beşer ü yer ü kevn zât-ı pâkine müştâk
Hayât-ı tâze bulur senden enfüs ü âfâk
Umûm halka nigehbân es-selâm aleyk

Zamîr-dân-ı ümem çare-sâz-ı her ekdâr
Alîm-i zâhir u nihân habîr-i her esrâr
Celîs-i pister-i lâhût Ahmed-i muhtâr
Nihâl-i ravza-i Rıdvân es-selâm aleyk

Cenâb-ı izzete yok bir cedîd a'mâlim
Huzûra arza ne hâcet bilirsin ahvâlim

Esîr-i mihnet ü rencim garîb ü pâ-mâlim
Garîbin eyleme nâlân es-selâm aleyk

Hakîkatinle muhît-i cemi'-i eşyâsın
Ki mazhar-ı sıfât u zât-ı pâk-i Mevlâ'sın
Tecellîyât-ı ruh-ı kibriyâya mücellâsın
Enîs-i âşık-ı sûzân es-selâm aleyk

Namâz-ı vuslata mihrâb olmuş ol ebrû
Namâz ehliyim olmam niyâzdan ayrı
Hayâl-i nokta-ı hâlinle öldüm ey mehrû
Kazâ-yı vahdete pûyân es-selâm aleyk

Eyâ şehinşeh-i evreng-i nâz u üns ü rızâ
Edîb-i kemteri bâbından etme dûr u cüdâ
Nigâh-ı çeşmine ey nûr-ı kâinat-ı Hudâ
Bütün cihân u cihâniyân es-selâm aleyk

24

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Pürsiş-i hâlime ey şûh şitâb etmelisin
Âşık-ı hastana bir tatlı hitâb etmelisin

Seni sevmede ettimse günâh ey güzelim
Sen benim hâlimi sormakla sevâb etmelisin

Yok mudur mezheb-i hûbânda mürüvvet emelin
Bu mudur kim dil-i uşşâkı harâb etmelisin

Yay kaşın etti perîşân dil-i zârım yetişir
Dâd-ger olmalısın fikr-i savâb etmelisin

İntisâb etmelisin pîr-i muğân eşiğine
Gülşen dehrinde meyille mey-i tâb etmelisin

Ey melek koymayasın devi rakîbi yanına
Mâr-ı cismin hedef-i tîr-i şihâb etmelisin

Âşık-ı sâdık kim budur Edîb'in emeli
Gözlerin yaşını hûn bağrı kebâb etmelisin

25

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Sana ey dil heves-i servet-i dünyâ ne gerek
Eyle tahsîl-i kemâl kim odur insâna gerek

Ders-i nâdânîyi var mekteb-i aşk içre oku
Bu gibi ders dahi o dilistâna gerek

İç meyi sev güzeli sâğarı elden koyma
Âşıka bir mey ü bir dilber ü peymâne gerek

Bezm-i rindânı kudûmünle sûfî telh etme
Yâre yârâna bîgâne vü bîgâne gerek

Bülbülâ sen yürü var dâhil-i bezm-i hâs ol
Sana ey bûm ev gerekmez sana vîrâne gerek

Laf ile dâvâ-yı aşk eyleme kim âşık olan
Geceler şem'-i ruh-ı dilbere pervâne gerek

Sevmişim bir güzeli rûy-ı gülü âlemde
Pend uşşâka gerekmez ona efsâne gerek

Kipriği tîre şebîh ü kaşı hem yaya misîl
Tâb-ı gîsûları hem benzese su'bâna gerek

Kütüb içre ne Aristo vü ne Sînâ yazmış
Hikmet-i lâl-i lebin o dilistâna gerek

Ey Edîb cevr ü cefâsına nigârın sabret
Sakla cânını bir gün ola cânâna gerek
1299 [1884]

26

Mefâîlün Mefâîlün Feûlün

Hudâvendâ bi-hakk-ı ism-i âzam
Bi-nûr-ı seyyid-i evlâd-ı âdem

Şeh-i kevneyn ü âb-ı rû-yı âlem
Rasûl-i ins ü cin kenz-i mutalsam

Bi-sûz-ı sîne-i Sıddîk-ı ekber
Ki odur yâr-ı gâr-ı mihr-i enver

Bi-hakk-ı fâris-i meydân-ı merdân
Tarîkin pehlivânı şâh Selmân

Bi-hakk-ı Kâsım ibn-i ibn-i Sıddîk
Fakîh-i zü'l-meârif ehl-i tahkîk

Bi-şâh-ı safder-i kerrâr-ı Haydar
Cenâb-ı Mürtezâ hurşîd-i ezher

Bi-hakk-ı şem'-i şeb-ârâ-yı hullet
Hüsn-i server gülistân-ı nübüvvet

Bi-hakk-ı serfirâz-ı pâk dînân
Hüseyn ol sadr-ı efvâc-ı şehîdân

Bi-hakk-ı mazhar-ı Hak kutb-ı evtâd
Aliyyü'bni'l-Hüseyn ol Zeynü'l-ubbâd

Mihrâbi'l-kulûb-i zü'l-fezâil
Muhammed Bâkır tahrîr-i kâmil

Bi-hakk-ı kutb-ı Rahmân merd-i fâik
İmâm Ca'fer masdûk-ı sâdık

Bi-hakk-ı Bâyezîd şeyh-i Bestâm
Velîd-i menba'-ı esrâr-ı allâm

Bi-hakk-ı pîr-i kâmil Hâce Harekân
Karîre oldu ondan ayn-ı devrân

Bi-hakk-ı Fârmedî pîr-i mükemmel
Zihî merdân-ı velî vü feyze şâmil

Bi-hakk-ı hâce Yûsuf pîr-i Hemdân
Hakâyık-ı lü'lü' yine ma'den ü kân

Bi-hakk-ı Hâce Abdülhâlık âlim
Nîm feyz ile oldu şâd u hurrem

Bi-hakk-ı Hâce Ârif kân-ı irfân
Odur yenbû-ı râz-ı sırr-ı Yezdân

Mahmûd-ı merd-i Hak Encîrfağrevî
Ki odur bu tarîkın zîb ü zîneti

Bi-hakk-ı Râmitenî kutb-ı devrân
Onundur şöhreti bunda azîzân

Bi-hakk-ı Hâce Baba-yı Semmâsî
Ki odur mâsivâ-yı hakkı nâsî

Bi-hakk-ı Mîr Külâl-i zü'l-kemâlât
Zihî yenbû-ı envâr-ı füyuzât

Bi-hakk-ı Şâh Nakşbend fahr-i evtâd
Şeh-i bâlâ-nişîn-i sadr-ı irşâd

Bi-kutb-ı Hak Alâüddîn-i Attâr
Meşâma erer ondan bûy-ı esrâr

Bi-hakk-ı rehber-i dîn Pîr Ya'kûb
Zimâm-ı çarhdır destinde mağlûb

Bi-hakk-ı kutb-ı ebrâr Hâce Ahrâr
Odur miftâh-ı fazl-ı bâb-ı esrâr

Bi-hakk-ı Hâce Zâhid pîr-i dânâ
Kemâl-i zühd ü takvâ ile bâlâ

Bi-hakk-ı matla'-ı feyz-i müeyyed
Siracü'l-milleti Dervîş Muhammed

Bi-hakk-ı şeyh-i kâmil merd-i tahrîr
Cenâb-ı hacegî İmkenegî pîr

Bi-hurşîd-i sipihr-i ercümendi
Cenâb-ı Hâce Bâkî Nakşibendi

Bi-hakk-ı kutbu'l-aktab Pîr Sirhind
Onun feyziyle âlem oldu çün kand

Bi-hakk-ı pîr-i âlem gavs-ı kayyûm
Seyyidü'l-urveti'l-vüskâi' Ma'sûm

Bi-hakk-ı Şeyh Seyfüddîn-i fâzıl
Dürr-i bahr-ı hüner fahrü'l-efâzıl

Bi-hakk-ı Şeyh Bedevân Nûr Muhammed
Onunla bu tarîk oldu mümehhed

Bi-hakk-ı pîr-i bihter feyz-perver
Sirâcüddîn Habîbullâh Mazhar

Bi-hakk-ı Dihlevî-yi pîr-i kâmil
Odur şemsü'l-verâ sadrü'l-emâsil

Bi-hakk-ı kutbi'l-irşâd pîr-i sâcid
Ziyaüddîn cenâb-ı şeyh Hâlid

Bi-hakk-ı Mekkî-yi Abdullâh ol zât
Revân-ı matla'-ı menn-i fuyûzât

Bi-hakk-ı Vehbi Hayyât zeyn-i gülşen
Onun feyziyle âlem oldu rûşen

Bi-hakk-ı Hâfız Rüşdî vü ol şâh
Tarîkın a'lemi bir merd-i âgâh

İlâhî bu zevâtın hürmetine
Oların devletine izzetine

Derûnum zeyt-i tevhîdinle yandır
Dil-i cânımı aşkınla uyandır

Edip müstağrak-ı envâr cismin
Şühûdunla mükahhal eyle çeşmim

Ki senden gayriye olmaya nâzır
Göre envârını her şeyde zâhir

Giriftâr etme dâm-ı pür-belâya
Talebkâr etme hubb-ı mâsivâya

Cemî'-i enbiyâ hakkı İlâhî
Cemî'-i esfiyâ hakkı İlâhî

Cemî'-i evliyâ hakkı İlâhî
Cemî'-i etkıyâ hakkı İlâhî

Beni kıl feyz-i cûdun ile memnûn
Koma vâdi-yi mihnet içre mahzûn

Ledünnîden pür eyle câm-ı cânım
Küdûretten safâ bulsun revânım

Rehâ eyle amâ-yı ma'nevîden
Karîr eyle gözüm kühl-i celîden

İlâhî bâğ-ı âmâlim mutarrâ
Ümîdim goncasını eyle rânâ

Ki sensin kâdiye'l-hâcât-ı âlem
Ümid-bahşâ-yı nev-i cinn ü âdem

İlâhî bu Edîb'i eyle dilşâd
Revânın feyz-i aşkınla kıl âbâd

29 Şubat 1323 [13 Mart 1908]

27

Yâ Rab be-dest-i ân ki kamer z'û dü-nîm şod
Tesbîh goft der-kef-i meymûn-i û hasâ[97]

Üftâdegân-ı şehvet-i nefsîm dest-gîr
İrfak li-men tecâvüzi v'ağfir li-men asâ[98]

Yâ Rab be-sıdk-ı sîne-i merdân-ı râst-gû
Yâ Rab be-âb-ı dîde-i merdân-âşinâ[99]

Yâ Rab be-nesl-i tâhir-i evlâd-ı Fâtıma
Yâ Rab be-hûn-ı pâk-i şehîdân-ı Kerbelâ[100]

Dil-hâ-yı haste-râ be-kerem merhemí firest
Ey ism-i a'zamet der-i gencîne-i şifâ[101]

28

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Dehânın kim eder şîrîn makâl peydâ
Merâmın teşne-i hicrân için âb-ı zülâl peydâ

---

97 Ya Rab ayı ikiye bölen O (perygamber)in elleri için
Küçük taşların kutlu avuçlarında tesbih ettiği kişi için

98 Nefsin şehvet tuzağına düştük, tut elimizi
Nefsin tecavüzlerine karşı yardımcı ol, günahlarımızı bağışla

99 Ya Rab doğru sözlü insanların kalplerindeki doğruluk için
Tanıdık insanların gözlerinden akan gözyaşları için

100 Ya Rab Hz. Fatıma evladının temiz nesli için
Ya Rab Kerbela şehitlerinin tertemiz kanları için

101 Hasta gönüller için kereminle merhem gönder
Ey a'zam ismi şifa hazinelerinin kapısı olan!

Olur fikr-i ruh u ebrûnla ey dildâr-ı meh sîmâ
Semâ-yı dilde her subh u mesâ şems ü hilâl peydâ

Olaldan cân-gîr genc-i dil hâl-i siyeh fâmın
Olur her hâl ü ân gönlümde bin türlü hayâl peydâ

İnanma sen benimsin dediğin uşşâka mâşûkun
Nazar bir hükme olmaz kim olur ondan muhâl peydâ

O kim kâmildir âlem içre mağrûr-ı kemâl olmaz
Ki var mı bir kemâl kim olmaya ondan zevâl peydâ

Erilmez gence cildlerle kitâbı neylesin ârif
Ki ola her sutûru içre bin ceng ü cidâl peydâ

Medâris içre ey dil gûşe-gîr-i ye's ü hırmânım
Edîb eyler mi ol baht-ı habîsim i'tidâl peydâ
1301 [1886]

29

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün
İstemezdim yüz sürem hâk-i der-i cânânıma
Kendimi anlatabilsem çeşm-i hûn-efşânıma

Ağzıma aldım nebât-ı leblerin ey şûh kim
Vasf-ı lâlin rûz u şeb zikr eylesem yârânıma

Dün gece eşk-i fırâk-ı yâr ile dil-hûn idim
Şem'-i şeb-ârâ bile yandı benim sûzânıma

Vurdu âhir başta tîğ-ı küsûf ol dem özün
Benzedince âftâb ol âfet-i devrânıma

Çün senin de ben gibi sînende zahm-ı hâr var
Andelîbâ hem-dem ü hem-râz ol nâlânıma

Râh-ı aşkın içre hep çektim ne ki gördün revâ
Cânımı âhir verem ger teşne isen kanıma

Yâr gördü yumdu göz görmez gibi geçti Edîb
Ne dedi bilmem rakîb ben kul için sultânıma[102]

30

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Fikr-i ebrûnla kaddim yay gibi tâb eyleyelim
Bilerek azm-i reh-i gayr savâb eyleyelim

Nice bir kâl ü yekûl ü nice bir güft ü şenîd
Sînemiz bezm-i muhabbette kebâb eyleyelim

Nice bir medrese-i vesvese ondan geçelim
Zühd ü seccâdeyi hem rehn-i şarâb eyleyelim

---

102 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 208-209; İbrahim Aslanoğlu, *age,* s.287.

Nice bir sarf u nahv mahv ile mu'tâd olalım
Ömrümüz sarf-ı reh-i bir şeh-i şâb eyleyelim

Sohbet-i devr-i teselsül bize zülfün yetişir
Var ise başka delîl nakz u harâb eyleyelim

Tutalım sıdk ile meyhânede bir pîr eteğin
Özümüz sagy ile mümtâz-ı devâb eyleyelim

Fenn-i mantıkla me'ânî kılalım bahsini terk
Nutk-ı mânâ-yı Edîbâ mey-i tâb eyleyelim
1298 [1883]

31

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün
Ne ümmîd kaldı vasla ne fıraka tâb ey mîrim
Ki yok teslîm-i cândan özge bir vallâhi tedbîrim

Ser-i kûyuna yârin çok duâlar üfredim ammâ
Dönüp te'sîr kıldı kendime efsûn-ı teshîrim

Nidem Mecnûn'u kıldıysa beni aşk-ı dilârânın
Hudâyâ zülfünün gayriden etme bâri zincîrim

Eğerçi kabrim üzre gelseniz ba'de vefâtımdan
Anın ol dilberim nâmın k'odur ihlâs-ı tekbîrim

Deme şimden geri var ebsem ol ağyâr-ı bed-sîret
Gezer meydân-ı tevhîd içre zîrâ bir aceb şîrim

Benûn-ı garkayım esrâr-ı vahdet gayrisin bilmem
Ki verdi bu nesak bu tarz üzre nushunu pîrim

Sezelden sırr-ı Sübhân'ı Edîb her şeyde peydâdır
Müsâvî oldu fark etmem yanımda Kâbe vü deyrim

32

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Yanarım âteş-i sevdân ile her şeb çü çerâğ
Gam-ı hecrin ile gönül lâle gibi dâğ dâğ

Bâğda bûyunu bulmaz isem her gülden
Lâ-cerem yansa gerek âteş-i âhımla dağ

Dedi lâl-i lebine ayn-ı şifâ bu sîne
Ne aceb meclis-i aşkında bulunmaz bir sağ

Sâye salmış ruh-ı gül-rengine zülfün ammâ
Gül ü sünbülde temekkün olamaz lâyık-ı zağ

Güft-i bîgâne gönül verme Edîb bezminden
Çekip ol yayını zânû-zede-i genc-i ferâğ

1298 [1883]

33

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Ey nice bir kılayım azm-i ser-i kûy-ı habîb
Var iken dilde benim havf-ı seg-i derd-i rakîb

Otururken bu gönül hoş dil-i şeydâ kafes-i emn içre*
Şeker-i lâl ile hâlindir onu etti karîb

Çeşme-i âb-ı hayât dehen-i lâl ü lebin
Rûzi-i Hızr devirir gayra yok imkân-ı nasîb

Rûz adına cevâmi‘ ü mesâcidde okur
Hutbe-i saltanat-ı hûbîyi nâmına hatîb

Hecr-i derdin yüreği yaralıdan sor ey dil
Mihneti gurbeti kim bile yine bile garîb

Yokladı nabzımı derd-i dil-i bîmârı bilip
Kaldı rindân-ı tahayyürde o dem dest-i tabîb

Teng-i nâmûsunu kayırmaz olur âşık olan
Gûş-ı hûşuna bile girmez onun pend-i Edîb

1298 [1883]

34

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Elifken aşkınla dal oldu a şâhım bedenim
N’etti Ferhâd-ı dile âhir o şîrîn dehenim

İniler zenbûr-i efgân u meler ağnâm-ı derd
Dil kovanı doludur şehd ile hem çok semenim

Ey soran hâl-i dilim görmeye kasdın var ise
Hâk-i pây-ı yârdir şimdi hemîşe vatanım

Kanı ol şevki-yi ihyâ kanı ol neş'e-i yâr
Şimdi vîrân u harâb oldu dil-i pür-hazenim

Kılayım bâri seni mahrem-i cân bâd-ı nesîm
Kûy-ı yâre ne giden var ne de ondan gelenim

Semt-i cânâna yolun düşse sâbâ zülfünden
Bir tel al tâ getir öldükte dikilsin kefenim

Bozdu vurdu dilimi leşker-i âh u efgân
Ne sadîkım var Edîbâ ne de bir pend edenim
1296 [1881]

35

Feilâtün Feilâtün Feilün

Kim ki cânın pek sever cânâneden
Âşıkım deyi ona dâvâ neden

Kim ki fikr-i cân eder aşk içre ol
Bezm-i aşkta sayılır bîgâneden

Kim ki vahdet kûşesin kıldı makâm
Eylemez fark-ı gedâ şâhâneden

Kim ki kendinden haberdârdır gönül
Zümre-i uşşâkta o şeydâ neden

Sîne-i pür-süfteni eyle hedef
Yağsa müjgân oku her bir yaneden

Bendelikte var ise sende nişân
Teslîm ol ger yoksa bu kavgâ neden

Yokluk ile var ona yalvar yakar
Yoksa bu varlık yıkar bir yaneden

Olsa bir zerre vücûdundan eser
Şirk imiş dûr ol şehim bu hâneden

Mezhebini meşreb-i pîr eyle var
Eyleme fark Kâbe'yi puthâneden

Vâh ki kaldın perde-i pindârda
Ey Edîb bu yok yere sevdâ neden

1299 [1884]

36

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Etmedi ettiğini Vâmık'a Azrâ Hâfız
Etmedi ettiğini Kaysî'ye Leylâ Hâfız

Etmedi bendesine kuluna Ferhâd'ına ol
Leb-i şîrînin onu etti bana yâ Hâfız

Saçı Leylân beni dil-hûn u perîşân etti
N'ola olsam ben eğer mâil-i sahrâ Hâfız

Ezber ettin sebak-ı cevr ü cefâyı ey tıfl
Lâ-cerem dense sezâ sana serâpâ Hâfız

Aceb olmaz gözüme gelse hayâli hâlin
Zerre denli gözüme gelse dünyâ Hâfız

Kıpkızıl oldu ruhun gördü bu gülşen içre
Oldu bîzâr özünden gül-i hamrâ Hâfız

Lebinin eylediğin Îsâ-yı Meryem fi'lin
Gazelinde birinin eylemiş îmâ Hâfız

Gönlümüz mürde iken eyledin el-hak ihyâ
Var dudağında senin resm-i Mesîhâ Hâfız

İsmetindir emelim çirk-i adûdan o sebeb
Rûz u şeb vird-i zebân oldu bana yâ Hâfız

Sana takrîr kılam kıssa-ı hecri bir bir
Ger bulursam seni bir bezmde tenhâ Hâfız

Ne edem nere gidem nice edem etti Havfî
Ârımı dînimi îmânımı yağmâ Hâfız
1299 [1884]

37

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün
Gönül ger gülşen-i cânân gülünün andelîbidir
Velâkin kürbet-i hârı çekemez çün garîbidir

Ezelden âşinâlık var bizim ol yâr ile ammâ
Irağ kılan bizi ondan ki bed sîret rakîbidir

Ki vermek istemezdim kimseye dil ammâ bâis var
Birisi dîde-i âhûn biri zülfün karîbidir

Nice bir derd ile yanam deyi Lokmân'a arz etme
A dil bu derd-i bî-dermân senin derdin tabîbidir

Nazar kıldıkta gördüm gül-izâr-ı yâri çün solmuş
Değil başka bu âsâr âh-ı serdimin nehîbidir

Yazıp levh-i zamîre derd-i aşkı fem-i âşıktan
Onu hıfz eder ol kim mekteb-i aşkın lebîbidir.

Dediler dâne-i hâlin saçıp zülf dâmını kurmuş
Dedim ol dâneler murg-ı dilin elbet nasîbidir.

Musavver olalı nakş u hayâlin dilde ey dilber
Bu dil mihrâb-ı ebrûn sâcididir hem hatîbidir

Senin hâk-i rehinde gerçi çok üftâdeler vardır
Olardan birisi de hamdü-lillâh bu Edîbî'dir
1294 [1878]

38

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Ey kişver-i hüsn içre olan özge şehinşâh
Dün varmış idi hâk-i pâye bir nice dâd-hâh

Geh dilleri âzürde-i zahm-ı gam-ı hicrân
Zâdı heme âlâm ü hümûm u gam-ı eyvâh

Mevlidleri mevtınları hem Mısr-ı cefâdır
Meskenleri meclisleri zindân u hem çâh

Pîrâhen-i nâmûsların yırtmış ayırmış
Bî-dîn Züleyhâ-yı şehr gamze-i bed-hâh

Gel eyle Azîz başın için bunda adâlet
Kim himmetini ârzû eder bir nice gümrâh

Kaldı bu kulun vâdi-i hayrette perîşân
Kıl cânım efendim ona ihsânını hem-râh

Bir merhem eden gönlüne bîçâre Edîb'in
Bin merhem eder gönlüne vallâhi o Allâh[103]

39

Tahmîs-i Edîb bi-Gazel-i Nûrî
Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün
Safha-ı ruhsâr-ı yâre yazdı hat hâkânımız
Biz kuluz vardır o şâhın küfrüne îmânımız
Başkadır sanma hevâ-yı aşktır cevlânımız
Ehl-i aşkız var bizim âyînimiz erkânımız
Cevher-i adâb u irfân doludur hem yanımız

Biz müsemmâ ehliyiz esmâyı verdik ehline
Biz rızâ-cûyuz gönül ukbâyı verdik ehline
Yâr-ı aşkız haşmet-i Dârâ'yı verdik ehline
Biz metâ' u mansıb-ı dünyâyı verdik ehline
Hamdü-lillâh şûr-ı şerden pâktır dâmanımız

Gelmeden bu mülke tâ biz âşinâyız aşk ile
Mahrem-i râzız geçer demler huzûr u zevk ile
Yâre tefvîz etmişiz her emrimiz bir şevk ile
Tutmuşuz bâb-ı tevekkül halkasından sıdk ile
Arz edip dâdâra karşı âhımız efgânımız

---

103 İbrahim Aslanoğlu, *age*, s.289.

Mahrem-i halvet-sarây-ı yâr iken düştün garîb
Ey diriğ âlâyiş-i dünyâ seni kıldı karîb
Ölmeden evvel ölüp ol nâil-i vasl-ı Habîb
Âşıka ölmek dirilmek güç mü sandın ey tabîb
Mûtû kable en temûtû der bize pîrânımız

Geçmişiz her ârzûdan bir gül-i handân için
Bülbül-i şûrîdeyiz bir şâh-ı hüsn ü ân için
Sürmüşüz yüz hâk-i pây-ı rahmına ihsân için
Etmişiz sermâye-i ömrü fedâ cânân için
Elde kalmıştır dem-i vuslat için bir cânımız

Aşk ile buldu vücûd eşyâ serâser ârifâ
Cezbe-i aşk iledir ser-geşte hem arz u semâ
Bil Edîbâ yoktur aşka ibtidâ vü intihâ
Mâcerâ-yı aşkı tefsîr eyler idim Nûriyâ
Olmasaydı ketm-i sırr-ı hâl için fermânımız[104]

40

Bir Mektuba Cevap

Mefâîlün Mefâîlün Feûlün

Teşekkür eyledim bâd-ı sabâya
Nevîdinden ki dil erdi safâya

Haber geldi bana ol gonca gülden
Tarab kıl başla ey bülbül nevâya

104 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 210-211.

Eriştim devlete çün kim bıraktı
Hümâ-yı nazmı başım üzre sâye

Okudum muntazam oldu zamîrim
Dedim ey Mevlevi el sür şu nâye

Külâh etme üfür terk-i mizâc et
Nefes bahşeyle her bây u gedâya

Erihnâ yâ Bilâl esrârı söyle
Ere dil lâ-halâ vü lâ-melâya

Fenâ bulur deminden işbu varlık
Gönül erer fenâ ondan bekâya

Dedi merd-i Hudâ olmak gerektir
Eğer maksad erişmekse ulâya

Tecerrüd eyle kurtar bu vücûddan
Nazar et dildeki nûr u ziyâya

Tecerrüd eyledi her nâ-becâdan
Onun'çün çıktı bak Îsâ semâya

O kim harc etti ilmin râh-ı Hak'ta
Eder mi ser-fürû çarh-ı minâya

Bu bâğ içre Edîb âhû şikâr et
Dolaşma işbu deşti ber-hevâya

1311 [1895]

41

Kemâhî el-Hâc Şeyh Şâkir Efendi'nin Seng-i Mezârına Yazılan Târîh

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Ârif-i esrâr-ı Hak şeyh-i büzürg-vâr-ı dîn
Şeyh el-Hâc Şâkir cân-bahş-ı rûh-ı sâlikîn

İçti vahdet bâdesin Hayyât-ı Erzincânî'den
Hicret etti şehr-i Sîvâs'a o pîr-i nâzenîn

Mâh-ı iklîmi hakîkatken cemâl-i bâtına
Lâ-ubâlîlikle çekmişti sehâb-ı âteşîn

Âfitâb-ı feyzi tenvîr eylemişti âlemi
Mâtemiyle kanlı yaş akıttı çerh-i çâr-mîn

Nîk haslet pâk sîret rind meşreb merd-i Hak
Yok hiç buğz u hased kibr ü fesâd u ucb kîn

Ehl-i zikr ü asl u fikr ü ehl-i cem ü ehl-i fark
Muhtalit herkesle lâkin vahdete olmuş karîn

Kim müşâhid idi her yerde Cemâl-i Mutlak'a
Cilve-i dildâr-ı zâhirdi bilâ-keyf ü enîn

Kalb-i pâki hayr-cûyâ-yı gürûh-ı münkirîn
Rûh-ı sâfîsi meded-bahş-ı sunûf-ı sâdikîn

Rind meşreblikle hüsn-i sîretin kılmış nihân
Lâzım idrâk-ı kemâlâtında merd-i hurde-bîn

Çok mu târîhin Edîbâ verse *Şeyh-i ârifân*
Mârifetten var idi başında bir tâc-ı zerîn
1312 [1896][105]

42

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Ey gülistân-ı derûnun nâme-hânı bülbülü
Aşk nâm u bâis-i halk-ı semâvât u zemîn

Biz o şahbâz-ı hakîkatken bu sicn-i âleme
Neye geldin söyle ey aşk devâ-yı dil-i hazîn

Dedi maksad yâri bulmaktır velî tutmak gerek
Sıdk u ihlâs ile bir merd-i ilâhi dâmenin

Boş değil dünyâ velîden derdin ammâ bilmedik
Kimdir ağyâr u kimdir yâr olan hakka'l-yakîn

Akla aldanma sakın bu yolda pây-ı akl leng
Fikre dayanma hisâr-ı fikr gâyet nâ-metîn

Îtimâd etme o ilme kim fesâd u şerre sen
Âlet ettin deme ilm ü de vebâl-i cân u dîn

Hâce sanma kendini ey bende-i dünyâ-yı dûn
Ebleh ü mahzûlsün olsan da ger bâlâ-nişîn

105 Şeyh Şakir Efendi'nin Sivas Halfelik mezarlığında bulunan mezar taşına bu şiirin beş beyti (buradaki beyitlerin sıralaması şöyledir: 1,2,3,10,4) hakkedilmiştir.

Yıka dilden dâniş ü fazl u hüner evsâhatı
Belleme her boncuğu ey bî-nazar dürr-i semîn

Terk-i dâvâ-yı enâniyyet kıl sefîl-i bî-hod ol
Âciz ü bîçâreye rahm olmak âyîn-i dîrîn

Nûr-ı Ahmed ârifin gönlünde olmuş rû-nümâ
Lîk bilmez bunu her nâ-pâk ü her bir hûşe-çîn

Bil velî kâmili dünyâda ey dil behişt kalbine
Gir ki onda ne sarây u köşk var ne hûr-i în

Bî-cihet ü bî-keyif dâim yârândan cilve-ger
Kim budur kavli Rasûl-i şâh u fahrü'l-âlemîn

Bil o pîr-i ârifi dünyâda gel gir cennete
Çünki gelmekten garaz dünyâya bu olmuş hemîn

Mazhar-ı zât-ı Hudâ'dır kalb-i ârif ey gönül
Fark eder mi çeşm-i a'mâ-yı hasûd-ı hîş-bîn

Bir gül-i terdir bahar-ı vasldan ârif velî
Hârdır her eblehin çeşminde ey rûşen cebîn

Cân u dildir bülbül ü kumru-yı bâğ-ı lâ-mekân
Meclis-i tende bırakmışsın niçin zâr u enîn

Kufl vurmuş nefs genc-i kalbine açmağa yok
Sohbet-i erbâb-ı dilden başka miftâh-ı zerîn

Kendine mir'ât kıl merd-i Hudâ'yı ey anûd
Kim tecellî ede ol âyîneden nûr-ı mübîn

Ey Edîb mahrûm olma sohbetinden kâmilin
Kim huzûr-ı ehl-i dilde keşf olur râz-ı nevîn

43

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

Lebin bu âşık-ı bîçâreye şarâb söyler
Ruhun bu tûti-i güftâra kand-i nâb söyler

Sırrını anlamaz aşkın füsürde dil-i vâiz
Eğerçi pîr-i muğân onu bâb bâb söyler

Rumûz-ı aşkı ne bilsin esîr-i bend-i şikem
Hakîkatı ne bilir o hadîs-i hâb söyler

Teşnelikten kurumuştur zebânı ammâ kim
Yine susuzlara ahmak salâ-yı âb söyler

Girye addeder içmez suyu gümüş kabdan
Gümüşü bulsa içer su gibi gülâb söyler

Nedir bu dünye için buğz u kîn ki pâk-sîret
Bu huylu âdeme insân demez devâbb söyler

Mâr-ı mâhî gibi olma ya mâhî ya mâr ol
Bırak nifâkı be âdem bunu kitâb söyler

İzâle eyle aradan vücûd-ı mevhûmun
Ki âgahân-ı hakîkat ona serâb söyler

Âşıkın maksadı ancak rızâ-yı mâşûktur
Ki ehl-i aşk ne sevâb ü ne de âzâb söyler

Mescid ü meygede birdir nazar-ı aşkta Edîb
Bunu âkil ne bilir âşık-ı harâb söyler[106]

44

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Dâne-i ikbâl düştü hâk-i idbâr altına
Murg-ı şîrînkâr düştü sanki âzâr altına

Eylemez pest âdemin kadrin tenezzül kim gelir
Esb-i tâzî ekserî şehr içre bâzâr altına

Mûcib-i rif'at değildir sadra geçmek şüphesiz
Aybdır insâna çıkmak çün gele dâr altına

Bak yine gülşende bülbül gül ile hemrâz olur
Çıksa zanbak üste gül düşse çemenzâr altına

Devr-i cevrinden sitem görmüşleri ta'n eyleyen
Kâğıd-ı sînen aceb gelmiş mi pergâr altına

---

106 Kazancızâde Emin Edîb, *Tuhfetü'r-Râşid fî Vahdeti'l-Ahadi'l-Vâhid*, yk. 48b-49a.

Kasr-ı fikrinde metânet sıhhat-i fi'linledir
Sağ taş korlar onun'çindir ki dîvâr altına

Va'd kıldın tatlı dillerle Edîb-i hastayı
Ahdine eyle vefâ ya girme ikrâr altına[107]

45

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Kâbetü'l-uşşâktır dergâhı Abdülkâdir'in
Tâifi ol var o hânkâh-ı Abdülkâdir'in

Ey ki ref' etmek dilersin cân gözünden küdreti
Tûtiyâdır çeşme hâk-i râhı Abdülkâdir'in

Âfitâb-ı feyzi her dem salınır dil mülküne
Kim ufûl etmez şümûs ü mâhı Abdülkâdir'in

Bende ol kim yek nazarda bendesin sultân eder
Pek büyüktür ind-i Hak'ta câhı Abdülkâdir'in

Ey Edîb zâhirde hem âgâh-ı her esrâr olur
Kimle bâtında olur âgâhı Abdülkâdirin

46

Ey cân mülkünün şâhı Abdülkâdir Geylânî
Sâliklerin penâhı Abdülkâdir Geylânî

---

107 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 202; İbrahim Aslanoğlu, *age,* s.287-288.

Hak yanında sevgili iki cihân bülbülü
Bâğ-ı lâhûtun gülü Abdülkâdir Geylânî

Dervîşlerin cânânı dîn ile hem îmânı
Âlemlerin sultânı Abdülkâdir Geylânî

Merci'-i hâs u âmı her yerde belli nâmı
Tarîkatin imâmı Abdülkâdir Geylânî

Semâ ervâh-ı çeyşin muâvenettir işin
Makbûl-i Hak dervîşin Abdülkâdir Geylânî

Sâki getir ayağı yana dilde çerâğı
İrfân şehrinin bâğı Abdülkâdir Geylânî

Var eşiğinde yalvar kalmaya dilde ağyâr
Ârif-i cümle esrâr Abdülkâdir Geylânî

Aşkın bu câna elzem derdin yarama merhem
Meded ey Gavs-ı âzam Abdülkâdir Geylânî

Edîb onun kemteri bir bende-i ahkeri
Hak yolunun rehberi Abdülkâdir Geylânî[108]
1313 [1898]

108 İbrahim Aslanoğlu, *age*, s.285-287.

47

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Bülbül-i bâğ-ı hüda dervîşi Abdülkâdir'in
Kumru-yı şîrîn-edâ dervîşi Abdülkâdir'in
Tâir-i evc-i ulâ dervîşi Abdülkâdir'in
Fatih-i kenz-i semâ dervîşi Abdülkâdir'in
Ârifi sırr-ı Huda dervîşi Abdülkâdir'in

Vâsıl-ı her genc olur uşşâkı genc-i sabrda
Kemterîn üftâdesi bir şîr-i terdir asrda
Tûtiyâdır hak-i dergâhı kazâ-yı dehrde
Şâhı iklîm-i hakîkattir libâs-ı fakrda
Zînet-i her dü serâ dervîşi Abdülkâdir'in

Geç mecâzî varlığından kendin et sürûr-ı aşk
Bul hakîkati bir vücûd-ı cismin ola ma'mûr-ı aşk
İç şarâb-ı vahdeti olsun gönül mahmûr-ı aşk
Gezme vâdi-i tahayyürde eyâ rencûr-ı aşk
Derd-mendâne devâ dervîşi Abdülkâdir'in

Her kimin kim böyle Gavs-ı âzam olsa rehberi
Bulur elbette iki âlemde Fahr-i Server'i
Zâhid-i hod-bîn tut pendim ol abd-i kemteri
Kesret içre vahdeti bulmak dilersen gel beri
Merd-i Hak vahdet-şinâ dervîşi Abdülkâdir'in

Ko reh-i zerk ü riyâyı gir tarîk-ı esleme
Aşk u şevk-i hazret-i Cîlî ile kıl zemzeme

Hâhiş ü kasdınsa kurbet-i Rasûl-i ekreme
Gel Edîbâ bende ol bugün o şâh-ı âzama
Muhterem-i rûz-ı cezâ dervîşi Abdülkâdir'in

48

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Bırakma tıfl-ı aşkın dâmen-i pâ der-sefersen de
Sen ol ızâr-ı ızârın firkatiyle derbedersen de

Yine arz etme hâk-i payine hâl-i perîşânım
Eğer bâd-ı nesîmâ semt-i cânâna esersen de

Acımaz hâline ol şûh-ı şîrînkâr u sengîn dil
Cünûd-ı hecr ü cevr ü âh u feryâda mahremsen de

Sakın çâh-ı zenahdânından öpme jengi-i hâle
O âhû çeşm ile ol bâğ-ı ruhsârı gezersen de

Neye vâkıf olunmaz ey Edîb esrâr-ı Ferhâd'a
Eğerçi sûzen-i eşkiyle dağları delersen de[109]

49

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Çekiyor sîneme tîğ gamze-i mekkârın ucu
Katle fermân ediyor nergis-i hunhârın ucu

109 İbrahim Aslanoğlu, *age*, s.288.

Leşker-i gamla bu dil mülkünü gel yıkma yeter
Çıkar ey yâr-ı sitemkâr bu bâzârın ucu

Kalb-i sengînine te'sîr edemez âhım oku
Taşa te'sîr edemez öyle ki mismârın ucu

Dil düşer miydi belâ çâhına ey Yûsuf-ı hüsn
Düşmese gabgabına zülf-i siyehkârın ucu

Ehl-i dil sînesidir tîr-i belâya ma'rûz
Gülşen-i dehrde semt-i güledir hârın ucu

Sâlik-i meygedeye sorma edeb zevkini kim
Râh-ı rüsvâya çıkar hâne-i humârın ucu

Söz tükenmez gazelin bitmez olur olsa Edîb
Dest-i mâşûkta ger rişte-i eş'ârın ucu[110]

50

Ârifler eşiğin bekle ey gönül
Gün olur miskini kîmyâ ederler
Onların gönlünde Hakk'ı ara bul
Katreni vâsıl-ı deryâ ederler

110 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 201-202; İbrahim Aslanoğlu, *age,* s. 295.

Yok imiş onların sağ u solları
Aşk-ı Hudâ imiş doğru yolları
Açılır gönlünde irfân gülleri
Seni de pest iken bâlâ ederler

Münkesir olmadan geminde yelken
Mülk-i vücûd elden çıkmadan erken
Hizmet et onlara derdini derken
Sana da bir hayır duâ ederler

Ey Edîb bende ol var o cânlara
Fakrını arz eyle var o hanlara
Âdem-i hakîki denmiş onlara
Vâkıf-ı alleme'l-esmâ ederler[111]

1313 [1898]

51

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün
Kadem-nihâde-i bezm olsa yâr yârimdir
Ne yâr varlığım belki bende varımdır

Ne gam dökerse eğer eşk-i şâdî çeşmimden
Ki hâk-i pâyine çeşmim yaşı nisârımdır

Hezârıyım ben o servin o hüsn-i zîbânın
Ki her ne kılsa rızâyım ki gül-izârımdır

---

111 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 132; Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 217-219; İbrahim Aslanoğlu, *age*, s.285.

Eğerçi gamzesi tîrin çekerse çek ey dil
İtâb-ı nâzını kim nâzenîn nigârımdır

Kazâsı âlemin ey şûh dar olur gönle
Ki gülşenin gülü sensiz gözümde hârımdır

Niçin boşa gezelim bu taleb beyâbânını
Bu devrden garazım şâhbâz-ı şikârımdır

Hüner meârifi tahsîl imiş bu âlemde
Meârif ehline pey-revlik iftihârımdır

Cemâl-i yâre merâyâ bu kâinât ancak
Hicab-ı vasl değil başka teng ü ârımdır

Tılısm-ı fekkine efsûn terk-i hestîdir
Tılısm-ı fekki edenler hazînedârımdır

Aceb mi mazhar-ı envâr olursa bu gönlüm
Yanan tenvîr-i muhabbette cism-i zârımdır

Firak-ı nergis-i mestinle gerçi şeydâyım
Ciğerde dâğ u nişân dilde yâdigârımdır

Arûs-ı dehr vefâ eylemez Edîbâ bu
Yakîn müşâhede-i ayn-ı i'tibârımdır

52

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Nedendir pâ-yı bahtım rişte-i idbâra bağlanmış
Nedendir kim ayağı andelîbin hâra bağlanmış

Bana bu gam ki yok gamhâr u cândan bir haberdâr yok
Eğerçi tevsen-i tab'ım ser-i bâzâra bağlanmış

Aceb mi ilmi rehn-i şarâb etsem ki ma'zûrum
Ki dil yâre ayağım hâne-i humâra bağlanmış

Olur cân-bahş her harfi kitab-ı nazmımın ammâ
Garîb düşmüş o Mushaf gibi kim dîvâra bağlanmış

Hakîkat ilmini rindân-ı bî-nâm u nişândan sor
Ne bilsin zâhid-i hod-bîn ki teng ü âra bağlanmış

Mukallidler bilir mi hâlini erbâb-ı tahkîkin
Bilir mi ârifin zevkin o kim güftâra bağlanmış

Edîb'i dâne-i hâlinle gözle ey kamer tal'at
Yazıktır sebze-zâr-ı hattına bîçâre bağlanmış[112]

53

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Söyle ey bâd-ı sabâ yâr sitemger mi yine
Anberîn saçları ben mü'mine kâfir mi yine

---

112 İbrahim Aslanoğlu, *age*, s. 294.

Söyle öldürmek için âşık-ı bîçaresini
Jengi-i hatt-ı hıtâ ile hatt-âver mi yine

Etmemiş mi acaba tövbe bu hûnrîzliğe
Nigeh-i dîdesi cân kastına mavzer mi yine

Gözüm ağlar dile geldikçe hayâli o mehin
Ruhı gül lebleri mül zülfü muanber mi yine

Eyledim sînemi her türlü belâya hedef
Kaşı yay kipriği ok gamzesi hançer mi yine

Diş biler mi acabâ gül ruhuna baktıkça
Habeş hâli şeh-i hüsnüne nûger mi yine

O perî-rûy salınmakta sanevber gibi
O semen-bûy aceb öyle semenber mi yine

Emel-i vasl ile geçmektedir her ânım
Söyle kim bir gececik vaslı mukarrer mi yine

Öp ayağın de ki ey kişver-i hüsnün şâhı
Bâb-ı aşkında Edîb bende-i kemter mi yine

54

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Vücûd-ı âşıkân olmaz dil-i âgâhdan hâlî
Kazâsı aşkın olmaz lâ-cerem hemrâhdan hâlî

Beyâbân-ı talebde muztaribdir öyle gönlüm kim
Hayâl-i pertev-i hüsnünle olmam âhdan hâlî

Gehî zikr-i ruh u geh fikr-i ebrûsuyla dildârın
Gönül iklîmi olmaz âfitâb-ı mâhdan hâlî

Aceb şûh-ı dilâversin ne hûnrîz-i sitemgersin
Ki olmaz nâvek-i müjgânın âmâcgâhdan hâlî

Olur bir âşıkın âlemde bin bedhâh-ı mekkârı
Bu vâdî olmadı hiçbir zamân rûbâhdan hâlî

Bulunmaz mı bulunur âşıka dâd eyleyen bir gün
Ger olmaz mülk-i hüsn elbette şehinşâhdan hâlî

Dokur her şahsa mikdârınca bir dîbâ-yı isti'dâd
Değil bu kârgâh-ı sun' kim cûlâhdan hâlî

Zemîn ü âsumâna göz açıp atf-ı nigâh ettim
Edîbâ görmedim bir zerre sun'u'llâhdan hâlî[113]

55

Feilâtün Feilâtün Feilün

Kimseye arz-ı şikâyât edemem
Başka bir yana münâcât edemem

113 İbrahim Aslanoğlu, *age*, s.290.

Havl u kudret bilirim ondandır
Doğrusu meyl-i hurâfât edemem

Kayddan mutlaka yol buldum
Her hası zâtıma mir‘ât edemem

Bilirim şöhret-i halk âfet imiş
Kendimi peyrev-i âfet edemem

Sebeb-i izzet olur nefy-i vücûd
Varlığı rif‘ate mirkât edemem

Bilmemek dersini aldım aşktan
Herkese arz-ı kemâlât edemem

O meârif ki benim hazzımdır
Onu îdâ‘-ı vühûşât edemem

Söylerim turrelerinden o mehin
Terk-i şebhâ-yı füyûzât edemem

Âşıkım ben meye tövbe etmem
Eyle derlerse de heyhâd edemem

Kec-külehlerle musâhib olurum
Zâhid-i huşka mümâşât edemem

Söz ki cân-bahş değil dinleyemem
Gûşumu çâh-ı hikâyât edemem

Dostuma bende-i âzâd olurum
Düşmana terk-i müdârât edemem

Ârif-i nefs olanın bendesiyim
Hod-pesendâne tahiyyât edemem

Cân bir şems-i hakîkat ister
Velî meftûn-ı hayâlât edemem

Ne ki var âyet-i vahdettir Edîb
Terk-i âyât-ı celiyyât edemem

56

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

Hayâli geldi dîdeye gelen o verd-i ter midir
Hezâr cân o gül-ʻizâra bülbül-i seher midir
Cemâl-i yâr-i cân-fezâ nasîb-i her basar mıdır
Ziyâ-ı mihrden ki şeb-perîde behre-ver midir

Hevâperest olanların yüzünde hüsn-i hâli yok
Kemâl nîstîdedir bu varlığın kemâli yok
Ki sâhibinde neş'e yok safâ verir müteâli yok
Fasîh bir iki söz demek değerli hüner midir

Hakîkat ehlinin özünde neş'e var sebât var
Sözünde bin rumûz bin âsâre bin nükât var
Mesîh-veş lebinde nefh-ı rûh eder hayât var
Aceb o her nev'i kemâl zarf-ı müstakar mıdır

Gönül evine mârifet ziyâ vü nûr ü fer verir
O nûr ile meârif ehli seyreder safâ bulur
Gece ile topladım güher-i dîn sabahleyin görür
Bilir ki çantasındaki güher midir meder midir

Bu deşti çok dolaştım aradım nigâr-ı bûyumu
Zemînde mi o serv-i kadr semâda mı o mâh-rû
Gezince geldi her taraf meşâm-ı câna bir koku
Aceb bu sebze-zâr o müşk-bûya rehgüzer midir

Fedâ-yı cân kudûmüne o mâhpeykerin
Çıkın bakın tulu'una şu dağa şems-i hâverin
Tarîk-ı vuslatı kolay değil o şûh-âverin
Hele bakın o karşıdan gelen o sîm-ber midir

Onu bulan fakîr şâh olur erer saâdete
O bir hümâ ki sâyesi düşen erer bu devlete
Tulû' edince bedr-i cân miyân-ı bezm-i sohbete
Rakîb-i rû-siyeh yine Edîbe derd-i ser midir

57

Feilâtün Mefâilün Feilün

Girdgârâ **ancak** nûr-ı Nebî
Be-cemâl-i Muhammed-i Arabî

Be-namâz u niyâz u leyl ü nehâr
Be-dürûd-ı sahâbehâ-yı kibâr

Yâ Bü Bekr [u] Ömer [u] Zi'n-nûreyn
Yâ Alî vü ya Fâtıma Hasaneyn

Be-nesl-i tâhirân-ı meh-rûyan
Bâb-ı çeşm-i în semen-bûyân

Be-mahremân-ı sarây-ı lâhût
Be-arûsân-ı fezâ-yı nâsûd

Be-bülbülân-ı gülşen-i ceberût
Be-kameriyân-ı fevzen-i melekût

Be-zahm-i nâlhâ-yı dil-i perîşân
Be-sûz-ı sînehâ-yı dervîşân

Ten-i mârâ zi-aşk rûşen-ger
Dil-i mârâ be-aşk gülşen-ger[114]

Be-bahiş çeşm-i Hak-şinâs merâ
Neşeved perde tâ hevâ-yı merâ[115]

Merâ zi-aşk-ı cinân mestem kon
Harâb-ı bâde-i elestem kon[116]

---

114 Bizim tenimizi aşkla aydınlat
Gönlümüzü aşkla gül bahçesine çevir
115 Bize Hakkı tanıyan bir göz ver
Ta ki arzularımız bize perde olmasın
116 Beni cennet aşkıyla sarhoş et
Elest bezminde sunulan bade ile harap et

Edîb merâ be-aşk mahrem kon
Be-dem-i pâk-dilân hem-dem kon[117]

Devâ-yı derd-i refîkâneş kon
Dil-i şân ez-tü gül-sitâneş kon[118]

58

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün
Gönül ey şûh her subh u mesâ kûyını zâirdir
Ki bundan mâ-adâ her işi ki vardır be-hâtırdır

Rakîb-i dîv-sîret nâmını uşşâka suâl ettim
Dediler ne Mecûsî ne Müselmân ü ne kâfirdir

Dehânın sırrı ki ol sırr-ı gaybü'l-gaybdır cânâ
Ki şerhinde işâret âciz ü te'vîl kâsırdır

Gerek zâhir gerek bâtında görmez mâsivâ âşık
Bu remz-i mânevî erbâb-ı aşk indinde zâhirdir

Beni hayrân kıldı Kays-veş saldı başım dağa
Aceb ol çeşm-i câdû kim sihr ilminde mâhirdir

Ediptir dilberin meyli vefâ derlerse ben hergiz
İnanmam kim bu iş yâni vefâ dilberde nâdirdir

---

117 Edîb! Beni aşka mahrem kıl
Temiz gönüllülerin demiyle hem-dem kıl

118 Dostların dertlerine deva kıl
Gönülleri seninle gülistan olsun

Bilelden sabr u şükrün zevkini âlemde bu gönlüm
Sâbır u derd belâ-yı yâre şâkirdir

Bilemez kimse efsûn-ı sühanla yâri teshîrim
Bütün derler Edîb şâir değildir belki sâhirdir
1297 [1882]

59

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Peyâm-ı vasl-ı dil-ârâm ile dil bâd-peymâdır
Kazâ-yı hecrde seyrânı Kays'ın aşk-ı Leylâ'dır

Arınmaz pîş-i çeşmimden hayâli çeşm-i fettânın
Eğerçi deşt-i hecrin içre eşkim ayn-ı deryâdır

Dedi var bir sözüm şehd-i dehân-ı kand-efşânın
Zihî dâvâ-yı zîr-i çâke yoktan var dâvâdır

Karîbi olmasın etvârının İskender-i devrân
Ona Dârâ-yı dehrin iltifâtı bir müdârâdır

O kim bu çeşm ü ebrû hâl ü hattıyla seni kılmış
Murâd-ı zat-ı pâkin vech-i pâkinden temâşâdır

Olaldan dîde-i cânım meh-i rûyunla çün enver
Leb-i Îsâ-demin feyziyle mir'ât-ı mücellâdır

Süvâr-ı neng ü nâm olma medâris içre terkin ver
Edîb erbâb-ı aşk terk-i edeble dehre rüsvâdır

1300 [1885]

60

Güfte-i Edîb ez-Zebân-ı Mustafa Necâtî der-Mertebe-i Şevket Bey rahimehullah

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Yâreden rûz neler açtı bana lebleri mül
Etti enfâs surâhi-i teninden gulgul
Azm-i râh etmek için oldu süvâr-i Düldül
Ey şeh-i hüsn-i melâhat gibi mül ruhları mül
Acı hâl-i dilime etme hazîndir bu gönül

Gam-ı hicrân-ı ruh-ı yâr ile dilhûnum ben
Derdden dâir-i pîrâmen-i hâmûnum ben
Şevketim gitti esîr-i gam-ı mahzûnum ben
Katı âşüfte vü lerzân diğer-gûnem ben
Rahm kıl başın için hâlime sâkî sun mül

Ben niçin eylemeyem dostlar âh vâhı
Dildedir nâvek-i müjgânlarının sûrâhı
Yıkıla mevtin evi hecr-i firâkın gâhı
Münkesir oldu bu gülşende hayâtın şâhı
Dermedin meyve-i maksûdunu sen ey bülbül

Minber-i şâh-ı melâhette sabâh-ı âyînin
Hutbe-hânlık idi hem-bezm idi bu gamgînin

Yetmesin hâk âyâ şûh ten-i siminin
Vâcibü'l-ayn ola berg-i gül ile tekfînin
Seni teşyî' ede şebbû ile lâle vü sünbül

Dostlar âh u figân etmede ben ma'zûrum
Ki fırâk-ı leb-i cânân ile pek mağdûrum
Ey Necâtî şeref-i vuslat-ı yârden dûrum
Ey şeh-i mülk-i sadâkat hele ben mehcûrum
Destgîr ola sana fahr-i Rusül şâfi-i gül
1311 [1896]

61

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Gönlümüz rîş-durur gamze-i mestânından
Tuzlanır dembedem ol fem-i nemekdânından

Çeşm-i pâsbân kim o dem gördü beyin
Sanki zengî peçe gül verdi gülistânından

Azm kıldı başını kesmeye nâgâh âşık
Lîk korktu görücek nâvek-i müjgânından

Her kılan bâg-ı izârın gezerim dâvâsın
Binde bir kurtulamaz câh-ı zenehdânından

Râzıyım lütf u kahr her ne kılarsan şâhım
Tarddır tâ-be-ebed kim çıka fermânından

N’ola bir sor ne çekermiş dil-i şeydâ senden
Geçicek ey yüzü gül bâd-ı nesîm yanından

Kıssa-ı sidre-i tûbâyı kısa etti Edîb
Düşeli sâye ona serv-i hırâmânından
1329 [1914]

62

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Çü Hindû tengnâ-yı hırsa me’sûr olma leklerle
Tecerrüdle hümâ-yı evc-i ıtlâk ol meleklerle

Bu zindân-ı belâda râgıb-ı kand ü nebât olma
Karîn-i mihr ü mâh ol devre âgâz et feleklerle

Nişân-ı mâsivâya maksadın hergiz isâbetse
Cihâna et tîr-i meyli bâl-i ankâdan yeleklerle

Remâd etse tenevvür ihtilâda cismini zâhid
Elenmez tûde-i hâkister hırsı eleklerle

Edîbâ şeyh-i tâmi‘ sûr-ı İsrafîl’i gûş etse
Komaz def‘-i livâ-yı cerri elden dünbeleklerle

63

Sivas Valisi Reşîd Âkif Paşa'nın Gazelini Tahmîstir

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Levh-i mahvı âlem-i lâhûta ta'lîk eyledim
Farka geldim milket-i nasûtu tensîk eyledim
Zevk-i dille enfüs-i âfâkı tatbîk eyledim
Bikr-i fikrimle sütûr-ı aşkı tenmîk eyledim
Nûr-ı re'yimle bütün esrârı tahkîk eyledim

Fâtır-ı mebda' bana bildirdi bildim fıtratın
Eylemez erbâb-ı irfân u kemâlin midhatin
Devreder aks-i merâmı üzre ister nikbetin
Etmedi takdîr bir hâlis 'ayyârın kıymetin
Dehri ben sencîde-i mîzânı tetkîk eyledim

Müncezib olmaksa maksad bu vücûdu kıl tebâh
Kehrübâ-yı aşk-ı Hakk'a kendin eyle berk-gâh
Bulunur derler eğerçi devlet-i fakr ile şâh
Meşrebimce bulmadım bir ârif-i billâh âh
Kâinatı mezheb-i irfâna teşvîk eyledim

Hâl ü hattında bu gün zât u sıfâtı seyredip
Mushaf-ı hüsnündeki şîrîn nükâtı seyredip
Cevher-i lâlindeki mâü'l-hayâtı seyredip
Vechine baktım hurûf-ı âliyâtı seyredip
Zîr ü bâlâ-yı kitâbullâhı ta'mîk eyledim

Kâinât oldu serâser mazhar-ı nûr-ı Hudâ
Lâ vü illâyı bilip ettim Edîb hoş likâ
Nûr-ı vahdetle bakıp eşyâya nefy-i mâsivâ
Bir bilip asl-ı vücûd-ı âlemi ser-tâ-be-pâ
Hakk'ı bâtıldan Rêşîdâ böyle tefrîk eyledim

64

Tahmîs-i Edîb Gazel-i Reşîd Âkif Paşa
Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün
Şuûn-ı âlemi ahvâl-i hâba benzedirim
Sipihr-i gerdişi âsiyâba benzedirim
Hakîkat ehlini bir âb-ı nâba benzedirim
Furû'-ı mihr ü mehi hep serâba benzedirim
Bütün güzârişi ahd-i şebâba benzedirim

Habîs tînete bir Ehrimen diyen şahsın
O mahzen-i hevese tabl-ı zen diyen şahsın
Hemîşe ehl-i kemâle mümtehin diyen şahsın
Vefâyı görmedim âlemde ben diyen şahsın
Hata da olsa zehâbı sevâba benzedirim

Bütün cevâhir ü a'râz mülk-i imkânı
Tebeddülâtı zemîni vü fusûl-i ezmânı
Terennümât-ı garâb-i tuyûr-ı ağsânı
Cihân cihân harekât-ı acîb cânânı
Hayât-ı zâhire-i pür şitâba benzedirim

Lehâz-ı dîde-i cevvâli şöyle süzdükçe
Tebessümâtı ruh-ı alı şöyle süzdükçe
Bûy-ı sebâti-i ahvâli şöyle süzdükçe
Şu lâ-bekâ-yı ikbâli şöyle süzdükçe
Kibâra arz olunan intisâba benzedirim

Gözüm tabîb-i devâ-gûdan ol kadar ürkmüş
Bu teşnelikle yine sudan ol kadar ürkmüş
Meşâm-ı cân ol semen-bûdan ol kadar ürkmüş
Gönül o şûh-ı cefâ-cûdan ol kadar ürkmüş
Hitâb-ı naziğini itâba benzedirim

Teessürât pey-â-pey olur bana mihmân
Belâ vü renc ü elem zîb-i sofra-ı irfân
Tezeyyünâtı acîb ile dil nigâristân
Perîvîşân hayâli misâl-i kehkeşân
Semâ-yı Hak'ta birer âfitâba benzedirim

Bu kârgâh-ı merâyâya mahirâne bakıp
Tecellî eyleyen envâra nazikâne bakıp
Sütûr-ı gâmze-i kevne ârifane bakıp
Nücûm-ı sâbit ü seyyâra valihâne bakıp
Nazîr ü Hayy Hudâ ber-hitâba benzedirim

Edince mebde-i yektâyı zînet-bahş-ı dühûr
Bedâyiât-ı hurûfâtı nazm-ı silk-i sütûr
Olunca işbu zemîn ile âsumân meftûr
Nücûm-ı zâhireyi ben bi-hakk-ı âyet-i nûr
Rücûm için atılan bir şihâba benzedirim

Özün künûz-ı hakâyık sözün dür etmelidir
Lisâna öyle hakîkat tebâdür etmelidir
Dühât-ı âlem-i kuds tefâhür etmelidir
Beyânda rûh-ı meânî tezâhür etmelidir
Ki her gören desin ümmü'l-kitâba benzedirim

Gidince seyr ü temaşâ-yı âlem-i fikre
Girince günbed-i mînâ-yı âlem-i fikre
Çıkıp da menzil-i âlâ-yı âlem-i fikre
Bakındı aks-i kazâyâ-yı âlem-i fikre
Şihâb-ı nâkibi gamgîn-i semâya benzedirim

Hüner-i refâhiyettir acizân-ı derd ü gamın
Ridâ-yı acz ile mahzûn pister-i elemin
Esâs-ı **vinci** sökülsün okudum pür-sitemin
Vücûdun değeri mahva sa'y eden ümemin
Refâh hâlini ben ıztırâba benzedirim

Bu sûret ehlini hergiz tefahhus etmeyen
Rasâs-ı zerk ile bir an terahhus etmeyen
Cihânda gayr-i nigârı teşahhus etmeyen
Zamâna ehl-i zamâna tabasbus etmeyen
Hudâ bilir şeh-i âlî-cenâba benzedirim

Edîb oldu zamân başka bir zamân-ı cedîd
Küçükte sû-i taviyyet büyükte hırs-ı medîd
Sanır bu hâli görenler kıyâmet oldu bedîd
Bakınca mahşer-i hel min mezîd asra Reşîd
Hayât-ı milleti yevmü'l hisâba benzedirim

65

Tahmîs-i Edîb bi-Gazel-i Mevlânâ Molla Câmî kaddesellahu esrâreh

Zerre-i nîst ki ez-pertev-i zâtest berî
Ki be-şekl-i digerî der-heme câ cilve-gerî
Meh ü encüm zi-tü pür-nûr u ne şems ü kamerî
Ne beşer hânemet ey dost ne hûr ü ne perî
În heme ber-tü hicâbest ü tü çîzî dîgerî[119]

Âfitâb-ı ruh-ı tü tâb-dih-i câm-ı şarâb
Çehre-i zât-ı türâ hâdise-i kevn nikâb
Kulzüm-i cûd tüyî mevc cihân-est nâ-yâb
Nûr-ı pâkî vü fesânest hadîs-i gil ü âb
Lütf-ı mahz u bahane-est libâs-ı beşerî[120]

Heme vâlih-şode ez-hüsn-i dil âşûbî-i tü
Ber-nedâştend nikâb ez-ruh-ı matlûbî-i tü
Kîst tâ dem zened ez-nükte-i mahbûbî-i tü
Hadd-i endîşe nebâşed sıfat-ı hûbî-i tü
Herçi endîşe koned hâtır ez-ân hûb-terî[121]

---

119 Hiçbir zerre yoktur ki zatının parlaklığından uzak olasın
Ki Sen farklı şekillerle her yerde cilve edensin
Ay ve yıldızlar seninle aydınlar; güneşten değil ve sen bir kamersin
Ey sevgili sana ne insan derim, ne huri ne de perî
Bütün bunlara sana birer perdedir ve Sen bunlardan farklı başka bir şeysin

120 Senin yanağındaki güneştir, şarap kadehine ışık veren
Senin zatî çehrene kâinatın hadiseleridir, perde olan
Cömertlik denizi sensin, dalga dünyalardır, bulunmaz
Tertemiz bir nursun Sen, su ve çamur hadisesi ise bir efsanedir
İnsan elbisesi halis biri lütuftur ve bahanedir

121 Herkes şaşkın, senin gönülleri karıştıran güzelliğinden
Bu yüzden kaldırmadılar perdeyi, Senin arzu edilen yanağının üzerinden

Şâhid-i hüsn-i tü der-âyine-i arz u semâ
Cilve kerd-est be-sad-gûne libâs-ı zîbâ
Bahr-i hestî-i tü ger mevc fikened bâ-sahrâ
Hîç sûret ne-tüvâned ki koned bend türâ
Der-suver zâhiri ammâ ne esîr-i suverî[122]

Ey zi-hurşîd-i ruhet mî-demed envâr-ı celî
V'ey esmâ vü nu'ût u sıfat-ı pür-halelî
Müteayyin zi-tü eşyâ şod ü ger bî-bedelî
Cilve-i hüsn-i tü ez-şekl müberrâ-st velî
Mî-tüvânî ki beher şekl konî cilve-gerî[123]

Heme âlem zulümât-est ü der-ân hûr tüyî
Ber-semâvât-ı ene'l-hak meh-i pür-nûr tüyî
Ber-ser-i dâr hemân Nâsır u Mansûr tüyî
Ez-merâyâ-yı nazar nâzır u manzûr tüyî
Vahdet-i zât-ı tü ez-vehm-i düyî hest berî[124]

Senin sevilen sözlerinden bahseden kimdir?
Sınırı yoktur senin güzellik sıfatlarını düşünmeye
Sen her düşünülen şeyden daha güzelsin

122 Güzelliğinden parlayan dilberler, arz ve sema aynasında
Yüzlerce güzel elbise ile cilve ederler
Senin varlık denizin sahra ile birlikte dalgalansa
Hiçbir şekilde sana engel olamaz
Sen suretlerde zahirsin fakat suretlere esir değilsin

123 Ey yanağındaki güneşten celi nurlar ortaya çıkaran!
Eşya seninle ve karşılıksız olarak ortaya çıktı
Senin güzelliğinin cilvesi şekilden münezzehtir fakat
Her şekil altında ortaya çıkabilirisin

124 Bütün âlem karanlıktır ve o karanlığın güneşi sensin
Ene'l-Hak semavatlarındaki aydınlık veren ay sensin
Darağacının başına Nasır ve Mansurla birlikte çıkan sensin
Nazar aynalarından nazır ve manzur olan sensin
Senin zatının birliği varlığın ikilik vehminden münezzehtir

Be-fezâ-yı dil-i âşık be-güzer cilve-konân
Nâzırân-râ nazar-efken zi-pes-i perde-nihân
Şode ez-mazhar-ı insân cemâlet tâbân
Mî-konî cilve nohost ez-ruh-ı hûbân-ı cihân
V'ângeh ez-dîde-i uşşâk der-û mî-nigerî[125]

Rûy-ı uşşâk be-envâr-ı izâreş fâhir
Şev Edîbâ be-temâşâ-yı cemâleş hâzır
Ey zi-kibr ü azemet-beste devâ-yı fâhir
Ger tü ez-dîde-i uşşâk ne-gerdî nâzır
Kîst Câmî ki koned dâvâ-yı sâhib-nazarî[126]

1323 [1908]

66

Arûsân-ı Hak'tır bütün evliyâ
Bilir mahremi bilmez ehl-i hevâ

Müzâhirdir evsâf-ı Hakk'a velî
Yedinde Hakk'ın kudreti müncelî

---

125 Aşığın gönül fezasında cilve edici ol
Nazırlara gizli perdenin arkasından nazar kılan ol
Güzelliğin insanın mazharında parlamıştır
Önce dünyadaki dilberlerin yanağında cilve edersin
Sonra aşıkların gözünden ona bakarsın

126 Aşıkların yüzü onun yanağının nurlarıyla
Ey Edîb! Onun güzelliğini temaşa etmeye hazır ol
Ey kibir ve azametinden övünme devasına bağlı!
Eğer sen âşıkların gözünden nazar kılmazsan
Ey Câmî! Kimdir nazar sahibi olma davasını yapan.

Ne yapsa yapar kudretin erleri
Atılmış oku döndürürler geri

Velîler yed-i Hak'ta âlet olur
Velîlerde bir başka hâlet olur

Velî câhili merd-i dânâ eder
Velî merd-i âmâyı bînâ eder

Velî bahş eder cân u gönle ziyâ
Ki mihr-i hakîkat denir evliyâ

Geh kurb-ı ferâiz ü kurb-ı nevâfil
Makâmâtın ihrâz eder ehl-i dil

Müzâhirdir onlar sıfât-ı Hakk'a
Sıfât-ı Hakk'a belki zât-ı Hakk'a

Sakın bu kelâma deme keyt ü zeyt
Oku âyet-i *mâ rameyte iz rameyt*

Velîler komuş pâ ubûdiyyete
Komuş baş sarây-ı ulûhiyyete

Değildir Hudâ bil Hudâ erleri
Velâkin Hudâ'dan değildir berî

Ve iz kad tehayyerte fi'l-emri min
Kubûri'l-velî festegis ve'ste'in

Gelir âleme evliyâ muttasıl
Kimi bunda hayy kimisi müntekıl

Çalış kendine mürşid-i zinde bul
İrâdet getir sıdk ile bende ol

Karîn ol ki alsın senin senliğin
Ki ref‘ eyleye ortadan benliğin

Bilişlerini terk et ebsem otur
Sakın i‘râz etme ebkem otur

Sakın Sâmiri sihrin ey râh-zen
Çekil arz etme o Mûsâ'ya sen

Kul olmak bir ehl-i kemâle yeter
Ki sohbet-i cühhâlden ne biter

Velîlerle hem-sohbet ol ey peder
Ki iksîr-i sohbet miski zer eder

O kim sohbet-i rinde mecbûldür
O kâbil değilse de makbûldür

Ol erbâb-ı irfâna dâim karîn
Ki kıl sohbetin hırz-ı cân hırz-ı dîn

Edîbâ sözün muhtasar kıl yeter
Hakâyık gülü gerçi sözden biter

67

Bu mülk-i vücûd elde iken Edîb
Bırak sûreti mânâdan al nasîb

Sana sûret olmaz yarın destgîr
Olur lîk mânâ sirâc-ı münîr

Hakîkat gözün aç u merdâna bak
Bu kasr u sarây u bu tâk u revâk

Kime kaldı ki sana kalmış ola
Kalır mı gül ü gonca hiç bülbüle

Olaydın eğer aşktan behre-mend
Gözüne bu dünyâ gelir nâ-pesend

Bırak izz-i dünyâyı dervîş ol
Niyâz ehli mahzûn u dil-rîş ol

Sakın ten-perestân ile etme kâr
Kemâl ehlinin gayriden tutma*

Bu perde-i hod-bîniyi eyle çâk
Bu şîşe-i nâmusu kıl zîr-i hâk

Geçip teng ü nâmûstan âşık ol
Tutulma hevâ dâmına ayık ol

Olursan eğer bende-i şâh-ı aşk
Seni pâdişâh eyler Allâh-ı aşk

Binip aşk burakına nâsûttan
Geçip bir bir âyet-i lâhûttan

Hakîkat gözün aç aşktır burâk
Hayâlat ü evhâmı dilden bırak

Çalış *küntü kenzen*'den âgâh ol
Hakâyık semâvâtına mâh ol

Halâs eyle cân-ı Yûsuf'un çâhdan
Seni bilmeyi iste Allâh'dan

Nesin sen seni bil ki irfân budur
Ki dâvâ-yı irfâna bürhân budur
1318 [1903]

68

SÂKÎNÂME

Mefûlü Mefâilün Feûlün

Ver sâki bize şarâb-ı nâbı
Oku bize aşktan kitâbı

Biz tâlib-i aşk u derd-i yârız
Mâşûk gamıyla dil-fikârız

Bir gülşen-i gaybînin eriyiz
Akvâl-i hasûddan berîyiz

Biz âşık-ı bî-nişân u nâmız
Sâdıklara bir kurulma dâmız

Bir âşık-ı rind ü lâ-ubâlî
İrfân güheriyle kîse mâlî

Lütf ile okut kitâb-ı aşkı
Söyle bize fasl u bâb-ı aşkı

Aşk oldu esâs-ı cümle eşyâ
Eşyâ suver oldu aşk mânâ

Ey sâkî getir ki derd-mendim
Zincîr-i kederde pây-bendim

Ey sâkî-i Kevser-i meânî
Ey cân bağışlayan beyânı

Sun sâkî şarâb-ı erguvânı
Ezvâk demi vü kerem zamânı

Ver bâde-i aşkı benliğim al
Fülk-i dilim aşk bahrine sal

Her kim ki harâb olur bu meyden
Pür zevk olur şarâb-ı haydan

Kalkar ruh-ı yârdan nikâbı
Bî-perde gelir dile hitâbı

Biz ebr-i siyâh u rûy-ı cânân
Rahşândır hemçü mâh-ı tâbân

Ger olsa vezân-ı bâd-ı sarsar
Tefrîk eder sehâbı yekser

Şemsin yüzü açılır semâda
Bî-perde görünür ol serâda

Estir başıma hevâ-yı aşkı
Göz görsün o dilrübâ-yı aşkı

Ger arz u semâda nûru lâmi‘
Her yerde vü her zamânda tâli‘

Rahşân yüzü husûf bizden
Tâbân özü küsûf bizden

Varlığımız oldu ona perde
Yok ona bahâne hiç yerde

Aşkın yeli başta esse âşık
Ol merd olur visâle lâyık

Gencîne-i râz-ı aşk olur dil
Elfâz-ı güherlerin saçar dil

Eflâk u zemîne sığmayan şâh
Doğar ufk-ı dilinde çün mâh

Dil mazhar olur tecellîyâta
Âyîne olur sıfât u zâta

Cân vâkıf olur rumûz-ı gayba
Yer kalmaz o dem zünûn u rayba

Çün dilde ola mekân-ı şâhî
Envâr-ı ulûm-ı lâ-tenâhî

Eşyâ bilinir o dem kemâ-hî
Eflâk u zemîn ü mâ u mâhı

Ol dem bilinir nedir bu âlem
İçinde imâm olan bu âdem

Dûzah ne imiş behişt ne imiş
İnsân ne o dîv-sirişt ne imiş

Eflâk nedir nücûm ne imiş
İblîs nedir rücûm ne imiş

Mânâ-yı *innî ebîtü* ne imiş
Hem âyet-i *mâ rameyte* ne imiş

Her ferd kabûl-i hazret olmaz
Her başa hümâ-yı aşk konmaz

Aşktan kanat açıp eyle pervâz
Mesken ola sana âlem-i râz

Âşıklara hem-zebân ü hem-dem
Âşıklara ol enîs ü mahrem

Gir halka-ı âşıkâna tezden
Kim geçesin o biz ile sizden

Âşıklara yâr u hem-dem ol var
Esrâr-ı Hudâ'ya mahrem ol var

Tayyârın ola âşiyân-ı vahdet
Kalka aradan bu dâm-ı kesret

Mâşûk değil âşıkından ayrı
Ey gözleri şaşı görme gayrı

Mâşûk yüzü çü şem'-i pür-nûr
Pervâne-veş âşıka kanat vur

Tohm-ı ameli vücûda zer' et
Bâb-ı Hakk'ı her zamân fer' et

Hakk'a kul olana şâh derler
Devlet başına külâh derler

Cehd ile bu âb u gilden ol pâk
Aşk ile derûnun eyle gamnâk

Hâşâk-ı hevâyı sür dilinden
Tâze haber al kadîm ilinden

Mir'ât-ı meârif ola gönlün
Mücellâ-yı avârif ola gönlün

Âyîne-Hak ola zamîrin
Hak ola her anda destgîrin

Bî-cândır âşık olmayan merd
Pür cândır âşıkân-ı pür derd

Her leb tadamaz bu âb-ı aşkı
Cân ağzı içer şarâb-ı aşkı

Gâvan u harân-gâh-ı çûbân
Olmaz mı âşıklar hurûşân

Ey sâki-i bezm-i üns-i dildâr
Ey ârif-i her rumûz u esrâr

Bu devrde var cünûna meylim
Yânî güher-i fünûna meylim

Aşktır sebeb-i hayât-ı bâkî
Haydır alan aşktan mezâkı

Aşk câzib-i feyz-i lâ-tenâhî
Aşktır tanıyan yine İlah'ı

Aşk şâhına kim ki bende olmuş
Kalbi zerr ü güher ile dolmuş

İrfânına hadd ü gâyet olmaz
Ondan ulu bir saâdet olmaz

Bunda gir ol behişt-i zevke
Sultân olur zemîn ü fevke

Enhâr-ı ulûm onda cârî
Görmekten hemîşe rû-yı yâri

Hûrân-i meânî saf saf olmuş
Elfâz u hurûf meyle dolmuş

Her kim içer ol şarâb-ı nâbdan
Okumaz ol bir dahi kitâbtan

Her zerre olur kitâb-ı nâtık
Her lafzı olur çü şehd-i fâik

Sâkî kerem eyle ver o râhı
İçip bulalım ruh-ı felâhı

Sâkî bize tak cenâh-ı aşkı
Sun cânımıza o râh-ı aşkı

Sermest girelim reh-i visâle
Serbest varalım makâm-ı âle

Aşk zâr-ı tarîk-ı vuslat olmuş
Sâliklere murg-ı devlet olmuş

Aşk bâis-i âferîneş olmuş
Âşıklara kühl-i bîniş olmuş

Sâdıklara feth-i bâbdır aşk
Dil-teşneye âb-ı nâbdır aşk

Aşk bahsine bir şükr demişler
Aşkı yine aşk bilir demişler

İdrâk edilir mi künhü heyhât
İdrâki içinde şâh olur mat

Velhân u cühûl gezme her sû
Var çeşme-i aşktan yüzün yu

Yu destini zulm ü iʻtidâdan
Ağzını yu kizb ü iftirâdan

Burnuna tevâzû âbını çek
Saʻy eyle o mühmelâtı kıl fek

Yüzünü sivâya meylden yu
Gel âlem-i vahdeti getir rû

Kulağını verme kizb ü ifke
Ayağını atma deyr-i şirke

Boynunda günâh çirkini yu
Var gülşen-i tâate ayak ko

Başını yu fahr u iʻtilâdan
Nahnü hüve ente vü eneden

Döndür yüzünü Hudâ-yı aşka
Bâb-ı keremini başla dakka

De ey Hakem ü Hakîm ü Hannân
Rahmân u Rahîm ü Adl ü Mennân

Ey Zâhir u Bâtın Evvel Âhir
Ey Kâdir ü Muktedir Müdebbir

Allâm-i zamîr-i kalb-zârım
Dânâ-yı nihân u âşikârım

Hallâk u Bedî´ ü lâ-yezâlim
Mâlûm sana cemî´-i hâlim

Ağlâl-i sivâ-yı gerdenimden
Al perde-i raybi revzenimden

Hod-bîn beni eyleme İlâhî
Her şeye nazar edem kemâ-hî

Bana beni sen bırakma yâ Rab
Zincîr-i hevâyı takma yâ Rab

Al benliğimi benim elimden
Mahv et beni nâtık ol dilimden

Kalmasın arada hâr-ı eşrâk
Eyle beni levs-i şirkten pâk

Vahdet gülünü açır dilimde
Hizmet kemerini koy belimde

Ayırma tarîk-ı Ahmedî'den
Nâcî oldur ol tarîka giden

Hayvân tabîatından eyle pâk
Âdem ayağında kıl beni hâk

Ayırma beni Muhammed'inden
O şanlı şerefli Ahmed'inden

Bû Bekr-i şeref-fezâ velîden
Osman u Ömer ile Alî'den

Yâ Rab bi-cenâb-ı Ahmed-i nûr
Evlâd-ı Alî'den eyleme dûr

Haşr eyle beni o şîrlerle
Âgâh-ı Hak o debîrlerle

Yâ Rab bu Edîb kemterindir
Kim hâk-i reh-i peyemberindir

İsyân ile gerçi rû-siyâhdır
Arzında biten kuru giyâhdır

Sen aşk ile tâze eyle yâ Rab
Kandır onu neyle meyle yâ Rab

Bu meclis-i tenden eyle âzâd
Dîdâr-ı mübarekinle kıl şâd

69

Fâilâtün Mefâilün Feilün

Ey nizâm-bahş-ı kâinât u dühûr
Ey devâ-sâz-ı her dil-i rencûr

Ey muhît-i zemîn ü heft eflâk
Ey emel-zâ-yı ehl-i âlem-i hâk

Kâmilü'l-vasf vâhid-i bi'z-zât
Kabza-ı kudretinde mevcûdât

Her sıfât-ı kemâle elyaksın
Kayd-ı itlâktan da mutlaksın

Kudretin bahr-i bî-hadd ü pâyân
Onu idrâk eder mi her insân

Âfitâbı bilir mi bir zerre
Ya bilir mi bihârı bir katre

Mazhar-ı zât-ı pâkîdir esmâ
İsmine mazhar oldu her eşyâ

Bâzısın lütfuna eder mazhar
Diğerin ka'rına eder masdar

Lütfuna mazhar etse insânı
Yok ziyân âlem olsa düşmânı

Kahrına masdar etse bir kavmi
Geçer elbette gamla her yevmi

Kulzüm-i kudretinde kevn-i habâb
Ona nisbet bu hâdisât serâb

Bilir elbette her dil-i âgâh
Birliğine şu kâinâtı güvâh

Gel hoş-bûy eyle hâki gülşen
Eyleyen cevher-i âbı rûşen

Vaz'-ı tâc eyleyen ser-i şâha
Nûr verir gökte mihr ile mâha

Murg-ı nakma sarây-ı vahdet eden
Gülşeni müşk-say-ı kurbet iden

Yok idi varı varı yok iden o
Başka bir yok dirilten öldüren o

Bizdeki havl ü kuvvet ondandır
Bizdeki sa'y u gayret ondandır

Hâkimü'l-kül ü hep ona mahkûm
Zâtı mevcûd-ı mâsivâ mevhûm

Ey hayât-ı kulûb-ı zinde dilân
Ey penâh-ı gürûh-ı muhtâcân

Ey veren âleme nizâm-ı cedîd
Bâb-ı işkâle ism-i pâki kilîd

Leşker-i ehl-i dîni kıl mansûr
Dest-i a'dâda eyleme makhûr

Hâr-ı hızlânda eyleme pâ-bend
Dağ-ı ye's ü fütûr ile derd-mend

Cism-i a'dâyı gark-ı hûn eyle
Hâke yeksân u sernigûn eyle

İttihâd ver kulûb-ı İslâma
Ver bu idrâki hâs ile âma

İhtilâf oldu bâis-i hüsrân
Tefrika oldu âteş-i sûzân

Cennet-i ittifâka idhâl et
Ni'met-i ittihâdla hoş hâl et

İnneme'l-mü'minûne ihveh bizi
Etti sevk ittihâda cümlemizi

Mazhar et işbu âyete yâ Rab
Bertarâf olsun ihtilâflar hep

Ehl-i İslâmı derbeder etme
Ehl-i îmânı pür-keder etme

Dü cenâh eyle milleti Mevlâ
Edelim cem' sûret ü mânâ

Yâ İlâhî bi-hakk-ı zât u sıfât
Bi-zuhûr-i zahîr-i mevcûdât

Bi-livâ-yı Rasûl-i şâfi'-i kül
Bi-saff-ı enbiyâ vü hayl-i rusül

Bi-revân-ı çehâr yâr-i güzîn
Bi-selâm u salât-ı ehl-i yakîn

Bi-şehîdân-ı arsagâh-ı cihâd
Bi-guzât u bi-kutb u çâr evtâd

Dil-i nâlânı âhı eytâmın
Kûdegân-ı sefîl u bîgânın

Ârzû-yı vatanla giryânın
Cân veren uğruna şehîdânın

Sûz-ı şûrîdegân hürmetine
Eşk-i hûnîn-i dilân hürmetine

Şâh-ı İslâm'a feth-i teysîr et
Ni'met-i âfiyetle dil-sîr et

Yâ Rab estir bize nesîm-i zafer
Vird-i a'dâyı eyle *eynel mefer*
1333 [1917]

70

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Sevgilim etti harâb gönlümü derd ü mihenin
Çeşm ü ebrû ruh-ı âlinle o dilkeş dehenin

Yûsuf-ı kalbe makar oldu o çâh-ı zekanın
Ne zamân cân duyacak râyiha-ı pîrehenin
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Ben senin'çin edeyim nâle vü feryâd geceler
Nâmını tâ-be-sabâh eyleyim evrâd geceler
Olayım ol leb-i Şîrînine Ferhâd geceler
Sen revâ mı olasın zevk ile dilşâd geceler
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

İki kaşın arasın cânıma mihrâb edeyim
Ağlayım sızlanayım dîdemi pür âb edeyim
Fikr-i vaslınla bütün gecemi bî-hâb edeyim
Elem-i aşkın ile cismimi bîtâb edeyim
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Etmedin ahde vefâ geçmedesin bî-pervâ
Leb-i meyhârına sığmaz mı aceb güft-i vefâ
Yakışır ey güzelim gerçi sana nâz u edâ
Bendene söyle revâ mı bu kadar cevr ü cefâ
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Hasta-ı aşkını bir kerre iyâdet eyle
Ettiğin cevre bedel bir de mürüvvet eyle
Bir sevâb ile n'olur fikr-i hamiyyet eyle
Perestiş-i hâl ile isbât-ı necâbet eyle
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Terk-i endîşe-i cevr ile nigârım yetişir
Acı üftâdene ey lâle-izârım yetişir
Zahm-ı müjgânın ile zar ü nizârım yetişir
Gam-ı aşkın ile evkât-güzârım yetişir
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Hani o lezzet-i vasl ile geçen eyyâmım
Dil-firîbâne mevâidle geçen hengâmım
Geçmiş iken o kadar zevk ile subh u şâmım
Deheni fikri ile şimdi Edîb-i bî-nâmım
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin[127]

71

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Ne mes'ûdum ki geldi subh-dem bir pîr-i rûhânî
Hakîkat afitâbı kişver-i ilmin kumandânı

Sühandân u hakâyık-âşinâ bir merd-i rûşen dil
Yüzünden hallolur her müşkil-i eşhâs-ı insânî

Kelâm-ı hikmet encâmı rumûz-ı sırr-ı vahdettir
Nigâh-ı iltifâtı kâşif-i esrâr-ı Rabbânî

Hilâl-i nev gibi nûru rakîktir muhtefî olsa
Zuhûr ettikte eflâk-i hakâyık şems-i tâbânı

127 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 203-205.

Gül-i irfânın o bir andelîb-i feyz-efzâsı
Riyâz- ı ilm ü fazlın sanki bir serv-i hırâmânı

72

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Vatan âmâli şîrîn duhter-i nevzâda benzerler
O âmâlin hakîkî âşıkı Ferhâd'a benzerler

Musâb u mübtelâ bu mazlûm şakird mektebidir
Musîbetler belâlar zulmler üstâda benzerler

Bu mektepte muallimden alanlar intibâh dersin
Vatan uğrunda bir savlet-fiken ecnâda benzeler

Meânîde bu gün tehzîb-i ahlâk etmeyen etfâl
Sefîh-i bî-hired bir nâ-halef evlâda benzerler

Muallimler ki etfâle eder te'dîb için renciş
Cihânda hâdim-i sıhhat olan fessâde benzerler

Desâyisle bugün tahrîb-i mülke sa'y iden efrâd
Öpe öz mâderin itlâf eden cellâda benzerler

Bu gün sâde-dilânı sayd için devvâr olan eşhâs
Fezâda sayda karşı sa'y eden sayyâda benzerler

Şehirlerde alanlar halkın emvâlin desâyisle
Tarîk-i şıkvede nehhâb olan efrâda benzerler

Adâlet hüsn-i niyyet merhamet her işte ciddiyyet
Binâ-yı mülkü tahkîm etmede evtâda benzerler

Bütün gün âh u vâveylâları sûret-perestânın
Bükâ-i meyyit-i dîgerdeki feryâda benzerler

Olanlar mâder-i dehrin güzîde vü hâs evlâdı
Derûnundan yanarlar zâhiren dilşâda benzerler

Olan kavvâl ü fa'âl olmayan şatranc-ı dünyâda
Düşeş fikriyle bezl-i mâl eden nerrâda benzerler

Kânûn-ı evvel 1329 [Ocak 1914]

73

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Şüphesiz mârûz olur bir sûr Semûd u Âd'ına
Bir zulümkâr-ı zamân dehrin zehirli bâdına

Görmemek zâlim cezâ-yı zülmünü imhâldır
Çünkü âşıktır Hudâ mazlûmların feryâdına

Düşmüş insân behîmî hulk-ı bir bed-tînete
Devdir aldanmayın âdemî de dense adına

Âdemiyyet özledir yok îtibârı sûretin
Rağbet etmez müşteri cevzin çürük efrâdına

Mülk olurmuş pâyidar icrâ-yı adl ü dâd ile
Farzdır koşmak bize her bîkesin imdâdına

Şûbe-i îmândır ref'i ezâ şeh-râhdan
Lânet o bî-rûhların şu herçi-bâd-âbâdına

Pâk vicdân değil memnûn nefrîn-hân idi*
Nâmı hürriyyet olan devrin o istibdâdına

74

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Nâtıku'l-fasl adl-i pîşe hüsn-i niyyet sâhibi
Şüphesiz memdûh-ı sükkân semâ vü arz imiş

Azimkâr ciddî samîmî bir vücûd-ı akdersin
Nâm-ı pâkin eylemek îlân-ı halka farz imiş

Ben de bi't-tahkîk bildim anladım bir âdile
Arz-ı ahvâl eylemek bâb-ı Hudâ'ya arz imiş

75

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Hüsâm-ı himmetinle ejder-i nefsi perîşân et
Meded ey pîr-i cân-perver Hüsâmeddîn-i Uşşâkî
Kerem kıl câna bahş et bir kadeh hamr-ı ledünnîden
Hakâyıktan açılsın tâze güller dilde ey sâkî

76

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Ney gibi sûrâh sûrâh olsa cismin ey dede
Râz-ı aşkı eyleme nâdâna zinhâr âşikâr
Âşıka bir mahrem-i dil gördü neyden başka yok
Bezm-i aşka etti defterdâr-ı Kudsî yâdigâr

Defterdar Kudsi efendinin bir neyzene ney hediye etmesinde ney üzerine nakşolunmak üzre taraf-ı âcizîden söylenmiştir.

77

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Bülbülüm bâğ-ı hüsnünde oluptum gûyâ
Hecri bâdî esüben zevkini kıldı yağmâ

Katı âşüfte vü lerzân diger-gûn olmadım
Arz kıl başın için hâlimi cânâna sabâ

Müje ister ki kıla kıssa-ı hecri tahrîr
Levh-i ruhsâra çıkıp çeke cetvel hûnîn edâ

Hecrden çektiğimi çekmedi Vâmık aslâ
Cevrden ettiğimi etmedi hergiz Azrâ

Oldu ârzûda zahm-ı gam-ı hicrân cânım
Benim âlemde bu gün sâkin bâlîn-i cüdâ

Ney gibi nâvek-i gamzen beni nâlân etti
Bedenim içre ki bin revzene kıldı peydâ

Sordu sırr-ı dehenin rûz-ı ezelde Allâh
Ki melekler dedi *Sübhâneke lâ ilme lenâ*

Bendenim bende-i âşüfte vü efkendenim âh
Kavl ü fi'limde riyâ yok buna Allâh güvâ

Dâne ümîdiyle gülşen-i rûyın gezdi
Zülfün âh oldu yine murg-ı dile dâm-ı belâ

Kafes içre nice bir lâf u tekellüm edeyim
Şeker-i lâl-i Edîb cânıma olmazsa gıdâ

1297 [1882]

B. DİVANÇEDE YER ALMAYAN ŞİİRLER

78

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

I

Şehbâz-ı hakâyık iken evvel seni ol hân
Uçurdu o ilden bu ile eyledi fermân
Bir sayd şikâr eyle inip rû-yı zemîne
Kût-ı dil ü cânın ola tâ âhir-i devrân
Bir sayd şikâr eylemedin boşa dolandın
Kim aç u susuz kaldın o deşt-i şitâbân
Ol üns kanı nâsi-i ahd-i ezel oldun
Nâs dese revâ nâmına denmez senin insân
Nice bu emel nice melâhî bu menâhî
Nice bu hevâ bu heves nice bu tuğyân
Cân Yûsuf'un ıtlâk edegör habs-i tenden
Tâ mısr-ı vücûda ola fermân-dih-i hâkân
Ey Kâbe-i vuslatta hayât suyuna tâlib
Gel hem-rehî-i Hızr ile kıl kat'-ı beyâbân

Hubb-ı vatan îmândan iken meyl-i derûn yok
Gurbetlere düştün sana bir râh-nümûn yok

II

Derlerse niçindir bu sefer bir haberin yok
Tahsîl-i kemâl ise garaz bir hünerin yok
Fikdânı eder bir guruşun gönlünü mağmûm
Sermâye-i ömrü yele verdin kederin yok
Keştî-i selâmete çıkar kendini yoksa
Bu hâl ile dünyâ ile ukbâda yerin yok
Bu gidiş ile Kâbe-i maksûd uzaktır
Altında deve belde metîn bir kemerin yok
Servi gibi ser çekmede bir sûd yok ey dil
Kim kuvvet olacak cân u tene bir semerin yok
Zulmetle muhât oldu semâ-yı dilin eyvâh
Tenvîr edecek encüm ü şems ü kamerin yok
İrfânsız eyâ tâir-i dil eyleme pervâz
Zîrâ ki senin uçmağa üstünde perin yok

Er mâden-i irfâna bırak vehm-i hayâli
Akıllı düşer dünyede kesb eyle kemâli

III

Sa'y eyle gönül kendine bir hoşca hâl et
Nice bu hevâ terk-i ruh-ı gabgab-ı ricâl et
İrfân-ı Hudâ illet-i gâibe-i îcâd
Nice bu tesâmuh yürü var tahsîl-i kemâl et
Maksûd ilimden amel oldu bunu bil kim
Her kimde amel yok onu bârgîr-i hamâl et
İhlâs ile tut râh-ı sedâdı elif-âsâ

Bir pîr-i mugân eşiğine kaddini dâl et
Tut fakr tarîkın şeh-i iklîm-i vücûd ol
Bedr olmak için kendini evvelce hilâl et
Düştün vatan-ı aslîden ey murg cüdâ sen
Sîmurg izini tut sefer-i sûy-ı cemâl et
Nice kafes-i tende tutulup kalacaksın
Ey cân kuşu ol cânibe feth-i perr ü bâl et

Şehrinde otur lîk sefer-der-vatan eyle
Bir gülşene er cismini gül yâsemen eyle

IV

Eflâk-i bedende sefer et mihr-i münîr ol
Zâhirde eger hâh emîr hâh vezîr ol
Maksad eger ermekse beyim evc-i âlâya
Bin cân ile zânû-zede-i hazret-i pîr ol
Nîk ü bedi fark ile hesâbına bak erken
A'mâl-i hesâbâtını yazmakta debîr ol
Sen kendini bil halk ne derlerse desinler
Erbâb-ı hased ta'nına dil verme dilîr ol
İhvânına nush eyle tarîk-i Hak'a sevk et
Meydân-ı şerîatta nezîr gâhî beşîr ol
Şîr-i amelin gürbe-i taklîde yedirme
Sahrâ-yı hakâyıkta dilâ pey-rev-i şîr ol
Bahsetme bu bilmezlikle sırr-ı kaderden
Tahkîke eriş vâkıf-ı esrâr-ı kadîr ol

Kârhâne-i âlemde odur mu'tî vü mânî'
Dâtende-i esrâr-ı nihân hâfızı râfi'

V

Lütf eyle kemâ-hî bize eşyâyı İlâhî
Göster bilelim mânâ-yı esmâyı İlâhî
Cân u dili tahlîs edecek zulmet-i şirkten
Göster bize bir mürşid-i dânâyı İlâhî
Tevhîde erip kurtaralım şirk-i vücûddan
Lâ'yı bırakıp bulalım illâ'yı İlâhî
Benliğimi ref' et beni kıl âgah-ı vahdet
Düzle gözüme sâkıl ü âlâyı İlâhî
Bir bahre ulaştır bulalım dürr-i hakîkat
Hiç et gözüme hiç bu kâlâyı İlâhî
Kıl reh-i tecrîde bizi sevk ü delâlet
Sevdirme bana atlas-ı kemhâyı İlâhî
Gönlüm gözün aç perdeyi ref' eyle kıl izhâr
Mir'ât-ı dile çehre-i mânâyı İlâhî

Bağışla beni hürmetine Fahr-i dü kevnin
Ol Ahmed-i muhtâr-ı rasûlü's-sekaleynin

VI

Şâd etti yine âşıkını nâm-ı Muhammed
Dil oldu yine mazhar-ı in'âm-ı Muhammed
Bir kûşe-nişîn-i gam iken cân-ı Edîb'i

Bir ayş u tarâb eyledi peygâm-ı Muhammed
Dil bâde-i tahkîk ile mest-i ebed oldu
Mey sundu dil ü cânıma çün câm-ı Muhammed
Ervâh-ı kirâm-ı rusül ü cem'-i melâik
Olmuştu tufeyl-i kerem-i 'âm-ı Muhammed
Yoğ-idi nişân levh-i kalem sidre vü arştan
Biçilmiş idi hil'at-i ikrâm-ı Muhammed
Olmuştu zebân fushâ-yı heme âlem
Elfâz-ı güher-bârda ilzâm-ı Muhammed
Îş-i ebede mazhar olur yevm-i haşirde
Bir gönlü ki yaktı bugün âlâm-ı Muhammed

Afv et beni ol nûr-ı celî hürmeti yâ Rab
Ebû Bekr Ömer Osmân u Alî hürmeti yâ Rab
1308 [1890][128]

79

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Levh-i dilden mâsivâ nakşın şehâ yad eyledim
Kasr-ı şevkin gönlüm içre tâze bünyâd eyledim

Râh-ı vaslın anladım düşvârı müşkül olduğun
Ben anın'çün derd-i aşkın cânıma zâd eyledim

---

128 *Mecmua-ı Eş'âr*, Mustafa Okurkan Kitaplığı, s.15-20. Bu Terkîb-i Bendin sadece II. bendi Vehbi Cem Aşkun ve İbrahim Olcaytu'da da yer almaktadır. bk. İbrahim Olcaytu, *age*, s. 124-125; Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 203.

Ârzû kıldım nigârâ lütfuna mazharlığım
Âh-ı âteş-nâkimi dün hem-dem-i yâd eyledim

Meyl kıldım nâgehân bir gamze-i hun-rîze ben
Bilmedim eyvâh azm-i sû-yı cellâd eyledim

Sohbet-i devr-i teselsüldür dedi üstâd-ı aşk
Güft-i zülfün kim medâris içre mûtâd eyledim

Cevher-i ferdin vücûduna zehî burhân dedi
Nokta-ı femin nigârâ ârzû üstâd eyledim

Çok mu güftârım sebât-efşân olsa ey Edîb
Vasf-ı la'l-i yâri subh u şâm evrâd eyledim[129]

80

Ey âşık-ı feyz-i Hudâ
Gel aşk ile Allâh de
Ey tâlib-i vasl u likâ
Gel aşk ile Allâh de

Zikr-i Hudâ olsun işin
Geçsin onunla yaz kışın
Nûr olsun hep iç ü dışın
Gel aşk ile Allâh de

---

129 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 205-206.

Allâhsız alma bir nefes
Gel mâsivâdan meyli kes
Allâh bes bâkî heves
Gel aşk ile Allâh de

Âdet et aşkı ey dedem
Kâl ehli olma kıl nedem
Gez kalk otur yat dembedem
Gel aşk ile Allâh de

Her ne ki maksûdun odur
Sen bil ki mâbûdun odur
Her şeyde meşhûdun odur
Gel aşk ile Allâh de

Her derdine dermân olan
Zikr-i Hudâ imiş inan
Gel âkil olma bir zamân
Gel aşk ile Allâh de

Bir mürşîde teslîm ol
Beyt-i Hudâ'ya vâsıl ol
Bu dediğim pek doğru yol
Gel aşk ile Allâh de

Az eyle ekl ü aşını
Murâkıb ol eğ başını

Akıt gözünden yaşını
Gel aşk ile Allâh de

Kendine güzel ad edip
Ol eski ilin yâd edip
Bülbül gibi feryâd edip
Gel aşk ile Allâh de

Gel dâhil ol bu kur'aya
Meyl eyleme her lem'aya
Pervâne ol ol şem'aya
Gel aşk ile Allâh de

Pend-i Edîb'i kıl kabûl
Gezme yabanda sağ u sol
Sa'y eyle Hakk'ı sende bul
Gel aşk ile Allâh de[130]

81

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Bülbül ki kalır gül ile tenhâ gecelerde
Uşşâka olur başka temâşâ gecelerde

Lebbeyk zen olur kullarına nâzil olur bil
Dünyâ göğüne Hazret-i Mevlâ gecelerde

130 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 219-221; İbrahim Olcaytu, *age*, s. 134-136.

Ol gözleri *mâ zâga* saçı sûre-i leyle
Gösterdi Hudâ âyet-i kübrâ gecelerde

Bir dil ki yana aşk ile mesrûr olur elbet
Dildârına vuslat ile tenhâ gecelerde

Uşşâka gerek râbıta-ı aşk ele girmez
Esmâya devam ile müsemmâ gecelerde

Gözyaşı ile abdest alıp Allâh'ına yalvar
Bî-şek açılır dîde-i mânâ gecelerde

Dershâne-i aşktır gece tenvîrine sa'y et
Kim zâhir olur sırr-ı muammâ gecelerde

Zânû-zede-i pîr-i mugân ol ki görünsün
Envâr-ı Hudâ sende hüveydâ gecelerde

Dergâha dur ihlâs ile aç dest-i niyâzı
Ol Hazret-i Allâh'a Edîbâ gecelerde[131]

82

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Gönlümün her demde bir âyîn-i dîğer-gûnu var
Gâhi tîre gâhi rûşen reng-i bukalmûnu var

131 İbrahim Olcaytu, *age*, s. 129; Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 207-208; İbrahim Aslanoğlu, *age*, s.288-289.

Âşinâ-yı vaslı kâh zindân-nişîn-i hecr eder
Pâdişâh-ı kişver-i aşkın aceb kânûnu var

Nîk ü bed emr-i izâfidir nazar kıl kiminin
Bahtı yâver kiminin de tâli-i vârûnu var

Bul tarîk-i âşkta bir rehberi kim ey gönül
Mâr ü akrebler gezer bu vâdinin hâmûnu var

Yâr çok yâr-ı vefâdar az olur âlemde kim
Dehrde kasr-ı vefânın tenk bir salonu var

Kays'a isnâd-ı cünûn etmekte yok bir zevk kim
Ey efendi bir değil dehrin nice mecnûnu var

Herkesin kendince bir eğlencesi var dünyada
Bu yetişmez mi Edîb'in de dil-i mahzûnu var[132]

83

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün
Kılmadan cânın fedâ ermez kişi cânânına
Ben anın'çün cânımı kıldım fedâ cânânıma

Tâ ezelden rûhum ol peymânenin atşânıdır
Sun ki sâkî ber-sebâtım ahdime peymânıma

132 Vehbi Cem Aşkun, *age,* s. 200; İbrahim Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları,* I/ 284-297; İbrahim Aslanoğlu, *age*, s. 293-294.

Şükr buldum devlet-i fazl-ı nigâr-ı merhabâ
Kabrime ihlâs u zikr ile gelen yârânıma

Hâce-i Rüşdiyye Abdullâh Hilmi'ydi adım
Bak Edîb şimdi bekâ dârındaki cevlânıma

1305 [1888][133]

84

Bilesin hâlin âşıkların ey mâh senin
Düşüre gönlünü bir dilbere Allâh senin
Tîr-i hecrine gönül sabrede her gâh senin
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin

Ey hoş ol dem ki ser-kûyum-idi âh vatanın
Şimdi zülfün tek oldı zamân-ı mihenin
N'etti Ferhâd dile âhir o şîrîn dehenin
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin

Çekeyin hasretini ey yüzü gönlü ola taş
Bu revâ mı ola herkes ile sarmaş dolaş
Tîğ-ı cevrinle demâdem aka çeşmimden yaş
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin

Sana ben pâdişâhım bende-i fermân oldum
Pâyimâl-i ser-i kûyunda perîşân oldum
Kaşların yayına bin cânla kurbân oldum
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin

---

133 Vehbi Cem Aşkun, *age*, s. 197; İbrahim Olcaytu, *age*, s. 126.

Aferîn ey leb-i mül hüsne mücâzât ettin
Zevki ağyâre ğamı bendene âdât ettin
Bârekallâh zihî hoş mükâfât ettin
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin

Dün ü gün çarhı geçer âh fiğân u âhım
N'ola ger âşık isem var benim de cânım
Tâ Kıyâmet olur âhir verem ey cânânım
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin

Zenbûr-âsâ ser-i kûyunda dönem nâle kılam
Bir zamân Kays-sıfat başımı dağlara salam
Saçı Leylâ nice bir derd ile dil-hûnun olam
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin

Kara zülfün gibi bahtım ne kılam çâre amân
Yağdı bin dürlü belâ başıma misl-i bârân
Beni gördü acıdı hâlime cümle yârân
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin

Hasta-ı aşkın olup sîneme yaktım dâğlar
Kande hâlin bile bîmârın a şâhım sağlar
Fikr-i lâlinle Edîb subh u mesâ kan ağlar
Acımaz mı yüreğin zerre kadar âh senin[134]

---

134 Fatih Ramazan Süer, *Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki 6457 Numaralı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin)*, CÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2012, s. 192-194.

85

Mefâîlün Mefâîlün Feûlün

İlâhî mârifet nûrun delîl et
Sirâc-ı akla kudretten fitîl et

Kulûbun bâğını şen rûşen eyle
Meânî gülleriyle gülşen eyle

Senâ vü şükr ü hamd olsun İlâhî
Ki sensin pâdişâhlar pâdişâhı

Rasûlünle bizi sen kıldın irşâd
Cihânı şer'i ile kıldın âbâd

Şerîat arşının sultânı Ahmed
Hakîkat râhının burhânı Ahmed

Şefâat mülküne sâhib Muhammed
Vefâsız ümmete râğıb Muhammed

Onun şânında nâzil oldu *levlâk*
Onun nûruyla memlû hıtta-ı hâk

Onun şânındadır *Tâ Hâ* vü *Yâ Sîn*
Onu Hak'tır eden bi'z-zât tahsîn

Onun rûhundan oldu cümle ervâh
Onun cisminden oldu cümle eşbâh

Muhammed'dir bu akl u nefs ü ervâh
Muhammed'dir bu eflâk ü bu eşbâh

Muhammed'dir vücûdda kenz-i mahfî
Muhammed'dir bu sûretlerde ma'nî

Ahadden mîm-i Ahmed oldu müştak
Cihâna zâhir oldu halk ile Hak

Ahad sırrından Ahmed sırrın anla
Bu tahkîk ince sözdür hûb dinle

Ahadden Ahmed bir mîmdir fark
Cihân ol mîmin içinde olur gark

Muammâ-yı ezel keşf oldu yekser
Muhammed olalı bu yolda rehber

Velî oldur nebî oldur rasûl ol
Komuş âlemde ahkâm u usûl ol

Mutî' olmuş cihân emrine yekser
Zemîn ü âsumân u mihr ü ahter

Muhammed Ahmed ü Mahmûd oldur
Cihândan maksad u maksûd oldur

Salât ile selâm ehl-i ezvâk
Senin rûhuna ey sultân-ı uşşâk[135]

86

Bülbül-i gonca-küşâ-yı hurrem-esrâsın
Râz-dâr-ı çemenistân u *mâ evhâ*sın

Lî maallâh cemâlinden olup perde-küşâ
Vâkıf-ı sırr-ı serâ perde-i *ev ednâ*sın

Sensin ol şâhid-i maksûd-ı cemâl-i mutlak
Mekteb-i hâssı melâhette şeh-i rânâsın

Görünen vech-i müzâhirde cemâlindir hep
Cilve-bahşâ-yı merâyâ-yı ruh eşyâsın

İki ebrû-yı kemândâr ile menzil aldın
Kâbe kavseyn makâmında hele yektâsın

Hatm-i imzâ-yı risâletle cihân memlûkün
Kâdı-ı dâd-ver-i mahkeme-i kübrâsın

Gencdir gevher-i esmâya vücûd-ı Âdem
Lîk sen kân-ı müsemmâ-yı güher esmâsın

135 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'l-Edîb limen Erâde'l-Habîb*, yk. 28b-29a.

Rûhun rûh-ı mücerred gibi her kalbde
Enbiyânın dil ü cânında hayât-efzâsın

Fahr eder nâm-ı şerîfin ile mülk ü melekût
Hâk ü eflâke şeref-zâ vü şeref-efzâsın

Sûret-i vahdete mir'ât-ı safâdır zâtın
Dîde-i câna cilâ cân u dile mücellâsın

Bâis-i tînet-i Âdem sebeb-i fıtrat-ı halk
Kutb-ı arzı keremâ gavs-ı kamer-peydâsın

Sûretâ vahdete mir'ât-ı safâdır zâtın[136]

Fi's-semâ' Ahmed ü fi'l-ard Muhammedsin
Serme-i dîde-i gam-dîde-i her bînâsın[137]

87

Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Fâilün

Ey nûr-ı zât-ı ayn sıfât-ı Hudâ mısın
Mir'ât-ı bahş-ı âyîne-i kibriyâ mısın

Ümmî lakab müderris-i ilmü'l-guyûbsun
Mahbûb-ı zü'l-Celâl habîbü'l-verâ mısın

136 Beytin 2. mısraı yok.
137 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'l-Edîb limen Erâde'l-Habîb*, yk. 30a.

Kehf-i melâz u melce-i ihsânsın ebed
Beytü'l-cemâl Kâbe-i ehl-i recâ mısın

Yüz dört kitâb vasf-ı cemîlin güvâhıdır
İsbât-ı müddeâya kitâb-ı kazâ mısın

Ehl-i salât-ı vuslata mihrâbdır kaşın
Erbâb-ı aşk mescidine muktedâ mısın

Kutb-ı zemîn gavs-ı zamânsın ile'l-ebed
Revnak-fezâ-yı tâc-ı ser-enbiyâ mısın

Sen mâye-i hayât-ı Mesîhâsın el-kerem
Cân u cihân rûh-ı fütûh-ı rızâ mısın

Biz hâr-ı gamda hâr u has-ı seyl-i mihnetiz
Dil mürdegân sabrına sen rehnümâ mısın[138]

88

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Çeşmine âyine-i aşkı temâşâgâh et
Ey gönül subh u mesâ seyr-i Cemâlullâh et

Nâtüvân diler isen kim seni cezb etsin aşk
Güher-i Bâbîl'sin onu kendini berk-gâh et

---

138 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'l-Edîb limen Erâde'l-Habîb*, yk. 35a.

Lâyık-ı devlet-i bâkî olayım dersen eğer
Kendini âlem-i fânîde fenâfillâh et

Bilmeyen mes'ele-i aşkı değildir kâmil
Cehd kıl kendini ol mes'eleden âgâh et[139]

89

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün
Murâkıb ol ki dem-i aşktan eser bulasın
O mübtedâya derûnunda bir haber bulasın

Irağa gitme sana gel ki sendedir her şey
Murâkıb ol ki derûnunda sen neler bulasın

Çok olsa şevk o kadar zevk-i vasl olur ki sudan
Ne denli teşne isen lezzet ol kadar bulasın[140]

90

Nûrudur görünen cümle eşyâda
Hak'tan gayri ne var elhamdülillâh
Sırrıdır bilinen cümle esmâda
Hak'tan gayri ne var elhamdülillâh

---

139 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'r-Râşid fî Vahdeti'l-Ahadi'l-Vâhid*, yk. 50a.
140 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'r-Râşid fî Vahdeti'l-Ahadi'l-Vâhid*, yk. 50a.

Zâtına zâtıyla tecemmû kıldı
Esmâ vü sıfâtı zuhûra geldi
On sekiz bin âlem nûr ile doldu
Hak'tan gayri ne var elhamdülillâh

Vechine nice bin nikâb vurundu
İnsân perdesini perde büründü
Yine her zerreden ayân göründü
Hak'tan gayri ne var elhamdülillâh

Gark olur nûruna dîdeler onun
Açıktır kullara yüzü sultânın
Uyarıgör Hakkı dîde-i cânın
Hak'tan gayri ne var elhamdülillâh[141]

91

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Yûsuf'um çâh-ı zenehdânına düştüm şâd et
El-amân rişte-i zülfünle bana imdâd et
Çeşm-i mûr içre giren zerreye döndü cismim
Maksadın şefkat ise başka kulun âzâd et[142]

---

141 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'r-Râşid fî Vahdeti'l-Ahadi'l-Vâhid*, yk. 50a-50b.
142 Mecmua-ı eş'âr, Mustafa Okurkan nüshası, s.34.

92

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Bir zamân içre idim var idi gözde hicâb
Seni zâkir sana şâkir sen olursun meşkûr
Çün sabâh oldu gidip leyl diğer yok bildim
Sen imişsin arada zâkir ü zikr ü mezkûr[143]

93

Cümle bu cihân ol sanemin vechidir el-hak
Ger mescid ü ya deyr ya puthâneye baksam[144]

94

Mefûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

Kıl tevbe seyyiâtına gözler kapanmadan
Vaktiyle gör hesâbını defter kapanmadan[145]

143 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'l-Edîb limen Erâde'l-Habîb*, s. 8.
144 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'l-Edîb limen Erâde'l-Habîb*, s. 19.
145 Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'r-Râşid fî Vahdeti'l-Ahadi'l-Vâhid*, yk. 49b.

BİBLİYOGRAFYA

Akkaya, Hüseyin, *Abdülahad Nûri ve Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

Aktaş, Hasan, *Çağdaş Türk Şiirinde Tarihi Şahsiyetler ve Eserler*, Konya 2002.

Alper, Ömer Mahir, "İbn Sînâ", *DİA*, İstanbul 1999.

Arslan, Mehmet, *Sivaslı Gulâmî Dîvânı*, Sivas 2009.

Aslanoğlu, İbrahim, *Sivas Meşhurları*, Sivas 2006.

Aşkun, Vehbi Cem, "Reşid Akif Paşa, Hayatı ve Eserleri", *Kızılırmak Gazetesi*, Sivas 21 Aralık 1945.

Aşkun, Vehbi Cem, *Terzi Baba ve Erzincan Şairleri*, Balıkesir, 1956.

Aşkun, Vehbi Cem, *Sivas Şairleri*, Sivas 1948.

Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb -i Sitte*, Ankara.

Ceyhan, Adem, "Sivaslı Şair Ahmed Fehmi ve Mevlidi", *Cumhuriyet Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri I*, Sivas 2009.

Erdoğan, Kenan, *Niyazî-i Mısrî Divânı*, Ankara 2008.

Günaydın, Ahmet Necip, "Şair, Müderris, Mebus Kazancızade Emin Edib Efendi (1857-1919)", *Hayat Ağacı*, Sivas 2012, Sayı: 18.

Güneş, Mustafa, *Erzurumlu İbrahim Hakkı Divanı*, İstanbul 2008.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1988.

İsmail b. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs 'ammâ İşterehû mine'l-Ehâdîs-i 'ale's-Sünneti'n-Nâs*, Beyrut 1351.

Kaya, Bayram Ali, *Osman Nevres ve Dîvânı*, Ankara 2010.

Kaya, Doğan, *Sivas'ta Yatırlar ve Ziyaret Yerleri*, Sivas 2012.

Kazancızâde Emin Edib, *Divançe*, Mustafa Okurkan Kitaplığı.

Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'l-Edîb limen Erâde'l-Habîb*, Milli Kütüphane.

Kazancızâde Emin Edib, *Tuhfetü'r-Râşid fî Vahdeti'l-Ahadi'l-Vâhid*,

O. G., "Sivas Şairlerinden Emin Edip Kazancıoğlu", *Ortayayla Halk Evi Dergisi*, Sivas 1938, Yıl: 3, No: 15.

Olcaytu, İbrahim, *Folklor Defterleri-II (1907-1945)*, (çevirimyazı: Sadık Perinçek), Ankara 2001.

Polat, Nâzım H., "Sivaslı Mütevellizade Ömer İhya ve "Bâkûre"si", *TÜBİAR*-X-/2001.

Süer, Fatih Ramazan. *Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki 6457 Numaralı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin),* CÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2012.

Tolasa, Harun, "Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İzmir 1982.

Tuman, Mehmet Nail, *Tuhfe-i Nâilî,* (haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Ankara 2001.

Üçer, Müjgan, "Sivas'ın Ünlü Valilerinden Reşit Akif Paşa", *Sivas Dergisi*, Sivas 1989, S. 4.

Yasak, İbrahim, *Sivas Yatırları ve Abdülvehhab Gazi Hazretleri*, Sivas 2004.

Yıldız, Âlim, *Sivaslı Şairler Antolojisi*, İstanbul 2003.

Yücel, Ebubekir S., *Salname-i Vilayet-i Sivas*, Sivas 2007.

Yücel, Ebubekir S., *Salname-i Vilayet-i Sivas*, Sivas 2008.

Zeynüddin Ahmed b. Abmed b. Abdü'llatîfi ez-Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi*, (Terc. Ahmed Naim), Ankara 1982.